

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta

Katedra křesťanské sociální práce

Charitativní a sociální práce

Bc. Veronika Hénková, DiS.

*Sociální a psychologické dopady insolvence na osoby v tíživé finanční
situaci*

Diplomová práce

vedoucí práce: Mgr. Hana Krylová, Ph.D.

2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedla v seznamu literatury.

V Olomouci 23. 4. 2014

Bc. Veronika Hénková, DiS.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí práce Mgr. Haně Krylové, Ph.D. za inspiraci, podporu a ochotný přístup při vedení práce, dále děkuji také všem respondentům, kteří mi věnovali čas a prostor k realizaci výzkumu. Děkuji také Sdružení SPES Poradně pro dlužníky za možnost provedení výzkumu. V neposlední řadě vedoucí Sdružení SPES, rodině a kamarádům za podporu.

Obsah

ÚVOD	6
1 DLUHOVÁ PROBLEMATIKA.....	9
1.1 VĚŘITEL A JEHO SLUŽBY	9
1.1.1 Smlouvy.....	10
1.1.2 Úvěrové finanční produkty.....	11
1.2 PŘEDLUŽENOST DOMÁCNOSTÍ.....	12
1.3 RIZIKOVÉ SKUPINY	13
1.4 PŘÍČINY PŘEDLUŽENÍ	13
1.5 KONCEPCE SOCIÁLNÍ PRÁCE S PŘEDLUŽENÝM KLIENTEM	16
1.5.1 Činnost sociálního pracovníka	17
1.5.2 Vzdělávání sociálních pracovníků v dluhové problematice.....	17
1.5.3 Poradny pro dlužníky.....	18
2 PSYCHOLOGICKÝ DOPAD PŘEDLUŽENOSTI.....	20
2.1 EMOCE.....	21
2.2 NÁROČNÉ ŽIVOTNÍ UDÁLOSTI	22
2.2.1 Stres	23
2.2.2 Flustrace	24
2.2.3 Deprivace.....	25
2.3 AFEKTIVNÍ PORUCHY	25
2.3.1 Deprese	25
2.4 PSYCHOSOMATICKÁ ONEMOCNĚNÍ.....	26
3 SOCIÁLNÍ DOPAD PŘEDLUŽENOSTI	28
3.1 RODINA.....	28
3.1.1 Narušení rodiny	29
3.2 SOCIÁLNÍ OPORA.....	31
3.2.1 Dluhy mezi přáteli.....	32
3.3 SOCIÁLNĚ-PATOLOGICKÉ JEVY	33
3.4 SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ	35
4 INSOLVENCE A INSOLVENČNÍ ŘÍZENÍ.....	36
4.1 SUBJEKTY INSOLVENČNÍHO ŘÍZENÍ	36

4.2	ZPŮSOBY ŘEŠENÍ ÚPADKU.....	37
4.3	INSOLVENČNÍ REJSTRÍK.....	37
4.4	FÁZE INSOLVENČNÍHO ŘÍZENÍ	38
4.4.1	<i>Zahájení insolvenčního řízení.....</i>	38
4.4.2	<i>Zjišťovací fáze.....</i>	39
4.4.3	<i>Rozhodnutí o způsobu řešení úpadku.....</i>	39
4.4.4	<i>Realizační fáze .....</i>	40
4.4.5	<i>Ukončovací fáze.....</i>	40
4.5	ČASTÉ PŘEKÁŽKY U PROBÍHAJÍCÍHO ODDLUŽENÍ	41
5	KVALITATIVNÍ VÝZKUM.....	43
5.1	FORMULACE CÍLE A VÝZKUMNÝCH OTÁZEK	43
5.2	METODY ZÍSKÁVÁNÍ DAT	43
5.3	METODY ZPRACOVÁNÍ DAT.....	45
5.4	PRŮBĚH VÝZKUMU.....	46
5.5	VÝZKUMNÝ VZOREK.....	47
5.6	ANALÝZA VÝSLEDKŮ VÝZKUMU.....	47
5.6.1	<i>Příčiny předluženosti .....</i>	48
5.6.2	<i>Psychologický dopad insolvence .....</i>	52
5.6.3	<i>Sociální dopad insolvence .....</i>	57
5.6.4	<i>Problémy v průběhu insolvence.....</i>	61
5.7	DISKUSE	62
5.8	ZÁVĚRY VÝZKUMU	65
6	SOUHRN	67
	SEZNAM LITERATURY	70
	SEZNAM PŘÍLOH	75

Úvod

Ve své diplomové práci se zaměřím na sociální a psychologický dopad insolvence na osobu v tíživé finanční situaci. Již přes rok pracuji jako dluhová poradkyně v Poradně pro dlužníky. V praxi zjišťuji, že předlužené klienty není možné definovat jako jednu cílovou skupinu. Dluhy se vyskytují ve všech cílových skupinách, nelze dlužníky rozdělit ani podle věku, pohlaví, či profese. V Poradně se setkáváme nejen s nízkopříjmovými klienty, ale i s klienty s vyšším příjmem. V současné době se zvyšuje stále více počet předlužených domácností. Dluhová problematika se stala velmi aktuálním a diskutovaným tématem ve společnosti. V konzumní společnosti, kdy jsou lidé naučeni mít vše a hlavně hned, je stále častější, že se lidé dostávají do dluhové pasti, kdy již nejsou schopni plnit své závazky a mnohdy nemají ani na zajištění základních životních potřeb. Všude, kde sociální pracovník pracuje, se setkává s dluhy a předlužením domácností a musí být schopen svým klientům pomoci. Od roku 2008 stát umožňuje pomoci předluženým osobám dostat se ze své situace za pomoci insolvence. Insolvence nabízí dlužníkům naději, že se ze svých dluhů dostanou a budou moci žít plnohodnotně. V Poradně jsem sepisovala klientům Návrh na oddlužení, proto jsem se rozhodla, že svoji diplomovou práci zaměřím s cílem zjistit, jaký sociální a psychologický dopad má insolvence na osoby, které se ocitli v tíživé finanční situaci a rozhodli se ji řešit pomocí oddlužení formou osobního bankrotu. Většinou klientům pomáháme do začátku insolvenčního řízení, zajímala jsem se tedy, jakým způsobem insolvence lidem pomáhá a zda se cítí lépe, či hůře.

Diplomová práce bude rozdělena do dvou částí, na teoretickou a praktickou část. V teoretické části se zaměřím na dluhovou problematiku, psychologický a sociální dopad předluženosti a vymezím insolvenci a insolvenční řízení. Dluhová problematika pojednává o věřiteli a jeho službách, které poskytuje svým klientům, jedná se především o smlouvy a nabídky úvěrových finančních produktech. Blíže vydefinuji předluženost domácností v České republice a zaměřím se na výzkumy s aktuálním vyčíslením předluženosti domácností v roce 2013. V rámci dluhové problematiky se zaměřím na rizikové skupiny osob, u kterých hrozí riziko předlužení, a podívám se na možné příčiny, které mohou být důvodem jejich předlužení. Na konci kapitoly dluhové problematiky zařadím i koncepci sociální práce s předluženým klientem, kam jistě zařadím činnost sociálního pracovníka, vzdělávání sociálních pracovníků v dluhové problematice a sepiší nabídku poraden pro dlužníky z neziskového sektoru, které svoje

služby poskytují klientům zdarma. Druhá kapitola řeší psychologické dopady předluženosti, se kterými se dlužník potýká. Jedná se o emoce, náročné životní události, které způsobují stres, frustraci a deprivaci, dále se můžeme setkat s afektivní poruchou jako je deprese a v neposlední řadě se jedná i o psychosomatická onemocnění. Třetí kapitola se nazývá sociální dopad předluženosti. Ze sociálního hlediska nejvíce dluhy ovlivňují rodinu a sociální oporu. Mohou se objevit sociálně patologické jevy, může dojít až k sociálnímu vyloučení. Poslední kapitola teoretické části řeší problematiku insolvence. Blíže vydefiniuje subjekty insolvenčního řízení, podíváme se na způsoby úpadku, a jak funguje insolvenční rejstřík. Zaměřím na jednotlivé fáze insolvenčního řízení. Na závěr kapitoly uvedu časté překážky u probíhajícího oddlužení.

Druhá, praktická část, bude mít za cíl zjistit příčiny předluženosti a sociálně psychologický dopad insolvence a její rizika, se kterými se v průběhu insolvence mohou lidé potýkat. Pro výzkum použiji kvalitativní paradigma, kde hlavním metodologickým průvodcem mi bude práce Michala Miovského „Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu“ a práce Jana Hendla „Kvalitativní výzkum“. Ke sběru dat použiji metodu polostrukturovaného interview. Výběr výzkumného vzorku proběhne metodou záměrného účelového výběru. O rozhovor požádám dlužníky v průběhu plnění insolvenčního řízení, kteří využili služeb Sdružení SPES Poradny pro dlužníky. Získaná data vyhodnotím pomocí deskriptivního přístupu.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Dluhová problematika

Předlužení českých domácností a dluhová problematika je velmi aktuálním tématem. Abychom pochopili veškeré souvislosti, nejprve si vysvětlíme, kdo je věřitel a jaké smlouvy a produkty s ním můžeme uzavřít. Dále se podíváme na aktuální situaci českých domácností. Vyjmenuje si rizikové skupiny a možné příčiny předlužení. Na závěr kapitoly se zaměřím na to, jakou roli v dluhové problematice zaujímá sociální práce. Důsledky předlužení budou předmětem dalších kapitol teoretické části.

1.1 Věřitel a jeho služby

Věřitel je osoba, která poskytla spotřebiteli finanční prostředky a je oprávněná požadovat peněžní prostředky zpět. Podle nového občanského zákoníku došlo k terminologické změně. Nyní se věřitel nazývá úvěrující. (občanský zákoník, 2014) I když došlo ke změně v termínu, přece jen budu používat místo termínu úvěrující termín věřitel. Půjčka nebo úvěr, které lze získat od mnoha subjektů, které lze rozdělit do dvou skupin. Jedná se o bankovní a nebankovní sektor.

Hlavní požadavky úspěšného půjčování věřitelů je poskytnutí peněz dlužníkům, kteří mohou svůj úvěr společně s úroky splatit. Ekonomickým smyslem věřitele není půjčovat záměrně dlužníkům, kteří se chovají nezodpovědně. Proto věřitelé spolu s úvěrem nabízejí i možnost využití ochranných pojištění např. pojištění proti neschopnosti splácet apod. (Eurofinas, 2013)

Bankovní sektor zahrnuje banky, které spadají pod Českou národní bankou, tedy Centrální bankou České republiky. Ta poskytuje bankovní licence, na základě kterých banky provozují svoji činnost. K základním činnostem bank se řadí mimo jiné poskytování úvěrů. Bankovní sektor poskytuje ve většině případů dlouhodobější úvěry, které slouží k zakoupení a k rekonstrukci domu, či bytu nebo ke koupi hodnotnější movité věci. K nabízeným úvěrům se řadí spotřebitelský, kontokorentní, hypoteční a úvěr ze stavebního spoření. Jelikož při uzavírání smluv banky přezkoumávají bonitu¹ klienta, je mnohdy pro sociálně slabé skupiny obyvatelstva náročné splnit podmínky bankovního sektoru. Proto osoby, které nedospějí k uspokojení potřeby zajištění finančního obnosu v bankovní sféře, a jejich potřeba stále trvá, mohou se obrátit na nebankovní sektor. (Běhálková a kol, 2013)

---

¹ Banka si u každého žadatele zjišťuje tzv. bonitu, to je předpokládanou schopnost poskytnutý úvěr splatit. Podle zjištěné bonity pak banka stanoví úrokovou sazbu. V praxi vyšší bonita znamená, že banka poskytne nižší úrokovou sazbu za úvěr a naopak. (Bučková, 2013)

Nebankovní instituce bychom mohli rozdělit na dozorované a nedozorované. Nedozorované nebankovní instituce nemají na svoji činnost bankovní licenci. K tomuto odvětví se řadí nejčastěji společnosti, které poskytují splátkový prodej. Marketingovou strategií jsou kampaně, které slibují klientům půjčky bez čekání, bez ručitele, bez potvrzení příjmů. Nebankovní společnosti nabízejí větší míru benevolence, jelikož neprověřují platební minulost klienta. Negativní stránkou půjčování finančních prostředků je větší úrokové zatížení než u klasických bankovních produktů (Běhálková a kol, 2010) Dozorované nebankovní instituce podléhají kontrole České leasingové a finanční asociaci, která se začala zabývat nebankovními finančními produkty a jejími členy se staly i někteří poskytovatelé spotřebitelských úvěrů, prodejů na splátky a factoringu. Podílí se na přípravě závažnějších právních předpisů souvisejících s nebankovními finančními produkty a s postavením nebankovních společností. Napomáhá svým členům při výkladu a aplikaci právních předpisů. Vypracovali všeobecné podmínky, kterými se musejí členové řídit. Asociace prosazuje naplňování Etického kodexu jednání členských institucí. Vede listinu rozhodců využitelných k rozhodování sporů z úvěrových, leasingových a splátkových smluv. (ČLFA, 2005)

1.1.1 Smlouvy

Smlouvy uzavřené v obchodním sektoru upravuje občanský zákoník (2014), který nabyl účinnost od ledna 2014. Definiuje smlouvu jako „právní úkon, který vyjadřuje projev vůle směřující zejména ke vzniku, změně nebo zániku těch práv nebo povinností, které právní předpisy s takovým projevem spojují“. Spotřebitel může uzavřít tři druhy smluv, jedná se o smlouvu o zápůjčce, smlouvu o úvěru a smlouvu o spotřebitelském úvěru.

Smlouva o zápůjčce vznikne, „přenechá-li zapůjčitel vydlužiteli zastoupenou věc, tj. věc určenou podle druhu tak, aby ji užil podle libosti a po čase vrátil věc stejného druhu“. (občanský zákoník, 2014) **Smlouva o úvěru** se „úvěrující zavazuje, že úvěrovanému poskytne peněžní prostředky do určité částky, a úvěrovaný se zavazuje peněžní prostředky vrátit a zaplatit úroky“. (občanský zákoník, 2014) U **smlouvy o spotřebitelském úvěru** se jedná se o úvěry, které banka poskytuje občanům k financování nákupu spotřebních předmětů. Spotřebitelský úvěr upravuje zákon o spotřebitelském úvěru (2013), který zavádí pravidla pro poskytovatele spotřebitelských úvěrů, tedy úvěrující. Pokud domácnost uzavírá úvěr, většinou se jedná

právě o spotřebitelský. Řadí se do něj úvěry jak z bankovních, tak i nebankovních subjektů.

1.1.2 Úvěrové finanční produkty

Je velmi důležité pochopit principy a fungování jednotlivých produktů a vědět, k jakému účelu mají primárně sloužit. Teprve na základě těchto znalostí si může člověk vybrat typ produktu pro uspokojení svých potřeb. (Abeceda rodinných financí, 2010) Úvěry můžeme rozdělit na účelové a neúčelové. Mezi neúčelové úvěry řadíme klasický spotřebitelský úvěr, platební karty, kontokorent a americkou hypotéku². Účelové úvěry se poskytují za účelem nákupu konkrétního zboží, většinou bývají levnější než neúčelové a bývají spojeny se zástavou daného zboží v případě porušení smluvních podmínek. Úvěry mohou být i zajištěné. Zajištění probíhá buď formou zástavního práva k věci, nebo zajištění třetí osobou. Většinou se jedná o hypotéku a leasing. (Kalabis, 2005)

Spotřebitelský úvěr je nabízen podle zákona o spotřebitelském úvěru. Bývá poskytován v různých podobách spotřebitelům na uspokojení jejich potřeb. Jsou určeny výhradně pro spotřebitele, tedy fyzické osoby na financování nepodnikatelské činnosti. Ke spotřebitelským úvěrům lze řadit všechny neúčelové úvěry, kreditní karty, kontokorent i splátkový prodej. **Splátkový prodej** slouží k nákupu zboží, většinou je úvěr vyřízen přímo v prodejně. Na rozdíl od leasingu se majitelem věci stává automaticky spotřebitel, úvěr bývá zpravidla zajištěn zástavou kupovaného zboží. (Běhálková a kol., 2013)

Leasing znamená pronájem, kdy pronajímatel poskytne na určité období dané zboží nájemci. Proto je nutné, aby nájemce platil pronájem věci. Po uplynutí dohodnuté doby je možnost přechodu či prodeje do vlastnictví nájemce. To v praxi znamená, že daná věc je ve vlastnictví poskytovatele leasingu. Na leasing se nejčastěji pořizují věci dlouhodobé spotřeby. (Běhálková a kol., 2013) Protože je předmět ve vlastnictví leasingové společnosti, významně se jí snižuje riziko nedobytnosti pohledávky. Pokud člověk nebude platit, o věc přijde. U leasingu automobilu je nutné pojistit vozidlo proti krádeži nebo havárii, nebo jej pojistit proti neschopnosti splácet. (finanční-produkty.cz, 2010a).

Hypotéka je úvěr, který je zajištěný zástavním právem k nemovitosti, i rozestavěné. Jedná se o produkt, který je určen k financování bydlení, tedy účelový.

---

² Americká hypotéka je neúčelový spotřebitelský úvěr, který je ale zajištěn nemovitostí. (Běhálková, 2010)

Jedná se o úvěr na vysokou částku s dlouhou délkou splácení. Úroková sazba většinou bývá nižší. Hypotéku může poskytnout jakákoli banka, pokud vydává hypoteční zástavní listy. (Běhálková a kol., 2013) Velmi často to bývá právě nemovitost, kterou si člověk kupuje za použití hypotéky, ale lze ručit i nemovitostí jinou. Před uzavřením hypotéky banka prověřuje výši klientových příjmů a vztah k financované nemovitosti. Podle těchto údajů posoudí banka bonitu klienta a nabídne pro hypotéku úrokovou sazbu. (Finanční-produkty.cz, 2010b)

1.2 Předluženost domácností

Podle Juříčkové (2011) se od přelomu tisíciletí oblast finančních služeb rozvíjela velmi rychlým tempem, současně s tímto jevem zaznamenáváme poměrně výraznou změnu chování české populace. Tradiční konzervativní postoj k nakládání s finančními prostředky se postupně mění, rostou sklony k rychlé spotřebě i ochota občanů k zadlužení. Podle Jílka (2009) v 90. letech platilo pravidlo: nekoupím si to, dokud si na to nenašetřím. Uvádí, že toto pravidlo v dnešní společnosti neplatí, lidé v konzumní společnosti nemyslí na budoucnost, žijí současností.

Jestliže je domácnost schopna splácet své závazky, není zadlužení škodlivé. Pomáhá ekonomice v jejím růstu. Pokud však domácnost přijme více půjček, které již není schopna uhradit, dostává se do platební neschopnosti a nemůže normálně fungovat. Nedokáže zajišťovat plynulý chod domácnosti a nastává nejistota v podobě očekávání, co se stane, když nezaplatí. (Švarcová, 2009)

Podle dat České národní banky (podle Lazarevič, 2013) „dluhy českých domácností znovu vzrostly a dosáhly hodnoty téměř 1,2 bilionu Kč. Meziročně tak dluhy vzrostly o 45,6 miliardy korun.“ Tyto výsledky jsou aktuální k datu 1. 10. 2013. Pokud bychom je srovnali s červencem 2013, zjistili bychom, že stouply vklady o 9,2 miliardy na téměř 1,2 bilionu korun. Vklady domácností s výpovědní lhůtou, kam patří například termínované vklady, dosahovaly téměř 334,7 miliardy korun. (Lazarevič, 2013) V lednu 2014 zjistili, že dluh českých domácností u bank a finančních institucí v lednu 2014 klesl. Od konce loňského roku (2013) se snížil o 1,3 miliardy na 1,205 bilionu korun. Meziročně je však lednová zadluženost vyšší o 44,5 miliardy, vyplývá z dnešních údajů České národní banky. Centrální banka poskytuje totiž statistiku každý měsíc v národním měnovém přehledu. (ČTK, 2014)

Předluženost českých domácností je vnímána jako stále rostoucí problém. Předluženost je častou příčinou sociálního ohrožení, představuje riziko psychických a

zdravotních problémů a může omezit finanční možnosti rodiny, především ohrozit základní potřeby dětí. Půjčování peněz není problémem, podporuje se tím ekonomický růst, avšak stává se rizikovým v případě, kdy dlužníci nejsou schopni splácet své závazky. Lovriš (2007) chápe předluženost jako situaci, kdy domácnost není schopná déle jak tři měsíce splácet podstatnou část svých závazků.

1.3 Rizikové skupiny

Předlužení se týká všech, kteří se zadlužili a nejsou schopni své dluhy řádně splácet, a to bez ohledu na věk, vzdělání či sociální postavení. Podle Národního programu Evropského roku boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení (2010a) dochází stále k růstu zadluženosti, kdy lidé nejsou schopni splácet své dluhy, protože ztratili práci, dostali se do částečné nezaměstnanosti a na umoření starých dluhů si vytvářejí nové dluhy. Jde o veliké nebezpečí i z hlediska výchovy dětí v rodině, kdy děti pokládají za normální, že si lze téměř vše pořídit na dluh. Sociálním vyloučením v důsledku velké zadluženosti jsou nejvíce ohroženy osoby žijící v sociálně vyloučených komunitách; rodiče samoživitelé, početné rodiny, rodiny s jedním příjmem; nezaměstnaní, především dlouhodobě nezaměstnaní; mladí lidé, starší osoby, osoby se zdravotním postižením; vězni, resp. osoby po návratu z výkonu trestu; mladí po ukončení ústavní nebo ochranné výchovy a náhradní rodinné péče a cizinci.

Oujezská (podle Vávrová, 2012) dále mezi rizikové skupiny, které jsou ohroženi zadlužením, řadí ještě patologické hráče; osoby závislé na alkoholu a drogách; osoby s poruchou osobnosti a jiným duševním onemocněním, mentální retardací, impulzivní poruchy a další; osoby sociálně, ekonomicky a vzdělanostně slabší a také osoby, které žijí konzumním způsobem života. Oujezská se také zabývá motivací, které mohou být příčinou zadlužení. Dlužníci se podle ní často stávají osoby, které nedomýšlí důsledky svých činů. Například se impulzivně a zkratkovitě rozhodují nebo chtějí za každou cenu uspokojit potřeby blízkých anebo se nenaučili být samostatní a zodpovědní za svůj život. Je také názoru, že osoby, které většinu života prožili v minulém režimu, věří, že se o ně stát vždy postaral, tedy i nyní se nemají čeho bát a zadluží se.

1.4 Příčiny předlužení

V současné době žijeme v konzumní společnosti. „To, co mají všichni, to chci i já bez ohledu na to, zda na danou věc potřebuji a zda na ni mám peníze. Lidé nakupují a nakupují. Avšak tohle může být v některých případech tikající časovanou bombou.“ (Ciprová a kol, 2011, s. 4) Její výbuch pak může znamenat dluhovou spirálu, osobní

bankrot, exekuci, ztrátu základních životních jistot, také často rozpad vztahů a sociální vyloučenost.

Největší příčinou předlužení je **nedostatečná finanční gramotnost**. Řada dlužníků se do své těžké finanční situace dostane díky zanedbání drobného prvopočátečního problému. Neuhrazená pokuta, nereagování na výzvu k doplacení, strategie „mrtvého brouka“ při platební neschopnosti. Avšak čím je delší doba prodlení, tím je větší pokuta, sankce, úroky a menší naděje na vstřícnou dohodu s věřiteli. (Ciprová a kol., 2011, s. 7)

S touto problematikou souvisí také problémy vyplývající ze smluvních vztahů s věřiteli a s tím související nízká finanční gramotnost osob. Osoby přeceňují svoje schopnosti splácet a podceňují možné důsledky, vyplývající byť i jen z dočasného či krátkodobého nesplácení svých závazků. Tato rizika vyplývající ze smluvních vztahů, které v souvislosti s využíváním finančních produktů (půjček a úvěrů) uzavírají. Příslušné smluvní dokumenty často obsahují velmi riziková ustanovení, která mohou značně ovlivnit budoucí dopady zadluženosti na osobu. (Sdružení SPES, 2007) Nejčastější finanční rozhodování zřejmě děláme v roli spotřebitele. Ať už nekupujeme zboží nebo služby, měli bychom zvažovat více kritérií než pouze atraktivnost. Rozhodujícím významem je třeba potřebnost a užitečnost nákupu, kvalita zboží, cena, způsob nakupování, dopad našeho rozhodnutí do osobního rozpočtu. Kromě toho všeho bychom se měli orientovat také ve svých spotřebitelských a občanských právech. Stává se, že člověk mnohdy z neznalosti nevyužije právo na reklamaci, případně odstoupení od smlouvy, od důvěřivosti v ústní prezentaci podmínek smlouvy, od podceňování závazků vyplývajících z pozice ručitele nebo spoludlužníka. (Ciprová a kol., 2011, s. 8)

V rámci finanční gramotnosti se člověk neumí zodpovědně nakládat se svými penězi i s poskytnutými půjčkami. Jedná se o tzv. **nezodpovědné zadlužení**. Každodenně na každého z nás působí reklamy, nabídky u zavření různých výhodných půjček apod. v tržním světě existuje mnoho finančních produktů, které slouží buď ke spoření, k zvýšení příjmů na běžných účtech, či k vytváření rezerv, nebo na druhou stranu mohou člověka zadlužit. Mezi finanční produkty, které jsou úvěrové, patří kreditní karta, kontokorent, spotřebitelský úvěr, hypotéka, leasing. Dovednost mezi nimi vybírat, posuzovat případné půjčky z hlediska potřebnosti a schopnosti splácet je mnohdy nedostačující. (Ciprová a kol., 2011, s. 4) Podle Jiráka (2005) působí na člověka stále se zvyšující tlak ze strany médií, marketingu a reklam. Dobrá reklama totiž dokáže přesvědčit člověka o tom, že daný produkt je důležitý a zcela potřebný a

člověk si ji jde hned pořídit, nebo si jej vezme na dluh. Lidé se často nerozhodují racionálně, ale impulzivně. Zadlužit se neznamena automaticky, že se člověk dostane do dluhové pasti, ze které se nebude moci dostat. Je důležité zadlužit se zodpovědně. Ve světě peněz neexistuje pouze jedno obecně správné rozhodnutí týkající se peněz. Každý z nás má přece jinak nastavené životní priority a rozpočet, má jiné možnosti a potřeby. Znat je znamená mít možnost správného individuálního rozhodnutí. (Ciprová a kol., 2011, s. 5)

Neznalost vlastního rozpočtu, či rozpočtu domácností, je častou příčinou finančních problémů. Pokud člověk nemá přehled o tom, kolik peněz mu pravidelně prochází domácím hospodařením, kam a kdy odtékají, rozhodujeme se o svých výdajích spíše intuitivně. Lehce tedy podléháme reklamám a výhodným nabídkám ze strany uvěřujících. Skutečný dopad takových rozhodnutí pak člověk pozná až dodatečně, když se dostane do platební neschopnosti. Skutečností je fakt, že pracujeme s virtuálními penězi, kdybychom dostávali výplatu tzv. „na ruku“, byl by tok peněz více kontrolovatelný. Avšak současná generace dětí se narodila do doby rozvinutých technologií a počítačů, proto by neměl být takový problém vést si rozpočet. V současné době je možné vést si rozpočet v mobilu, či v elektronické podobě v PC, kam si zapisují jak příjmy, tak i výdaje. (Ciprová a kol., 2011, s. 6)

Mezi příčiny zadlužení řadíme také různé **životní události**, které mohou v životě každého z nás potkat, které můžeme během svého života předvídat, či nikoli. Mezi **předvídatelné situace** můžeme řadit zvýšené náklady spojené s věkem dětí, či opotřebované auto, či dědictví, ručení, spoluúčast na půjčce. **Nepředvídatelné situace** mohou velmi ovlivnit nejen naši finanční situaci, ale také z hlediska psychiky. Jedná se třeba o ztrátu zaměstnání, dlouhodobou pracovní neschopnost, rozchod s partnerem, rozvod, narození dítěte, či úmrtí. (Sdružení SPES, 2007) Studie Eurofinas (2013) udávají, že většina spotřebitelů by mohla za těchto situací žít přibližně ještě 4 – 6 měsíců ze svých úspor. Tyto situace mohou negativně změnit i naši životní úroveň. Člověk by měl mít schopnost vnímat a znát vlastní potřeby, rozlišovat mezi potřebou zbytnou a nezbytnou. (Ciprová a kol., 2011, s. 7)

V praxi se můžeme setkat s **nekalými praktiky obchodníků** souvisejících s propagací, prodejem nebo dodáváním produktu spotřebitelům. Podle občanského poradenského střediska (2012) se nekalé praktiky v posledních několika letech stávají stále častějším nástrojem a to především u mnoha subjektů nabízející půjčky a úvěry. Lidé se mohou s nekalými praktiky setkat na různých prodejních a předváděcích akcích,

kde jde prodejcem pouze o podpis návštěvníka akce. Nekalé praktiky nedávají návštěvníkovi nedostatek času na rozmyšlenou, proto si smlouvu důkladně nepřečte a podepíše něco, co nechťej a není pro něj výhodné. Mezi základní nekalé praktiky patří klamavé, agresivní a žraločí praktiky. Aby se zajistilo, že obchodníci, marketingoví odborníci a spotřebitelé vědí, co je zakázané, vytvořila se černá listina nekalých praktik, která popisuje veškeré činnosti, které jsou považovány za nekalé a tudíž i za zakázané. (Evropská komise, 2006) Výrazným způsobem se na ochranu práv spotřebitele staví spotřebitelský zákon, který stanovil Institut finančního arbitra, který řeší mimosoudní vyrovnávání sporů mezi poskytovateli služeb a jejich klienty.

Můžeme předpokládat, že příčiny předlužení lze pochopit, vezmeme-li v úvahu sociální, právní a ekonomické prostředí, ve kterém se předlužená domácnost vyskytuje. Domácnosti s nízkým příjmem jsou více náchylné dostat se do finanční tísně a předlužení. Mají většinou malé množství úspor nebo velmi nízké příjmy, které je hodně omezují vyrovnat se s neočekávanou životní událostí. Půjčování peněz má dvojitý charakter. Jednak zajišťuje zapojení se do ekonomické společnosti, mohou zajistit finanční blahobyt, ale jednak snadno mohou vést ke stresu, pokud zadlužení přesáhne určitou mez. (Frade, Lopes, 2009)

1.5 Koncepce sociální práce s předluženým klientem

Posláním sociální práce je poskytovat pomoc a podporu lidem v nepříznivé sociální situaci. Podle Navrátila (podle Matoušek, 2001) je cílem sociální práce tedy především podpora sociálního fungování klienta v situaci, kde je potřeba vnímána a vyjádřena. Podle Kalvody (podle Bajer, 2009a) se v dluhové problematice jedná především o tíživé situace způsobené zadlužením. Sociální pracovníci poskytují odborné sociální poradenství. V dluhové problematice se sociální pracovník setkává s poradenstvím zaměřeným na práva a povinnosti občanů. Dotazy se často dotýkají také jiných oblastí, bez jejichž řešení by se situace předluženého klienta neposunula dopředu. Vysoce odborné poradenství je charakterizováno formalizovaným systémem práce se zadluženými klienty, pravidelným zvyšováním kvalifikace poradců a poradkyň, vysokým standardem obecné poradenské výbavy, kterou občanští poradci získávají v kursech zaměřených na práci s klienty. Někteří poradci mají právní vzdělání, většinou však jde o poradce, kteří mají vzdělání v sociální práci. Meziročně počet klientů, kteří přicházejí do poraden s touto problematikou, stoupá. Podle názoru Kalvody bude s nárůstem počtu dotazů lidí, kteří se zadlužují, souviset i větší potřeba služby

dluhového poradenství, specializace poradců, akreditace vzdělávacích programů pro dluhové poradce. A některé dotazy budou stále spleťtější. (Bajer, 2009a)

1.5.1 Činnost sociálního pracovníka

Podle názoru Běhákové (podle Bajer, 2009b) má finanční poradenství velmi široký záběr. Do finančního poradenství můžeme zahrnout informace o hospodaření domácností, pomoci jim s analýzou jejich dluhů, vytvořit osobní či rodinný rozpočet. Podává informace o spoření, o spořicíh účtech, stavebním spoření, penzijním pojištění, o investicích. Sociální pracovník musí znát možnosti uzavírání smluv a informovat klienty, jak by měla vypadat smlouva k danému typu produktu na trhu, a samozřejmě naopak co by smlouva neměla obsahovat. Obsahem finančního poradenství jsou i informace o jednotlivých úvěrových produktech, vhodnost těchto produktů k pořízení dané věci a související rizika. Dnes jsou nezbytností i informace o rizicích spojených se zadlužením, procesy vymáhání a informace, jak situaci řešit či jak se v daný okamžik bránit nepřiměřenému vymáhání.

Dále bych rozšířila činnosti sociálních pracovníků ve finančním poradenství o názor Kalvody (podle Bajer, 2009a): „sociální pracovníci pomáhají v komunikaci dlužníků a věřitelů. Zároveň musí dobře pracovat s motivací zadlužených klientů. Působení v dluhové problematice předpokládá znalosti insolvenčního zákona, zákona o exekutorech, exekučním řádu a majetkoprávní problematiky. Poradci pomáhají při řešení klientových problémů spojených s dluhy.“

Podle Eurofinas (2013) by se mělo dluhové poradenství zapojit do následujících činností. Měli by pomáhat domácnostem s vedením rodinného rozpočtu a naučit jej správně sestavovat. Musí pomáhat a motivovat domácnosti s jednáním s věřiteli, žádat o splátkový kalendář. Měli by pomáhat domácnostem v případě soudního sporu, exekucemi a jednáním s exekutory. A v neposlední řadě by se měli orientovat v konsolidaci půjček a dalšími nabízenými produkty věřitelů.

1.5.2 Vzdělávání sociálních pracovníků v dluhové problematice

Finanční vzdělávání v České republice chybí. Proto, aby mohl být sociální pracovník kompetentním, vytvořily se projekty pro vzdělávání sociálních pracovníků v dluhové problematice a pořádají se různé semináře (Bajer, 2009b). Cílem projektů finančního vzdělávání je vyškolit pracovníky pomáhajících profesí a jejich prostřednictvím přispět ke zvýšení finanční gramotnosti obyvatelstva. Projekty jsou cíleny na zaměstnance občanských poraden, neziskových organizací či státní

zaměstnance vybraných skupin. Jsou vytvořeny na základě potřeby společnosti v oblasti sociální práce. Sociální pracovníci se při řešení problémů svých klientů potřebují orientovat nejen v problematice sociální, ale také v otázkách finančních. Problémy jejich klientů často pramení z malé finanční gramotnosti a z nezodpovědného finančního rozhodování. (Finanční kompas, 2011)

Vzdělávání obsahuje kombinaci teoretických i praktických poznatků se zaměřením na jejich aktuální a praktickou použitelnost pro pracovníky pomáhajících profesí a vhodnost či srozumitelnost pro potenciální klienty. Pozornost je věnována nejen získání důležitých poznatků, ale také rozvoji dovedností potřebných pro práci v terénu. Záměrem seminářů je přispět k efektivitě poradenské činnosti. Důležitým přínosem je také navázání neformálních vztahů mezi účastníky kurzu a jejich vzájemná výměna zkušeností. (Finanční kompas, 2011)

1.5.3 Poradny pro dlužníky

Občanské poradny se začaly věnovat dluhovému poradenství od roku 2006 díky pilotnímu projektu zaměřeného na rozvoj této problematiky. Jednalo se jen o dvě poradny v rámci celé sítě občanských poraden. První projekt od července roku 2006 umožnil předložit některé materiály k dluhovému poradenství, které občanské poradny měly k dispozici od anglické a skotské sociální práce. Ke konci tohoto projektu bylo možné některé materiály mírně uzpůsobit českým podmínkám. Šlo zejména o dílčí materiály, jak pracovat se předluženými klienty. (Bajer, 2009a)

V současné době se dluhovou problematikou zabývá mnoho ziskových i neziskových poraden. V případě ziskových poraden se jedná se o organizace, které poskytují pomoc lidem v tíživé finanční situaci, avšak dlužníci musí platit poplatky za služby, které jim organizace nabízí. Některé ziskové organizace nabízí úvodní konzultaci zdarma, na dalších schůzkách ale musí platit. Neziskové organizace poskytují odborné poradenství zcela zdarma, většinou se jedná o občanská sdružení. Mezi neziskové poradny, které poskytují své služby zcela zdarma, patří Poradny při finanční tísní, Asociace občanských poraden; v Olomouckém kraji Sdružení SPES poradna pro dlužníky, dále Člověk v tísní a Charita Olomouc. Poradny při finanční tísní jsou obecně prospěšné společnosti, které poskytují bezplatné poradenství spotřebitelům, a to zejména v situaci, kdy v důsledku změny své životní situace nemohou řádně platit své dluhy. (Poradna při finanční tísní, 2011)

Další bezplatnou pomoc dlužníkům poskytuje i exekutorská komora, která se nachází v Praze, Brně a Plzni. Tyto poradny především nabízí pomoc těm, kterým hrozí, nebo již je nařízená exekuce. Pracovníci poradí dlužníkům, co mají dělat se svými dluhy a jak dále řešit svoji situaci. Dále se mohou obrátit na Českou obchodní inspekci, Finančního arbitra ČR. Do dluhové problematiky se zapojují také občanská sdružení: Sdružení obrany spotřebitelů ČR a Sdružení českých spotřebitelů, pro které je hlavním cílem hájení zájmů a práv spotřebitelů a ochrany práv spotřebitelů. (Vávrová, 2011)

2 Psychologický dopad předluženosti

V následující kapitole se blíže podíváme na psychologické dopady zadluženosti na osobu v tíživé finanční situaci. Zadlužený člověk prožívá spoustu emocí. Když si půjčí peníze, může pociťovat strach z budoucnosti, či úzkost. Pokud nastane nějaká nečekaná životní událost, působí na člověka stres, frustraci a případně i deprivace, může se dostávat i do depresí. Pokud člověk, svoji situaci neřeší, mohou se u něj vyskytnout i některá psychosomatická onemocnění. V následující kapitole si veškeré pojmy projdeme a zjistíme, jak mohou dluhy působit na psychickou pohodu člověka.

Autorka Koucká (2007) napsala článek do časopisu Psychologie Dnes s názvem „Dlužím, dlužíš, dlužíme“. Tvrdí, že již samotná konfrontace s povinnostmi splácet závazky lidem působí psychickou zátěž. Snaží se dluhy vytěsnit či úplně popřít. Snaha o zbavení se dluhů může zahrnovat jak impulzivní jednání, tak i depresivní stavy. V náhlém hnutí mysli se může dlužník rozhodnout, že zkusí peníze vyhrát a začne sázet. Depresivní stavy ale oslabují schopnost peníze vydělat a brzdí jedince v pokusech podnikat některé kroky vedoucí ke snížení dlužných částek. Symptomy depresivních stavů jsou např. úzkost, ztráta radosti, zájmů, podrážděnost, neschopnost soustředit se, pocity viny a ztráta smyslu života.

Chroničtí dlužníci zažívají tzv. „psychologické peklo“. Psychická zátěž nevychází ani tak z faktu, že dluží, ale spíše z toho, že je tvoří dál a pozvolna ztrácí naději, že své závazky budou schopni někdy splatit, že jednou bude líp. Následkem velkého předlužení je ztráta bydlení, exekuce příjmu a majetku, dlouhodobý život ve stresu, zdravotní potíže, deprese, pocity beznaděje, začarovaný kruh života v dlužích. Dlouhodobé působení zadluženosti na osoby má za následek především nadměrnou psychickou zátěž na osoby v tíživé finanční situaci. (Sedláková, 2012) Psychická zátěž může být definována také jako „homeostatický proces psychického zpracování a vyrovnání se s požadavky a vlivy životního a pracovního prostředí, přičemž prostředím se rozumí vše, co člověka obklopuje včetně společenských vazeb, událostí a požadavků na chování.“ (Nováková, Sobotka, 2011)

Závěry studie o důsledcích předluženosti domácností v šesti členských státech, včetně české republiky, ukázaly, že je silný vztah mezi předlužeností a deprivací, zhoršující se zdravotní stav a dobrých životních podmínek. Tyto důsledky však mohou být zároveň i příčinou předlužení. Předluženost může mít negativní účinky na fyzické zdraví, na duševní zdraví a pohodu člověka. Navíc se zjistilo, že lidé mají mnohdy

problémy najít peníze i na zajištění základních potřeb, jako jsou potraviny nebo zdravotní péče. Pokud jde o pohodu a duševní zdraví, často se setkáváme s depresí, úzkostí a stresem. (Civic, 2013)

2.1 Emoce

Emoce vyjadřují vztah člověka k sobě samotnému i k okolnímu světu. Jsou bezprostředním ukazatelem způsobu, jakým člověk tuto skutečnost přijímá. Projevují se subjektivním hodnocením reality, která se liší od racionálního posuzování. Emoce jsou subjektivní prožitky. Lze je diferencovat na základě jejich kvality nebo na základě jejich formálních charakteristik. (Vágnerová, 2002) Emoce jsou komplexním jevem, spočívajícím v subjektivním zážitku libosti/nelibosti, napětí/uvolnění, a v určité úrovni vzrušení, projevujícím se ve třech základních aktivitách: tělesné reakci, kognitivnímu hodnocení, prožitku a výrazové, expresivní složce. (Plháková, 2007)

Emoce je možné systematizovat podle mnoha různých aspektů a kritérií. Já bych je rozdělila podle výběrového systému od Plutchuna a Izarda (podle Kučera, 2013) do dvou kritérií. Jedná se o primární emoce, které představují vrozené emoce zpracovávané limbickým systémem. Uvádí se celkem šest primárních emocí: strach, hněv, radost, smutek, zahanbení a znechucení. Druhé kritérium pojednává o sekundárních emocích, které operují zejména s faktorem emoční zkušenosti. Jedná se o nenávist, pohrdání, hrdost, závist. V rámci dluhové problematiky se často v praxi setkáváme s klienty, kteří aktuálně prožívají úzkost a strach z budoucnosti.

Úzkost je definována jako „nepříjemný citový stav, v němž převažují pocity napětí a obav neurčitého obsahu. Předmět obav není subjektu znám nebo není uvědomován. Je to většinou signál potencionálního a dosud nejasného nebezpečí, které člověk ještě nedovede přesněji vymezit.“ (Vágnerová, 2005) Podstatným znakem úzkosti je „zúžení života“, stísněnost postrádající plnost života, tedy reakci na život ve společnosti. (Nakonečný, 2011) Z hlediska navození úzkosti není důležité, zda je tento pocit oprávněný, či nikoliv. K vyvolání úzkosti stačí pouhá představa ohrožení. Sklon reagovat úzkostnými prožitky je vrozený, ale mohou jej posilovat negativní zkušenosti, zvyšuje se v zátěžových situacích. Úzkost je ve srovnání se strachem hůře snesitelná, difuznější a trvá zpravidla o něco déle. Největší rozdíl spočívá ve stanovení příčin vnitřní nepohody. V případě strachu ji obvykle dokážeme najít, zatímco v případě úzkosti nikoliv. (Plháková, 2003)

Strach lze chápat jako konkretizaci úzkosti, jako prožitek obav z něčeho určitého. Strach stejně jako úzkost, signalizuje ohrožení a tímto způsobem uspokojuje potřebu základní orientace. Strach je ovlivňován učením, nepříznivá zkušenost obvykle vede ke zvýšení strachu z podobných situací. Z obecného hlediska jde o logickou reakci, emoční zkušenost poskytuje člověku informaci o tom, kdy by se měl cítit ohrožen. (Vágnerová, 2005) Život v kulturním prostředí přinesl symbolické ohrožení, které se netýká jen fyzického života, ale i ohrožení společenského statusu a prestiže. Proto dnes existují specifické formy strachu, jako je třeba strach ze ztráty zaměstnání. Slabší formou strachu je obava, strach z budoucnosti, projevuje se starostí, spojenou s pokusy o sebe-zabezpečení. (Nakonečný, 2011) Z evolučního hlediska má strach ochrannou funkci, protože vede k úniku z nebezpečné situace. Strach se může poměrně snadno změnit v hněv, k čemuž dochází tehdy, když je člověk doslova „zahnán do kouta“, takže nemá možnost z nebezpečné situace uniknout. (Plháková, 2003)

2.2 Náročné životní události

Životní situace a události, nároky a činnosti, na které musí člověk v průběhu života reagovat a aktivně je řešit, tvoří jednotnou skupinu. Každá životní změna a událost je spojena s určitou náročností ve smyslu kladených požadavků na aktivní adaptaci v čase. Závažné životní události jsou subjektivně výrazně negativně hodnocené, obvykle nepředvídatelné, obtížně kontrolovatelné a ovlivnitelné. Za životní události můžeme pokládat vše, čeho se obáváme a co nás eventuálně ohrožuje. (Nováková, Sobotka, 2011) Zvýšené riziko je spojeno zejména s událostmi, které přicházejí nečekaně, jsou nežádoucí, neovlivnitelné a jsou subjektivně negativně prožívány. Řada studií potvrzuje, že životní události jako jsou úmrtí partnera, rodiče, dítěte, rozvod, ztráta zaměstnání atd. mají negativní dopad na zdraví, životní styl i ekonomiku domácnosti. V souvislosti náročných životních událostí mohou půjčka, případně úvěr, hypotéka spolu s náhlou nemocí v rodině, či ztrátou zaměstnání znamenat kumulaci stresu, který ohrožuje celkové fungování rodiny. (Nováková, Sobotka, 2011)

O krizi hovoříme tehdy, když se člověk dostane do zatěžující nerovnováhy mezi subjektivním problémem a možnostmi zvládnutí, které má k dispozici. V krizi jedinec cítí ohrožení své identity, kompetence utvářet svůj vlastní život. Každý člověk si chce formovat život, když se ovšem dostane do krize, reaguje na to úzkostí, opouštíme obvyklé, zaběhnuté strategie a doufáme, že se dostaví nápad, myšlenka, podnět k jeho

odstranění. Pokud se nedaří problém zvládnout, pak úzkost ještě více ovládne celou osobnost, takže se jí zmocní panika. V té chvíli musí nastat nějaká forma krizové intervence. Krize představuje tzv. bod zvratu jde o specifickou kvalitu změny ve formě vyhocení. Označení „krize“ se používá v řadě životních oblastí. Krize prožíváme jako neodkladné, naléhavé situace, když je člověk zcela uvězněn v krizi, propadá panickému strachu, nevidí už žádné východisko, je problémem mimořádně omezen. (Kastová, 2000)

2.2.1 *Stres*

Člověk, který se nachází právě v těchto náročných událostí, jsou vystaveni permanentního stresu. Podle Hartla a Hartlové (2004) je stres „charakteristická fyziologická odpověď na poškození nebo ohrožení organismu“. Stres je tělesná a duševní reakce na stresor. Používá se pro vnější stresující události pojem stresor a pro psychickou a tělesnou reakci organismu na stresor pojem stresová reakce. (Praško, Prašková, 2001) Je nutné rozlišovat dva druhy stresu, pozitivní eustres a negativní distres. Určitá míra stresu, eustresu, je pro život potřebná, Zlepšuje soustředění, mobilizuje energii k možnému řešení. Přiměřená hladina stresu vede k zostření pozornosti, soustředění a k zvýšení schopnosti dobře se rozhodnout. Příliš nízká hladina stresu může vést k odkládání rozhodování. (Praško, 2003) Účelem stresu je připravit organismus na aktivitu typu boj nebo útěk, to znamená odstranit stresor a znovu nastolit optimální stav. (Kučera, 2013) Vysoká úroveň stresu je spojena s pocity úzkosti a ohrožení. Stres se používá i k označení zevní flustrující nebo ohrožující situaci, i k označení příznaků, kterými na ně organismus reaguje.

Projevy stresu můžeme vnímat ve čtyřech hlavních úrovních, které se navzájem ovlivňují a projevují se na celém těle. Jedná se o myšlení, emoce, chování a tělesné příznaky. Ve formě myšlení se stres projevuje v děláním si starostí, v automatických negativních myšlenkách, v katastrofických představách. U emocí se u člověka objevují pocity nepohody, napětím, vztekem, úzkostí, strachem, smutnou náladou, bezmocností, někdy i paradoxně k nepřirozenému veselí. K nejčastějším projevům v chování patří vyhýbání se každodenním povinnostem, kontaktům s lidmi, odkládání rozhodování, či nepříjemných úkolů, nervózní chování, konflikty s lidmi, nesnášenlivost. Avšak lidé si většinou všimnou pouze tělesných příznaků, mezi ně řadíme např. bušení srdce, bolesti hlavy, závratě, průjemy, pocity svědění, tepla, chladu, nespavost, nadměrná chuť k jídlu

apod. Když ohrožení trvá delší dobu, dostává se jak psychika, tak i tělo do permanentního napětí a úzkosti. (srov. Praško, Prašková, 2001; Křivohlavý, 1994)

2.2.2 *Flustrace*

Situace flustrace je chápáno jako neúspěch, tedy ohrožení vnitřní psychické rovnováhy. Flustrace je obvykle chápána jako situace flustrace, kdy je nějakou bariérou blokováno uspokojení určité potřeby. Stručně řečeno flustrace je psychický stav vyvolaný překážkou, která stojí na cestě k cíli nebo brání uspokojení určité potřeby. (Nakonečný, 2011) Flustrující překážka může být buď subjektivní (např. nízká sebedůvěra) nebo objektivní (např. nedostatek prostředků). (Čačka, 1997) Překážky mají v daném kontextu velmi široký význam, flustrující překážkou může být i časová tíseň, čekání, nedostatek informací a peněz, různá obtěžování, kterým je člověk vystaven ze strany druhých lidí. (Nakonečný, 2011)

Flustrace vyvolává v člověku stav vnitřního napětí, který se vyznačuje automatickým vybavením obranné reakce, protože je to vlastně situace, kde nedojde k uspokojení potřeby, což může člověk pociťovat jako neúspěch, selhání a snížení hodnoty sebe sama. Flustrační situace se člověk obvykle snaží řešit za pomoci obranných flustračních mechanismů, které jsou možnými reakcemi na flustraci. (Čačka, 1997) Nejtypičtější reakcí na flustraci je agrese, pokus o násilné odstranění nebo napadení překážky. Jinou typickou reakcí je náhradní uspokojení, nebo-li kompenzace. Kompenzací se rozumí pokus vyhnout se flustraci. Dalším možným typem reakce je regrese. Regrese je únik k vývojově nižšímu, primitivnějšímu, méně zralému způsobu chování, který jedinec překonal. Dalšími možnostmi reakcí na flustraci jsou obejití překážky a fixace, tedy ustrnutí, přestane překážku vnímat. (Nakonečný, 2011)

Důsledkem dlouhotrvajících flustrací významných potřeb je neurotizace, tedy stav vyznačující se pestrými poruchami psychických i somatických funkcí, tedy rozladěnost, neschopnost soustředit se, pocity únavy, nespavost, nechutenství, zvýšená poctivost. (Nakonečný, 2011) Podle Rosenzweiga (podle Nakonečný, 2011) existují tři základní typy flustrujících situací. Jedná se o privaci, tj. nedostatek, ztráta, odnětí něčeho; deprivace, tj. strádání něčím; konflikt, tj. střetnutí protikladných tendencí, které vyvolává vnitřní napětí a nezřídka i trvajících nerozhodnost. Flustrací významných sociálních potřeb je ohrožen pozitivní sebecit a sebehodnocení, a tím i emocionální stabilita jedince, což může vést k bludnému kruhu, protože snížená emocionální stabilita vede ke vzniku dalších flustrací.

2.2.3 *Deprivace*

Deprivace je psychický stav, který vzniká, když není dlouhodobě uspokojována základní potřeba. Deprivace je ztráta něčeho, co organismus potřebuje, jedná se o nedostatečné uspokojování základních potřeb. Rozlišujeme deprivace biologickou např. nedostatek potravy; motorickou např. nemožnost pohybu; senzoricou např. nedostatek podnětů; sociální a citovou. Sociální deprivací se rozumí ztráta sociálních kontaktů, ze společenské izolace, či dlouhodobě existují vážné problémy v mezilidských vztazích. (Hartl, Hartlová, 2010) Deprivace je většinou známá u dětí, kde se objevuje především citová deprivace. Citová deprivace se vyznačuje nedostatkem mateřské lásky, která může vést až k závažným poruchám v psychickém i fyzickém vývoji. Ale citově může strádat i ten, kdo ztratil blízkou osobu, domov, zajímavé zaměstnání, které bylo pro něj zdrojem seberealizace. (Nakonečný, 2011)

2.3 Afektivní poruchy

Afektivní poruchy jsou poruchami nálady. Řadíme k nim manickou epizodu, bipolární afektivní poruchu, depresivní epizodu, depresivní poruchu, trvalé poruchy nálady a jiné poruchy nálady. (Polách, 2011) Podle mého názoru se v rámci dluhové poruchy nejvíce setkáváme s osobami trpícími depresí. Proto jsem do psychických dopadů předlužení zařadila i onemocnění nazývané deprese.

2.3.1 *Deprese*

Depresí se rozumí chorobný smutek, psychologický stav charakterizovaný pocity smutku, vnitřního napětí, nerozhodnosti, ztrátou zájmu a pokleslým sebevědomím, úzkostí, apatií, sebeobviňováním. Depresivní jedinci hodnotí záporně sebe i svět, za vše berou na sebe vinu a očekávají selhání namísto úspěchu. K tělesným symptomům deprese patří únava, ztráta energie, poruchy spánku a nechutenství. Tento stav se považuje za chorobný, pokud trvá dlouho, deformuje životní hodnoty a pracovní i sociální sféru jedince. (Křivohlavý, 2012)

Mezi příznaky deprese řadíme negativní myšlenky, náladu, chování i fyzické projevy. Deprese je doprovázena výčitkami svědomí, pocity viny, znehodnocováním sebe sama. Pocity nedostatečnosti a méněcennosti vedou k vyhýbání se lidem. Psychické tempo se snižuje, myšlení se zpomaluje, mývají pocit, že si nic nepamatují, či že zhloupli. Většina lidí v depresi cítí únavu, tíhu, malátnost, vyčerpanost. Deprese bývá často doprovázena nejrůznějšími tělesnými příznaky jako je třes, pocení, zácpa, bušení srdce, pocit nedostatečnosti dechu, bolesti hlavy, břicha, závratě atd. Depresivní lidé

bývají méně aktivní, často bez energie a bez iniciativy. Překážky jim připadají nepřekonatelné. I sebemenší rozhodnutí jim dělá obtíže. Někteří lidé si během smutku říkají, že jsou depresivní. Nicméně odborně deprese znamená, že je smutek intenzivnější a hlubší, trvá dlouhodobě a nepříznivě ovlivňuje výkonnost člověka. Deprese neznamená, že je člověk nenormální, či bláznivý. Ve skutečnosti je to jeden z nejčastějších problémů, který lidé v životě zažijí. (Praško a kol., 1997)

2.4 Psychosomatická onemocnění

Čelit každodennímu stresu, mít pocity zoufalství a potýkat se nátlakům věřitelů a spoustu dalších okolností způsobuje, že člověk onemocní jak psychicky, tak i tělesně. Psychosomatická medicína chápe člověka jako komplexní celek a neodděluje tělo a duši. Tento přístup k medicíně může být užitečný, když zdravotní problémy i přes intenzivní léčbu přetrvávají nebo se příznaky nemoci stále vrací. Je možné, že je za tím právě psychosomatické onemocnění. (Ordinace, 2009) Psychosomatickému onemocnění totiž obvykle předchází dlouhotrvající stres, který si většinou jedinec ani neuvědomuje. Navzdory únavě, malému odpočinku a spánku, nedostatku času na sebe a svou pohodu nezmění svůj životní styl. Člověk funguje ve smyslu: setrvat, pracovat, nepoddat se. (Bínová, 2011)

Tato zátěž se může posléze projevit tělesným problémem, tělesnou nemocí. Mezi somatická onemocnění řadíme bolest hlavy, poruchy spánku, bolesti zad, chronické choroby zažívacího traktu, gynekologické obtíže, problémy v klimakteriu, těhotenské obtíže, chronická kožní onemocnění, oběhový systém, alergie, astma, závrať, nemožnost promluvit, pocit sevřeného hrdla, poruchy příjmu potravy, obezita. (Bínová, 2011)

Při tělesných obtížích pacient obvykle vyhledá lékaře a ten provede nezbytné testy. Je typické, že lékař nezjistí žádné abnormality a výsledky vyšetření jsou v normě. Pacientovi předepíše léky, které mu nijak zvlášť nepomohou. A tak pacient jde k lékaři znovu a znovu. Víceméně se vždy dozví, že je zdravý, i když jeho obtíže přetrvávají. Řešení fyzických problémů může být v tom, že přehodnotíte dosavadní způsob života. Až 70 procent všech tělesných obtíží má na svědomí psychika. Trápení, nespokojenost a stres jsou pro organismus natolik zatěžující, že se s ním nedokáže vyrovnat jinak, než že odstartuje nějaký tělesný problém. Dalšími možnými příčinami mohou být potlačovaný strach ze ztráty zaměstnání, trvalý stres v práci, rozpad partnerského vztahu, úmrtí

blízkého člověka, nefungující rodinné vztahy, nespokojenost v životě či obavy z budoucnosti. (Ordinace, 2009)

Na léčbu psychosomatických onemocnění je zapotřebí celostního přístupu k pacientovi. Na této komplexní léčbě se podílí různí specialisté z oblastí somatické medicíny, psychologie a psychiatrie. Tito specialisté dohromady odhalí pravou příčinu pacientových potíží a nastartují uzdravení těla i duše. (Ordinace, 2009) Dalšími možnostmi léčby je změna životního stylu, správná výživa, přiměřená pravidelná fyzická aktivita, ev. fyzioterapie. Poradenství nebo dlouhodobější psychoterapie umožní pochopit princip vzniku choroby a kořeny našeho dosavadního fungování. Pokud má porucha závažnější průběh, budou velmi pravděpodobně nutná antidepresiva a komplexní pohled na léčbu celého organismu. (Bínová, 2011)

3 Sociální dopad předluženosti

Předlužení je stav, kdy člověk už není schopen plnit své finanční závazky. Předlužení vesměs postihuje sociálně znevýhodnění jedince, či skupiny a je jedním z významných faktorů ovlivňující sociální vyloučení z běžné majoritní společnosti. V následující kapitole se zabývám rodinou a narušením její ekonomické funkce, dále sociální oporou, kde konkrétně řeším dluhy mezi přáteli. V neposlední řadě jsem zařadila do sociálních dopadů předluženosti i patologické jevy, kde se konkrétně zabývám problematikou patologického hráčství, alkoholismus a nelegální práce. Celou kapitolu uzavřu tématem sociálního vyloučení, které je právě důsledkem všech těchto faktorů.

Člověk žije ve společenství ostatních lidí, kteří jej různým způsobem ovlivňují a rozvíjejí, zde získává specificky lidské vlastnosti a dovednosti. Tyto podněty individuálně typicky zpracovává, někdy si vybírá pouze některé z nich, a na ně pak aktivně reaguje. Sociální prostředí je jedním z nejdůležitějších faktorů podmiňujících rozvoj lidské osobnosti. Každý člověk potřebuje být součástí takového společenství, je na něj ve značné míře odkázán při uspokojování většiny svých potřeb. V lidské společnosti získává každý jedinec mnoho různých zkušeností, které jeho osobnost rozvíjejí, a nelze je získat jiným způsobem. (Vágnerová, 2004) Jednou z takových společností je právě i rodina.

Peníze a půjčování peněz od věřitelů je spíše otázkou postavení ve společnosti. Většina lidí se zadluhuje především kvůli sociální prestiži. Peníze začali být otázkou identity člověka ve společnosti, začali ovlivňovat sociální vztahy, sociální sounáležitosti. Sociální význam dluhu se vztahuje na sadu práv a povinností, které spojují dlužníka a věřitele, a jeho důsledky, pokud jde o sociální soudržnost, postavení a důstojnost. (Guérin a kol., 2011)

3.1 Rodina

Rodina je instituce, kterou formuje civilizace, kultura i společnost. Rodina je hlavním činitelem socializace tedy tvorby společnosti z nedospělých jedinců. Berger a Kellner (podle Matoušek, 2010) tvrdí, že potřeba mít svého významného druhého neklesá ani dnes. Lidé si potřebují stále potvrzovat svou totožnost a svůj význam tím, že své zkušenosti, plány, starosti a naděje sdílejí s blízkým člověkem. Rodina je nejmenší sociální skupina, je spojovacím článkem mezi jednotlivcem a společností. Její členové

jsou navzájem spojeni příbuzenskými, manželskými nebo jinými obdobnými svazky. Její úloha spočívá především v socializaci jedince. (Šenková, 2011) Rodina je základní sociální opora. Základem pro zdravé fungování rodiny je soudržnost, adaptabilita a komunikace. Soudržnost hlavně pro její samostatnost a nezávislost každého člena, adaptabilita zase odráží schopnost reagovat na změnu a přizpůsobit se nárokům života a jednotlivým fázím rodinného životního cyklu. Zdravá rodinná komunikace je nezbytná pro vytváření pozitivní rodinné atmosféry, zvládnutí problémů nebo plánování změn, včetně rodinných financí, investic, pojištění, či úvěrů. Vzhledem k zvládnutí každodenních nároků a mimořádných stresů v rodině se nově používá pojem rodinná odolnost. Tato odolnost zahrnuje procesy, síly a zdroje, které umožňují rodině i jejím jednotlivým členům nejen přežít, vydržet a překonat zátěž, ale také rozvíjet se, dozrávat, poučit se a být silnější. (Nováková, Sobotka, 2011)

V současné době se však dostáváme do problému definice rodiny. Práce se stala velkou konkurentkou rodiny. Místo výkonu práce se od domácího soukromí sice oddělilo na začátku industriální doby, ale díky elektronickým médiím je dnes možné práci vykonávat všude, včetně domova. Pojem rodina v současnosti není jednoznačně definovatelná. Dalším problémem je pojem příbuzenství, či společné bydlení. Dnes jsou používané definice opírající se o příbuzenství příliš úzké. V současnosti by bylo v našem typu společnosti přiměřenější než o rodině mluvit o rodinném soužití lidí, kde jádrem je citová vazba mezi nimi. (Matoušek, 2010) Když lidé spolu sdílejí bydliště, bylo by možné užívat i pojem rodinná domácnost. (Možný, 2006)

Ale ať už vydefinuji rodinu jakkoli, v rámci dluhové problematiky je důležitá její funkce. Rodina má v současné době především tři funkce, jedná se o podporování socializace, tedy výchova dětí; vztahová podpora, tedy tzv. sociální opora; a v neposlední řadě i ekonomická podpora všech členů rodiny. (Matoušek, 2010) Pokud je některá s funkcí narušena, dostává se rodina do svízelné situace.

3.1.1 Narušení rodiny

Pokud nároky situace překračují možnosti rodiny, nelze je adekvátně řešit, dochází ke krizi. Krize je pojímána jako součást rodinného života. K překonání krize je potřebné zásadní změny, které se týkají především rodinných pravidel a rituálů, rolí, cílů a hodnot, rodinné komunikace a dělby práce nebo vztahů s okolím. (Nováková, Sobotka, 2011) Ve své práci se zabývám dluhovou problematikou, proto se zaměřím

na narušení rodiny především její třetí funkce, tedy jak dokáže rodina zajistit ekonomickou podporu všech svých členů.

Materiálně ekonomické souvislosti života současné rodiny můžeme rozdělit do několika skupin. Patří sem zaměstnanost rodičů a vliv této skutečnosti na děti, charakter a kvalita bydlení, vybavení domácnosti, finanční zajištění, individuální spotřeba rodiny jako součást životního stylu, vliv techniky a technických prostředků na život rodiny a další oblasti. Tyto faktory dost ovlivňují předluženost rodiny. Mnoho domácností si nemůže dovolit všechny faktory spokojit, mají nízké příjmy, proto se většinou snaží řešit finanční problémy půjčkami, úvěry a často se neúměrně zadluží. (Šenková, 2011) Nedostatek finančních prostředků se primárně odráží v ekonomické situaci rodiny a sekundárně na chování mezi partnery. (Janů, 2012) Zátěž se projevuje zejména narušenými vztahy v rodině, mezi sourozenci, rodiči, partnery a dětmi. Agresivní chování, neustále hádky, výčitky, podezírání a nedůvěra ve spojitosti s obtížností finančních situací v rodině většinou přispívají k rozvodům, domácímu násilí, sebevraždám apod. Tíživá situace však má největší dopad právě na děti. V mnoha případech bývají finanční problémy pravým důvodem pro rozpad manželství, rozchod s partnerem. (Šenková, 2011)

Podle Mezinárodní konference „Udržet rodiny pohromadě“ v rámci projektu Evropský rok boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení (2010b), kde se řešili možnosti sanace ohrožených rodiny a udržení jejich funkce, mezi nejčastější formy sociálního ohrožení rodiny a chudoby především nezaměstnanost, nízká sociální a hmotná úroveň, zadlužení, závislost na návykových látkách a patologické hráčství, bezdomovectví, případně recidiva těchto fenoménů. Časté jsou mnohočetné příčiny chudoby.

Výsledky projektu ukazují, že dochází k nárůstu předlužení rodin. Nejvíce rodiny využily především spotřebitelské úvěry, které byly použity především na nákupy dovolené, vánočních dárků apod. V důsledku nedostatečné informovanosti si řada občanů nedokáže sama vyhodnotit rizikovost své zadluženosti, zejména v návaznosti na schopnost splácet své dluhy. K růstu předluženosti přispívá i fakt, že lidé nejsou schopni splácet své dluhy, protože ztratili práci či se dostali do částečné nezaměstnanosti, a na zaplacení starých dluhů si vytvářejí dluhy nové. Jde o velké nebezpečí i z hlediska výchovy dětí v rodině, kdy děti pokládají za normální, že si lze téměř vše pořídit na dluh. Roste počet osob, u kterých byla nařízena exekuce. A dále určité skupiny občanů jsou zneužívány k lichvě, kdy je možno finanční prostředky

získat v podstatě okamžitě, avšak za pro ně velmi nevýhodných podmínek. (Evropský rok boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení, 2010a)

3.2 Sociální opora

Bezpochyby je velmi důležité zmínit také sociální oporu. Nejprve si řekneme, co to sociální opora je, kdo je do ní zahrnut a co pro člověka znamená. Potom bych chtěla zmínit pár situací půjček mezi přáteli a jejich důsledky, které uvádí psycholog Majer. V neposlední řadě jsem zařadila do tématu i svůj postoj. Zabývám se tímto tématem právě v kapitole sociální dopad předlužení z jednoho důvodu a to proto, že se člověk mnohdy může spoléhat více na své okolí, nejen na svoji rodinu. Pokud jej sociální opora zklame, dostává se také do těžké životní situace. A dluhy opravdu mohou narušit vztahy v sociální opoře, tedy mezi kamarády, spolupracovníky apod.

Sociální oporou v širším slova smyslu se rozumí pomoc, která je poskytována druhými lidmi člověku, který se nachází v zátěžové situaci. Obecně jde o činnost, která člověku v tísní jeho zátěžovou situaci určitým způsobem ulehčuje. O sociální opoře hovoříme nejčastěji tam, kde jde o pomocný a podpůrný vztah lidí, kteří jsou danému člověku v tísní nejbližší. Makroúroveň sociální opory pojímá sociální oporu jako společenskou formu pomoci potřebným. Příkladem může být existence sociální opory v celostátním měřítku nebo pomoc přes hranice formou humanitární pomoci. O mezoúroveň sociální opory se jedná i tam, kde se určitá sociální skupina lidí snaží pomoci jednomu ze svých členů, případně lidem ve svém okolí. Příkladem může být pomoc spolupracovníků kamarádovi z podniku, pomoc náboženského sdružení apod. V případě mikroúrovně sociální opory jde o pomoc a oporu, kterou danému člověku poskytuje osoba, jež je mu nejbližší. Například rodina, pomoc nejbližších přátel. (Křivohlavý, 2009) Do sociální opory patří existence a dostupnost blízkých lidí, které k člověku mají vztah, které mají o něj starost, cení si ho a mají ho rádi. (Nováková, Sobotka, 2011)

Sociální síť dané osoby. Tímto termínem se rozumí soubor lidí kolem dané osoby, s nimiž je, či byla tato osoba v sociálním kontaktu a od nichž je možno očekávat, že by jí v případě poskytli určitou pomoc. Příkladem takovéto sociální sítě může být rodina v užším i širším slova smyslu, souhrn přátel, spolupracovníků, sousedů, členů farnosti, klubu apod. Podpůrné sociální vztahy představují mezilidská pouta, z nichž člověk může získat zdroje, které mu mohou být pomoci při zvládnutí těžkých životních situací. Při hodnocení sociální opory je třeba brát v úvahu interpretaci. V jeho očích může mít

sociální opora symbolickou hodnotu. Interpretace přijímané sociální opory závisí v mnoha případech na tom, co daná osoba v tísní dříve zažila, co očekávala, co dostala. (Křivohlavý, 2009) Odborníci poukazují na důležitost sociální opory v procesu adaptivního zvládnání stresové odpovědi organismu, při zmírňování důsledků životní situací. Absence sociální opory snižuje potenciální šance jedince v krizi na adekvátní řešení problémů a představuje zdravotní rizikový faktor a také ovlivňuje psychickou pohodu člověka a jeho zdraví. (Nováková, Sobotka, 2011)

Sociální opora může mít různou podobu. Může mít konkrétní formu například poskytnutím finanční, či materiální pomoci nebo je mu podána nějaká rada, informace od lidí, kteří mají s obdobnou situací zkušenosti jak osobní, tak i profesionální. Člověku může být také poskytována emocionální opora, díky které je poskytována emocionální blízkost, laskavé jednání, náklonnost, je mu podávána naděje. Případně je člověku podávána hodnotící opora, díky které je člověku projevována úcta, posilováno kladné sebehodnocení a sebevědomí, je podporována jeho snaha o autoregulaci. (Křivohlavý, 2009)

3.2.1 Dluhy mezi přáteli

Půjčit blízkému člověku často znamená přijít nejen o peníze, ale také o přítele. Člověk vychází z předpokladu, že ti, co peníze půjčují, mají lepší paměť, než ti, co mají peníze vrátit. Avšak na problém často aktivně zadělává ten, kdo peníze půjčil. Podle průzkumů Loewenteina a Dezsové (in Majer, 2012) totiž 85% dlužníků nepochybuje o tom, že peníze vrátí, zatímco 35% věřitelů si myslí, že poskytnuté peníze nikdy neuvidí. Věřitel, tedy ten co svému kamarádovi půjčil, se při první odložené splátky naštve. I když se z počátku ovládá, dříve či později dá najevo své obavy. V lepším případě o nich mluví přímo s dlužníkem, v horším případě se svěřuje společným kamarádům. To stejné je jasné i dlužníkovi. Má sice matnou představu o tom, co věřitel prožívá, ale zároveň předpokládá, že jej nejspíš začne pomlouvat a bude o něm špatně smýšlet, že není slušný člověk, když neplní své dluhy. Samozřejmě se dlužník cítí být neoprávněně osočen, jen proto, že momentálně není schopen (ne vlastním přičiněním) zaplatit jednu splátku. (Majer, 2012)

Přesto, že pan Majer uvádí půjčování mezi přáteli jako příčinu konce přátelství, já jsem toho názoru, že je mnohdy lepší, když si člověk půjčí od rodiny a přátel, než aby se zadlužoval s nepříliš výhodnými půjčkami s vysokým úrokem a poplatky. Ale půjčky od přátel by měli být v případě nečekaných situací jako je např. vysoký nedoplatek

za plyn apod. Určitě je důležité pohlídat si, na co si kamarád chce půjčit, z jakého důvodu. A především, jak moc svého kamaráda znám, nepůjčovat kde komu.

3.3 Sociálně-patologické jevy

Nedostatek finančních prostředků v důsledku předlužení může vést k výskytu sociálně patologických jevů. Příčinou předluženosti bývají často únikové strategie z bezvýhodné sociální situace. (Šenková, 2011) Patologický jev je odvozený od definice Herberta Spencera (in Nováková, Sobotka, 2011), který říká: „jde o choroby společnosti a jako takové je potřeba je léčit.“ Sociální patologické jevy zahrnují negativní odchylky od sociálních norem.

Nejčastějšími sociálně patologickými jevy ve vztahu k zadluženosti jsou násilí a šikana, záškoláctví, kriminalita, delikvence, vandalismus a další formy násilného chování, ohrožení mravnosti a ohrožování mravní výchovy mládeže, rasismus, intolerance, užívání návykových látek, medikamentů, patologické hráčství, zneužívání dětí, sebevraždnost a jiné sociálně patologické jevy jako je třeba ještě nelegální práce. (Nováková, Sobotka, 2011) V Poradně se spíše setkávám s klienty, kteří se zadlužili kvůli hráčství na automatech, nebo byli závislí na alkoholu, nebo se postupně během předluženosti stali závislými. Někteří řešili svoji situaci formou nelegální práce. Proto tyto tři patologické jevy blíže specifikuji.

Porucha **patologické hráčství** spočívá v častých opakovaných epizodách hráčství, které dominují v životě člověka na úkor sociálních, materiálních, rodinných a pracovních hodnot a závazků. Postižení popisují intenzivní puzení ke hře, které lze těžko ovládnout, spolu se zaujetím myšlenkami a představami hraní. (Nováková, Sobotka, 2011) Člověk si prochází třemi fázemi. Nejprve fáze výher, kam patří občasná hra, častější výhry, vzrušení před hrou a během ní, zvyšování sázek a častější hra, fantazie o velké výhře, velká výhra, neodůvodněný optimismus, osamělé hraní, chvástání se výhrou. První fázi vystřídá fáze prohrávání, kdy člověk myslí hlavně na hraní, v dlouhém období prohrávání nedokáže přestat s hrou, legální půjčování peněz, skrývání hry a lhaní, bezohlednost vůči rodině, nepřítomnost v práci, odkládání splátek dluhů, což způsobuje změny osobnosti, nešťastný rodinný život, velké půjčky legální i nelegální, neschopnost splácet dluhy, zanedbávání zdraví. Poslední fází je fáze zoufalství, podmíněná tresty, poškození pověsti, odcizení od rodiny a přátel, podstatně více času trávení s hrou, více prohrává, obviňuje druhé, výčitky svědomí, panika, trestné

činy. V této fázi jsou časté myšlenky na sebevraždu nebo sebevražedné pokusy, rozvody, alkohol, zhroucení, odvykací potíže. (Doležalová, 2008)

Problematika **alkoholismu** je velmi komplikovaná a má mnoho příčin. Z nejvýznamnějších faktorů působících na vznik závislosti jsou rodinné faktory, vrstevnické a subkulturní, vzdělávací anamnéza, osobnostní předpoklady a společenské klima, i peníze, nedostatek peněz, předluženost. Důležitým faktorem, který ovlivňuje interakci člověka závislého na alkoholu s jeho sociálním prostředím, je jeho „alkoholové chování“. (Nováková, Sobotka, 2011) Alkoholismus je velice závažný zdravotní i celospolečenský problém. Stále více lidí zemře na následky užívání alkoholu a snižuje se věková hranice jeho konzumentů. Důsledky, které z alkoholismu plynou, jsou velice nebezpečné, ale společnost problém alkoholismu stále značně podceňuje. Na základě výzkumů bylo zjištěno, že děti nejčastěji získávají alkoholický nápoj doma a z rukou rodičů dostávají alkohol jako lék. (Doležalová, 2008) Dopad alkoholismu na člověka je z počátku spíše ze zdravotního hlediska. Oslabené či narušené zdraví pak může projevit v pracovním výkonu a má vliv na nižší kvalitu života. Samotná závislost deformuje osobnost člověka, narušuje sociální a mezilidské vztahy. Alkohol má devalvující vliv na výchovu dětí v rodině, na vztahy v rodině, manželský, či partnerský vztah, na socializaci člověka ve svém okolí. Alkoholismus ničí rodinu i přátelství. (Procházková, 2013)

Nelegální práci se rozumí jakékoli placené činnosti, které jsou zákonné, pokud jde o jejich povahu, ale které nejsou hlášeny veřejným úřadům. Nelegální je tedy to, že není přihlášená, neodvádí se z ní daně a platby na sociální pojištění. Nejčastější případ nelegální práce je, když je občan nahlášený na úřadu práce jakožto nezaměstnaný, ale přitom je někde zaměstnán a má příjem. (Vybíralová, 2012) V takovém případě je zde velké riziko, že bude z evidence uchazečů o zaměstnání sankčně vyřazen. Zaměstnavatel může nabídnout, že člověk nepůjde oficiálně o pracovní poměr a odměna bude vyplácena tzv. „na ruku“ bez odvodů a zdanění nebo že oficiálně vyplatí pouze minimální mzdu a zbytek doplatí. Rizikem nelegální práce je to, že při ní není nárok na započítání odpracovaných let pro splnění nároků na důchod, na nemocenské pojištění apod. Přistoupením na nelegální práci není zaměstnanec chráněn zákoníkem práce. Pracovníci inspektorátu práce mohou po každém zaměstnanci požadovat osvědčení totožnosti a prokázání, že tuto práci vykonává na základě pracovního vztahu. (Běháková a kol, 2013) Podle zákona o zaměstnanosti (§ 139 - § 140) je právnická, či podnikající fyzická osoba, která umožní výkon nelegální práce, sankčně postižena

nejméně ve výši 250.000,- Kč, nejvýše do 10.000.000,- Kč. Postih však má i osoba, která nelegální práci vykonává, a to ve výši do 100.000,- Kč.

3.4 Sociální vyloučení

Sociální vyloučení můžeme definovat jako „proces, kterým jsou jednotlivci i celé skupiny osob zbavovány přístupu ke zdrojům nezbytných pro zapojení se do sociálních, ekonomických a politických aktivit společnosti jako celku. Proces sociálního vyloučení je primárně důsledkem chudoby a nízkých příjmů, přispívají k němu však také další faktory jako jsou diskriminace, nízké vzdělání či špatné životní podmínky. Sociálně vyloučení jsou odříznuti od institucí a služeb, sociálních sítí a vzdělávacích příležitostí. Sociálně vyloučení lidé obvykle nestojí před jedním problémem, ale před jejich komplexem, přičemž mnohdy jednotlivě by vzniklý problém ohrožoval normální fungování člověka ve společnosti.“ (Navrátil, 2003) S postupným propadem na dno přestává být zřejmé, co je původním důvodem propadu a co jeho následkem. Sociální vylučování lze chápat jako postupné oddělování jedinců či skupin obyvatelstva od hlavního proudu společnosti. Existence sociálně vyloučených skupin ve společnosti pak znamená, že společnost již není rozdělena pouze na ty, kteří jsou „nahore“ nebo „dole“ na příjmové škále podle přístupu k rozdělovanému bohatství, ale je spíše rozdělena na ty, kteří se nacházejí „uvnitř“ nebo „vně“ společnosti. (Nováková, Sobotka, 2011)

Projevem sociálního vyloučení je tedy např. dlouhodobá nezaměstnanost, život v prostorově vyloučených částech obcí, nízká míra vzdělanosti a ztížená možnost tuto nevýhodu překonat, ztížený přístup k legálním formám výdělečné činnosti, závislost na sociálních dávkách a s tím spojenou materiální chudobou, dluhová problematika, rizikový životní styl, zvýšený výskyt sociálně patologických jevů, špatné hygienické poměry, špatný zdravotní stav, rozpad rodin, špatné bydlení, špatné povědomí o svých právech a povinnostech. Čím déle takto nepříznivé situaci člověk čelí, tím se jeho šance na návrat zpět do normálu snižují. S postupným propadem na samotné dno přestává být zřejmé, co je původním důvodem propadu a co jeho následkem. Lidé tak upadají do začarovaného kruhu životních problémů, přičemž mnohdy nevědí, který z nich je třeba řešit jako první. Netuší, kde začít. (srov. Navrátil, 2003 ; Nováková, Sobotka, 2011)

4 Insolvence a insolvenční řízení

K vymáhání pohledávek věřitelům slouží především exekuční řízení. Může se však jistě stát, že z majetku dlužníka nebude možné ani exekucí uspokojit splatné pohledávky všech věřitelů. Pak jde o situaci, kdy se většinou člověk ocitá v úpadku. (Nováková, Sobotka, 2011) Podle insolvenčního zákona (zákon o úpadku, 2008, §3) je „dlužník v úpadku, jestliže má více věřitelů a peněžité závazky po dobu delší 30 dnů po lhůtě splatnosti a tyto závazky není schopen plnit“. To v praxi znamená, že dlužník má dluh nejméně u dvou věřitelů, důležitá je také délka platební neschopnosti a v neposlední řadě také neschopnost dlužníka tyto závazky plnit.

4.1 Subjekty insolvenčního řízení

V rámci insolvence se setkáváme s pojmy dlužník, věřitel a insolvenční správce. Sice jsem již pojmy dlužník a věřitel uváděla v první kapitole, avšak zde je rozdíl v těchto pojmech, protože se jedná přímo o dlužníky v insolvenčním řízení a věřitelem se nerozumí pouze banka, či nebankovní sektor, ale také třeba finanční úřad, stát, zdravotní pojišťovna apod. Proto je velmi důležité vymezit si tyto pojmy.

Dlužník je osoba, jež má povinnost dluh plnit. Jeho povinností je vykonávat přiměřenou výdělečnou činnost a v případě, že je nezaměstnaný, tak o nějakou práci usilovat, dále hodnoty získané dědictvím a darem zpeněžit a jejich výtěžek, stejně jako jiné mimořádné příjmy, použít k mimořádným splátkám nad rámec splátkového kalendáře, dále bez zbytečného odkladu informovat svého insolvenčního správce o všech změnách, vždy jednou za půl roku předložit insolvenčnímu správci přehled svých příjmů za uplynulých 6 měsíců, dále nezatajovat žádný ze svých příjmů, ani nevýhodňovat jednoho z věřitelů a nepřijímat na sebe nové závazky, které by nemohl plnit. (Nováková, Sobotka, 2011)

Věřitel je fyzická nebo právnická osoba, která dlužníkovi poskytla finanční obnos. Věřitelem může být i stát, finanční úřad, Česká správa sociálního zabezpečení, mohou to být i soukromé osoby. (Běhálková a kol, 2010)

Insolvenční správce je osoba ustanovená insolvenčním soudem, která vykonává dohled nad plněním podmínek oddlužení. Ustanovuje se ze seznamu insolvenčních správců, který vede Ministerstvo spravedlnosti. Úkolem insolvenčního správce je sledovat plnění oddlužovacího plánu dlužníka a pokud tak soud stanoví v usnesení,

spravovat peněžní prostředky dlužníka určené k plnění splátkového kalendáře a dle rozhodnutí soudu je měsíčně zasílat na účet věřitelů. (Nováková, Sobotka, 2011)

4.2 Způsoby řešení úpadku

Pro moji diplomovou práci je stěžejní způsob řešení úpadku ve formě oddlužení, avšak je potřeba se věnovat alespoň okrajově i dalším způsobům řešení úpadku, které nabízí zákon. Jedná se o konkurs, reorganizaci a oddlužení. V případě **konkursu** se jedná vlastně o tzv. likvidační cestu, kdy je zpeněžen majetek dlužníka a výtěžek dle pravidel je rozdělen mezi věřitele. **Reorganizace** je určena především pro velké podniky. Základním principem reorganizace je dosažení vyššího uspokojení oproti konkursu za současného zachování podniku dlužníka. (Nováková, Sobotka, 2011)

Dlužník může insolvenčnímu navrhnout, aby jeho úpadek nebo jeho hrozící úpadek řešil **oddlužením**, jde-li o právnickou osobu, která podle zákona není považována za podnikatele a současně nemá dluhy z podnikání, nebo fyzickou osobu, která nemá dluhy z podnikání. Dluh z podnikání nebrání řešení dlužníkovy úpadku nebo hrozícího úpadku oddlužením, jestliže s tím souhlasí věřitel, o jehož pohledávku jde, nebo jde o pohledávku věřitele, která zůstala neuspokojena po skončení insolvenčního řízení, nebo jde o pohledávku zajištěného věřitele. (zákon o úpadku, 2008) Institut oddlužení je určen pro dlužníky, kteří jsou schopni svým nezajištěným věřitelům³ jednorázově nebo ve splátkách po dobu nejdéle 5 let uhradit alespoň 30% jejich pohledávek. Oddlužení poskytuje dlužníkovi druhou šanci tak, že po splnění podmínek oddlužení je dlužník osvobozen od placení zbytku závazků. Nesmí se však jednat o nepoctivý záměr dlužníka. Navíc musí celou dobu plnit přísné podmínky. (Nováková, Sobotka, 2011) Důležité je vědět, že soud používá různé způsoby doručování písemností, kde jednou z nich je doručování vyhláškou. Doručení vyhláškou je z hlediska insolvenčního řízení preferovaný způsob doručení, při kterém se soudní rozhodnutí, předvolání, vyrozumění nebo jiná písemnost soudu nebo účastníků řízení doručují pouze vyvěšením písemností na úřední desce insolvenčního soudu a jejím současným zveřejněním i insolvenčním rejstříku. (Landa, 2009)

4.3 Insolvenční rejstřík

Jednou z klíčových součástí insolvenčního řízení je insolvenční rejstřík. Jde o veřejně přístupný informační systém, který obsahuje seznam insolvenčních správců,

---

³ Nezajištěný věřitel = věřitel, jehož pohledávka není zajištěna ani zástavním právem, nebo jiným institutem uvedeným v zákoně.

seznam dlužníků a insolvenční spisy. Insolvenční rejstřík představuje hlavní nástroj informovanosti o stavu a průběhu insolvenčního řízení. Jeho základní charakteristikou je to, že je veden v elektronickém informačním systému veřejné správy. Insolvenční rejstřík má rovněž značný význam při doručování písemností. Obsahuje tedy elektronickou verzi insolvenčního spisu, to umožňuje prakticky komukoliv seznámit se nejen se seznamem dlužníků, ale rovněž i s průběhem konkrétního insolvenčního spisu. Insolvenční rejstřík je rovněž obecným nástrojem kontroly postupu dlužníka, věřitelů, insolvenčního správce a insolvenčního soudu. Tím, že obsahuje kompletní insolvenční spis, umožňuje průběžnou kontrolu postupů jednotlivých subjektů insolvenčního řízení. (Landa, 2009) Po uplynutí 5 let od nabytí právní moci rozhodnutí, jímž bylo insolvenční řízení ukončeno, vyškrtne insolvenční soud dlužníka ze seznamu dlužníků a údaje o něm v insolvenčním rejstříku zpřístupní. (Nováková, Sobotka, 2011)

4.4 Fáze insolvenčního řízení

Lze identifikovat 5 fází insolvenčního řízení.

4.4.1 Zahájení insolvenčního řízení

Mnohdy se setkáme také s pojmenováním „Návrhová fáze“. K zahájení insolvenčního řízení může dojít pouze na základě podání návrhu. Klíčovým výchozím bodem návrhové fáze insolvenčního řízení je existence úpadku. Po podání návrhu insolvenční soud⁴ automaticky zahajuje insolvenční řízení a s tímto úkonem jsou spojeny dva klíčové důsledky. Nejprve zahájení insolvenčního řízení oznámí vyhláškou, kterou zveřejní během několika hodin po převzetí návrhu v insolvenčním rejstříku a potom vyrozumí řadu státních orgánů (finanční úřad, celní úřad, úřad práce, SSZ). Uvedené kroky učiní bez ohledu na to, zda skutečně nastal úpadek, či nikoli. (Landa, 2009)

Podat návrh na zahájení insolvenčního řízení má i své výhody. Zveřejněním vyhlášky o zahájení insolvenčního řízení dojde ke stanoveným účinkům. To znamená, že nelze provést exekuci na majetek dlužníka, ani pokračovat v již probíhajícím, dlužník může požádat soud o povolení oddlužení, dále věřitelé musí přihlásit své pohledávky u soudu do 30 dnů od rozhodnutí o úpadku, pokud by tak neučinili ve stanovené lhůtě, k jejich pohledávkám se dále nepřihlíží a v neposlední řadě je danou výhodou i fakt, že po rozhodnutí o úpadku již nadále nenarůstají smluvní úroky, úroky z prodlení, poplatky z prodlení a smluvní pokuty. Avšak některé účinky jsou pro dlužníky nevýhodou. Jedná

---

⁴ Insolvenční soud = Krajský soud podle příslušného trvalého bydliště

se především o omezení možností, jak nakládat s majetkem, dále také musí soudu předložit všechny rozhodné skutečnosti týkající se majetku a všech příjmů dlužníka a v nemalé řadě také fakt, že jméno dlužníka se objeví v insolvenčním rejstříku a každý se může dozvědět, že je zřejmě v úpadku. (Nováková, Sobotka, 2011)

4.4.2 Zjišťovací fáze

Jejím cílem je zjistit existující nebo neexistující úpadek. V jejím průběhu zjišťuje soud přípustnost insolvenčního návrhu a jeho formální a věcné náležitosti. Ve fázi po podání insolvenčního návrhu může být u insolvenčního návrhu identifikována řada pochybení nebo problémů. V těchto případech se pak jedná o zjištění obsahových nebo formálních vad. Mohou to být situace, kdy insolvenční návrh neobsahuje všechny náležitosti nebo je nesrozumitelný, neurčitý, případně k návrhu nejsou připojeny zákonem požadované přílohy nebo tyto přílohy neobsahují předepsané náležitosti. Nebo mohou v průběhu insolvenčního řízení vyjít najevo skutečnosti, které jsou s tvrzeními dlužníka obsaženými v insolvenčním návrhu nebo se skutečnostmi obsaženými v listinách připojených k insolvenčnímu návrhu v rozporu. (Landa, 2009) V každém z problémových případů však platí, že je nutné vědět, že k návrhu na povolení oddlužení musí být písemný souhlas manžela/manželky, pokud je dlužník ve svazku manželském. V návrhu na insolvenční řízení je také třeba prokázat soudu upřímnou, poctivou snahu se se svými závazky vyrovnat. Soud bude toto podání vysvětlení zkoumat. Dále dlužník musí v případě prokazování poctivé snahy soudu také prokázat, jak bude reálně uspokojovat své životní potřeby z nezabavitelného minima. (Nováková, Sobotka, 2011)

4.4.3 Rozhodnutí o způsobu řešení úpadku

Jedná se o klíčovou fázi, v rámci které insolvenční soud rozhoduje o způsobu řešení úpadku. Insolvenční soud vydá rozhodnutí o úpadku, je-li osvědčením nebo dokazováním zjištěno, že dlužník je v úpadku. Podle insolvenčního zákona (zákon o úpadku, 2008, §136) rozhodnutí o úpadku musí obsahovat výroky o tom, že je zjištěn úpadek, že je stanoven insolvenční správce, údaj o tom, kdy nastávají účinky rozhodnutí o úpadku a výzvu, aby věřitelé přihlásili své pohledávky a učinili tak ve stanovené lhůtě a také výrok, jímž se určí místo a termín konání schůze věřitelů a přezkumného jednání. (Landa, 2009) Soud tedy svolá schůzi věřitelů, kde věřitelé, kteří přihlásili svoji pohledávku, hlasují, zda povolí plán oddlužení plnit pomocí splátkového kalendáře nebo prodejem majetku z majetkové podstaty. (Nováková, Sobotka, 2011) Právo

hlasovat nemají osoby dlužníkovi blízké. (Landa, 2009) Pokud věřitelé nebudou na schůzi přítomni a nevyužijí svého práva hlasování písemně, rozhoduje o způsobu řešení úpadku soud. Soud vždy při rozhodování o způsobu řešení úpadu vezme v úvahu zprávu insolvenčního správce s jeho vyjádřením o vhodnosti navrženého způsobu řešení úpadku. (Nováková, Sobotka, 2011)

4.4.4 Realizační fáze

A následně dochází k realizaci zvoleného způsobu řešení úpadku. Cílem oddlužení (insolvenční zákon, 2006, §414) je uspokojení věřitelů z prostředků získaných buď jednorázově (zpeněžením majetku) nebo postupně (plněním splátkového kalendáře). Zpeněžením majetkové podstaty se rozumí převedení veškerého majetku, který do ní náleží, na peníze za účelem uspokojení věřitelů a z povahy této formy je zřejmé, že její aplikace přichází v úvahu v tzv. jednorázovém vypořádání. Pokud s uvedenou formou oddlužení věřitelé souhlasí, soud oddlužení schválí a v rozhodnutí stanoví insolvenčního správce, označí majetek, který náleží do majetkové podstaty. (Landa, 2009)

Při oddlužení plněním splátkového kalendáře je dlužník povinen po dobu 5 let měsíčně splácet nezajištěným věřitelům ze svých příjmů částku ve stejném rozsahu, v jakém z nich mohou být při výkonu rozhodnutí nebo při exekuci uspokojeny přednostní pohledávky. Tuto částku rozvrhne insolvenční správce podle poměru jejich pohledávek. (Landa, 2009) Navíc musí k uspokojení použít i všechny své ostatní příjmy. Může se jednat o výhry v loteriích, dědictví, prodej věci ve vlastnictví apod. (Nováková, Sobotka, 2011)

4.4.5 Ukončovací fáze

V jejím rámci dochází k ukončení insolvenčního řízení. Pokud dlužník bude poctivě plnit plán oddlužení po dobu 5 let a uhradí věřitelům minimálně 30% svých závazků u všech svých věřitelů, soud rozhodne o osvobození dlužníka od placení pohledávek zahrnutých do oddlužení, v rozsahu, v němž dosud nebyly uspokojeny. O vydání usnesení musí dlužník požádat podáním návrhu. I od zbytku dluhu věřitelům zařazeným do oddlužení je dlužník osvobozen. Bohužel toto osvobození se netýká pohledávek tzv. zajištěných⁵ věřitelů. Takové osoby se uspokojují z tohoto zajištění v plné výši. (srov. Nováková, Sobotka, 2011; Landa, 2009)

---

⁵ Zajištěný věřitel = věřitel, jehož pohledávka je zajištěna majetkem dlužníka, zástavním právem apod.

4.5 Časté překážky u probíhajícího oddlužení

Na dlužníka klade insolvenční zákon mnoho nároků. Podle Novákové a Sobotky (2011) ukládá insolvenční zákon dlužníkovi spoustu povinností, jejichž porušení může znamenat, že schválené oddlužení může být zrušeno a na majetek dlužníka prohlášen konkurs. Oddlužení splátkovým kalendářem je dlouhodobý proces, trvá 5 let a po celou dobu je nezbytné, aby se dlužník vyvaroval neplnění podstatných povinností podle schváleného způsobu oddlužení, dále toho, že podstatnou část splátkového kalendáře nebude možné splnit, nebo že na sebe v průběhu povoleného oddlužení přijme peněžité závazek a po dobu delší než 30 dnů jej nebude moci uhradit.

Dalšími překážkami se zabývá také Landa (2009), který uvádí příklady, kdy hodnota plnění, které by při oddlužení obdrželi nezajištění věřitelé, bude nižší než 30% jejich pohledávek, ledaže tito věřitelé s nižším plněním souhlasí, dále návrhem je sledován nepoctivý záměr, nebo dosavadní výsledky řízení dokládají lehkomyšlný nebo nedbalý přístup dlužníka k plnění povinností v insolvenčním řízení.

PRAKTICKÁ ČÁST

5 Kvalitativní výzkum

Pro svůj výzkum jsem použila kvalitativní paradigma, protože je podle mého názoru pro výzkum dané problematiky nejvhodnější a to především pro svoji jedinečnost a neopakovatelnost. Výzkum je zaměřen na osoby, kteří se rozhodli využít možnosti insolvence jako způsob, jak vyřešit svoje dluhy, svoji tíživou finanční situaci. Mluvit o příčinách zadlužení a postupně, jak se dostávali do dluhové pasti až na samé dno, je velmi osobní a citlivé téma. Kvalitativní přístup mi zaručuje, že mohu veškerá získaná data použít a zabývat se každým z nich individuálně. Získaná data jsou jedinečná. Podle Miovského (2006) je právě jedinečnost a neopakovatelnost prvními klíčovými termíny kvalitativního přístupu. Nezřídka se totiž těch dat, které jsou jedinečné, neopakovatelné a které mohou lidé vnímat velmi odlišně a v různých kvalitách a rovinách. Ve své práci se zaměřuji na předluženého respondenta a jeho změnu vnímání své sociálně psychologické situace po využití možnosti pomoci ve formě insolvence, konkrétně oddlužení. Každý respondent přichází se zcela jedinečným příběhem.

5.1 Formulace cíle a výzkumných otázek

Cílem praktické části diplomové práce je zjistit příčiny předluženosti a sociálně psychologický dopad insolvence a její rizika, se kterými se v průběhu insolvence mohou lidé potýkat. Abych dokázala odpovědět na zadaný cíl výzkumu, formulovala jsem následující výzkumné otázky:

- Z jakého důvodu se člověk zadlužil? Chci zjistit příčiny předluženosti u osob v tíživé finanční situaci.
- Jaký dopad měla insolvence na individuální prožívání člověka, jak ji vnímají?
- Jaký dopad měla insolvence na životní styl člověka a jeho vztahy s blízkými?
- S jakými problémy se člověk setkával v průběhu insolvence?

5.2 Metody získávání dat

Pro kvalitativní výzkum jsem vybrala metodu získávání dat, kterou Miovský (2006) pojmenoval jako polostrukturovaný interview. Jak už název interview naznačuje, jedná se o moderovaný a prováděný rozhovor s určitým cílem a účelem. Vytvořila jsem si určité schéma, které bylo důležité a závazné. Výhodou u polostrukturovaného interview je fakt, že se mohou zaměřovat pořadí otázek a podle potřeby upravovat pořadí a tím maximalizovat výtěžek z rozhovoru. Během rozhovoru je vhodné doptávat

se na skutečnosti, které nejsou zcela jasné, doptávat se i nad rámec stanoveného schématu, klást doplňující otázky a téma rozpracovávat do hloubky, do jaké je to užitečné vzhledem ke stanovenému cíli a definovaným výzkumným otázkám. U polostrukturovaného interview se nejprve definuje tzv. „jádro“, tedy minimum témat a otázek, které se během rozhovoru s respondentem probere. Jádro zaručuje určitý stupeň jistoty, že všechna témata budou skutečně probrána a to u všech respondentů stejně a tím pádem zajištěna také možnost dalšího srovnávání.

Podle Hendla (2008) polostrukturované interview pomáhá udržet zaměření rozhovoru, ale dovoluje zároveň respondentovi uplatnit vlastní perspektivy a zkušenosti. Během rozhovoru se dbát na zásady pro vedení interview. Musí se klást otázky, které jsou srozumitelné. Nesmí se zapomenout také na neutrální postoj výzkumníka k obsahu sdělovaných dat. Musí být reflektivní a sebekritický i sám k sobě.

Protože jsem si zvolila metodu polostandardizovaného rozhovoru, rozdělila jsem ji do čtyř fází. Značnou inspirací mi byl Miovský (2006, s. 163 - 169). První fáze se nazývá přípravná. Tato fáze je velice důležitá. Nejprve se s respondenty výzkumník zkontaktuje, představí se a samozřejmě jim přiblíží důvod schůzky a samotný výzkum a nakonec se s nimi domluví na schůzce. V přípravné fázi potřebuje souhlas respondenta a souhlas se zvoleným způsobem zpracování dat z rozhovoru. V této fázi se vyskytuje určité riziko, že respondenti odmítnou a interview nezačne.

Druhá fáze rozhovoru se nazývá vzestup a upevnění kontaktu. V této fázi obvykle začne výzkumník probírat obecnější témata, tj. méně citlivé údaje. Pozvolna by se měl dostávat k samotnému jádru rozhovoru, tedy k třetí fázi. Jádro rozhovoru tvoří tematické okruhy, které jsou ve výzkumu přímo spojeny s cílem a výzkumnými otázkami. Rozhovor se skládá z okruhů, které se mohou jakkoli přehazovat, doplňovat a upravovat. (Mioviský, 2006)

Ve čtvrté fázi dochází k závěru rozhovoru. Tato fáze je podle Mioviského (2006, s. 168) mnohdy podceňována. Vzhledem k problematice předlužení, insolvence a otázkami na pocity, rodinné zázemí apod., může se stát, že respondentovi během rozhovoru mohou kladené otázky připomenout mnohé události z jeho osobního života z minulosti, které jsou pro něj stále neuzavřené a citlivé. Po každém rozhovoru se výzkumník musí ujistit, že rozhovorem respondenta nějakým způsobem nerozhodil. Cílem této fáze je ukončit započatá témata a uzavřít kontrakt „důstojnou formou, která by neměla vést k dojmu, že byl respondent zneužit pouze jako zdroj informací nebo že

se k němu výzkumník choval slušně a s respektem jen do doby, než získal potřebná data.“ (Miovský, 2006)

5.3 Metody zpracování dat

Po fázi získávání dat nastává část výzkumu, kdy technicky zpracuji data a připravím je pro analýzu. Nejprve dochází k procesu fixace kvalitativních dat, kdy data musí být technicky zaznamenána a fixována. Pro fixaci kvalitativních dat máme široké spektrum možností. Já jsem si vybrala metodu **zvukového záznamu**. Jeho výhodou je komplexnost záznamu a jeho autentičnost. Zvukový záznam zachycuje nejen slova, ale také jeho veškeré kvality, tedy sílu hlasu, délku pomlky apod. Zvukový záznam je nestranný, zmenšuje riziko validace výzkumu. Během rozhovoru si ale přesto budu dělat poznámky do tzv. záznamového archu. Vzhledem ke skutečnosti, že určité informace o respondentech si mohu před rozhovorem zjistit na veřejně dostupném insolvenčním rejstříku, budu mít ke každému respondentovi připravený tzv. tahák, který mi může dopomoci k vytvoření doplňujících otázek. Jak záznamový arch, tak i tahák budou sloužit pouze pro moji potřebu. Jsou to poznámky, ke kterým bych se během rozhovoru chtěla vrátit a více je probrat.

Transkripce je podle Miovského (2006, s. 205) „převedení dat z netextové povahy do povahy textové.“ Použiji techniku doslovné transkripce podle Hendla (2008). Je možné zdůrazňovat místa podtrháváním, dopisovat komentáře na kraji stránky nebo vytvářet seznamy a srovnávat jednotlivá místa textu. Nejprve jsem chtěla zachovat dialekt rozhovoru, avšak vzhledem k tomu, že se výzkum soustřeďuje především na obsahově tematickou rovinu, upravila jsem stylisticky celý rozhovor. Po přepsání každého rozhovoru, jsem zkontrolovala získaná data dalším poslechem.

Transkribovaná data jsem začala zpracovávat a třídit a to formou kódování dat za pomoci techniky barvení textu. **Kódování dat** je podle Miovského (2006) „procesem, v němž prvotní data převádíme do datových jednotek, s nimiž je možné pracovat dále. V tomto procesu přiřazujeme těmto jednotkám názvy.“ Součástí zpracování dat je také **editování**, díky kterému můžeme doplňovat poznámky ze záznamového archu, či „taháku“. Vytváří možnost různých drobných úprav, doplnění, rozvedení popisu apod. Jeho cílem je zvýšit plynulost a srozumitelnost textu. Dále jsem třídila transkribovaná data pomocí techniky **barvení textu**. Tato technika je pro mne velmi přehledná. Nejprve jsem ke každé výzkumné otázce přiřadila jednu

barvu a následně jsem při pročitání textů označovala barvami všechna místa, která se týkala jednotlivých oblastí výzkumu. (Miovský, 2006)

Analýzu získaných dat jsem prováděla dvakrát. Nejprve jsem analyzovala pomocí metody vytváření trsů a metody kontrastů a srovnávání. **Metoda vytváření trsů** slouží k tomu, abychom seskupili výroky do skupin podle určitých jevů, místa, případů. Měli by vznikat na základě vzájemného překryvu, podobnosti. Po roztřídění do tzv. „trsů“ data zanalyzuji za pomoci **metody kontrastů a srovnávání**. Kontrastování je důležitá technika, pokud potřebujeme od sebe odlišit dvě identifikované kategorie a upozornit na rozdíly mezi nimi, přestože mají zároveň mnoho společného. (Miovský, 2006) Rozhodla jsem se sepsat veškerá data získaná z jednotlivých rozhovorů do tzv. případů. Každého respondenta zvlášť jsem analyzovala podle stanovených výzkumných otázek. A to především z toho důvodu, aby bylo možné více si uvědomit veškerá získaná data u jednoho respondenta a vidět jeho případ komplexněji a připravit jej pro další zpracování. Získaná data jsem uvedla do přílohy diplomové práce.

A podruhé jsem analyzovala data pomocí **deskriptivního přístupu**. Miovský (2006, s. 221) tvrdí, že „deskriptivní přístup je založen na předpokladu, že procesy utřídění, klasifikace a deskripce jsou samy o sobě analytickým postupem a hlubší analýza kvalitativních dat jdoucích za tyto fáze je příliš spekulativní“.

5.4 Průběh výzkumu

Oslovila jsem celkem 15 potencionálních respondentů, z toho 3 oslovení respondenti se omluvili, že nemohou přijít na schůzku z důvodů buď zdravotních, či pracovních, 7 respondenti souhlasili s rozhovorem, avšak na schůzku nedošli a 5 respondentů uskutečnilo schůzku za účelem interview. Domluvili jsme se, že se sejdem v kanceláři Poradny pro dlužníky, se kterým spolupracovali v rámci sepsání Návrhu na osobní bankrot a který dobře znají. Vysvětlila jsem jim účel svého výzkumu a popsala jsem postup, jakým způsobem bude rozhovor probíhat a na jaká témata. Před rozhovorem jsem dostala ústní souhlas s účastí na výzkumu a souhlas s použitím zvukového záznamu. Každý rozhovor trval v rozmezí od 20 – 30 minut. Mnohdy byl rozhovor přerušen náhlým telefonátem, jelikož ctím soukromí respondentů, vypnula jsem diktafon a zapnula jsem ho až po skončení hovoru. Po rozhovoru jsme se rozloučili. Rozhovory jsem přepsala do písemné formy, upravila jsem je stylisticky a začala jsem kódovat a analyzovat.

5.5 Výzkumný vzorek

Nejvhodnější metodou výběru výzkumného vzorku byla pro můj výzkum metoda záměrného účelového výběru. Podle Miovského (2006) jsou cíleně vyhledávání respondenti podle určitých vlastností, podle určitého kritéria. Moje kritérium bylo jasné. Vybírala jsem si účastníky, kteří využili služeb Poradny pro dlužníky (nezisková organizace), která jim pomohla vypracovat Návrh na oddlužení, a kteří plní insolvenční formou splátkového kalendáře a nyní řádně splácí minimálně jeden rok. Rozhovory jsem provedla s pěti respondenty. Respondenti byli ve věku od 28 do 49 let. Jednalo se o osoby s výučním listem, středoškolským i vysokoškolským vzděláním. Doba insolvence se lišila, jen dva respondenti jsou v insolvenční rok, zatímco další tři jsou v insolvenční dva roky. Vzhledem k tomu, že splňují podmínky insolvence, všichni respondenti jsou zaměstnaní a plní insolvenční v pravidelných měsíčních splátkách formou srážek ze mzdy. Celková výše dluhů je u respondentů různá, nejnižší celková částka dluhu je ve výši 274.000,- Kč a nejvyšší je ve výši 950.000,- Kč.

Výzkumný vzorek					
Respondent	1	2	3	4	5
Pohlaví	žena	žena	žena	muž	muž
Věk	34	31	28	47	49
Vzdělání	SŠ	VOŠ	VŠ	výuční list	SŠ
Doba insolvence	2 roky	2 roky	1 rok	1 rok	2 roky

5.6 Analýza výsledků výzkumu

Nejprve jsem si tedy vzala každý rozhovor zvlášť a začala jsem analyzovat konkrétní rozhovor a zpracovávat jej u konkrétního respondenta vždy komplexně. Každý rozhovor, kde na základě již zbarveného textu podle příslušných výzkumných otázek, jsem následně roztřídila do tzv. trsů. Každý trs znamenal jednu výzkumnou oblast. Každý trs jsem dále třídila. Výzkumné otázky č. 1 a 4 jsem zanalyzovala na základě deskriptivního přístupu a pojmenovala jsem daná fakta, dále jsem s daty nepracovala. Ve výzkumných otázkách č. 2 a 3 jsem si každý trs rozpracovávala do těchto skupin.

Druhá výzkumná otázka si klade za cíl zjistit, jaký dopad měla insolvence na individuální prožívání člověka, jak ji vnímá, jak ji hodnotí. Rozdělila jsem ji tedy do dvou trsů, jedná se o individuální prožívání a vnímání insolvence. Třetí výzkumná otázka zní: jaký dopad měla insolvence na životní styl člověka a jeho vztahy s blízkými. Rozdělila jsem jej do tří trsů a to životní styl, rodinné vztahy a sociální oporu.

Se získanými daty z první analýzy jsem dále pracovala na základě deskriptivního přístupu. Data z první analýzy jsem pro přehlednost umístila do přílohy diplomové práce, kde si čtenář může přečíst konkrétní rozhovory a může se na respondenta podívat komplexněji.

5.6.1 Příčiny předluženosti

1) Nedostatečná finanční gramotnost

Podpis na smlouvě

Dva respondenti z pěti uvádí jako příčinu svého předlužení podpis na smlouvě. Respondentka č. 1 uvedla, že v době, kdy žila se svým přítelem a dcerou v bytě, pořizovali si mnoho věcí společně, avšak veškeré půjčky, úvěry uzavírali pouze na její jméno. *„Do finančních problémů jsem se dostala, protože jsem měla partnera, který mě vlastně svým způsobem do toho dostal. Vše jsme uzavírali na mé jméno. No a ono to tak pokračovalo a pokračovalo, jedna půjčka, druhá půjčka.“* Měli mezi sebou ústní dohodu, že sice půjčky budou psané na ni, ale splácet budou oba. *„Já jsem to věděla, že půjčky jsou napsány na mě. Ale teda s tím, že on mi teda bude pomáhat, že on to bude platit nějakým způsobem taky.“* Po rozchodu s partnerem si myslela, že partner bude finančně pomáhat s dluhy. Ale jak sama popsala dvěma slovy *„mrtvej brouk“*. Ted' už jen říká: *„Vzhledem k tomu, že to bylo na moje jméno, tak to nikoho nezajímá, že v tom byl někdo další. Prostě je tam moje jméno podepsaný, takže to musím platit.“* I respondent č. 5 se podepsal na smlouvu, když půjčoval svému kolegovi z práce. Tento závazek měl kolega platit, ale to se tak nestalo. *„Chtěl jsem mu pomoci, tak jsem mu půjčil nějakou částku a on že bude splácet. No a bohužel to pak zbylo na mě.“*

Pomoc sestře

Pouze jedna respondentka při rozhovoru zmínila situaci, kdy pomohla své setře a tím nebyla již schopná splácet své závazky. Sestra respondentky č. 2 si chtěla život pouze užívat, nestarala se o své povinnosti a nechtěla nic řešit. Často střídala partnery a s každým partnerem otěhotněla. V současné době má 5 dětí. Nejprve se respondentka snažila půjčovat sestře, aby zajistila výchovu a základní potřeby svým dětem. Když už ale viděla, že situace sestry je neúnosná, zažádala si, aby děti dostala do své péče. Dvě děti respondentka dostala do pěstounské péče, další děti se dostaly do Dětského domova. *„...takže jsem si ty děti vzala k sobě, čímž pádem nezbyvalo na nějaké poplatky. Pak jsem ještě platila dluhy za sestru, aby to nechtěli po dětech, takže tam to bylo takový zamotaný. Musela jsem začít živit děti, kompletně vyměnit vybavení a tohle*

všechno, takže tam byl tento problém.“ Měla i nějaké půjčky z dřívější doby, proto když dostala do péče dvě děti a musela je živit, neměla již na zaplacení splátek.

Ručitelství

Dva respondenti se rozhodli pomoci svým příbuzným a svolili s tím, že se stanou ručiteli v jejich závazcích. Respondentka č. 2 se snažila pomáhat své sestře v době, kdy nebyla schopná postarat se o své děti. „*Nejprve jsem ji pomáhala finančně, ale později jsem se upisovala k různým úvěrům své sestry jako ručitelka... Po roce jsem zjistila, že jsou na sestru uvaleny exekuce na úvěry, které neplatila. Jenže já jsem v těch smlouvách figurovala jako ručitelka.*“ Proto věřitelé začali vymáhat dluhy právě po respondentce. I respondentka č. 3 uvádí, že se zadlužila kvůli své sestře za ručitelství. „*V nějakých závazcích jsem jí dělala ručitele. Já jsem měla půjčku studentskou asi 5.000 Kč. A tu jsem měla během dvou měsíců splacenou, jinak nic.*“

Nekalá praktika firmy

Pouze jeden respondent se setkal s nekalou praktikou firmy, která jej dostala do svízelné finanční situace. Respondentka č. 1 svoji situaci začala řešit na základě letáčku, který ji přišel domů, kde slibovala firma pomoc s dluhy. „*Nejprve mi řekli: když Vám něco přijde, tak nám to pošlete. My to za Vás vyřídíme. Tak já s klidnou duší, že oni se za mě starají. Zaplatí to. Všechno to za mě vyřeší. A vidíte, jak jsem dopadla. Ale víte co, já jsem jim věřila. Když jsem dostala upomínku nebo něco, tak jsem jim to poslala. A ta firma měla jednat za mě, vždyť jsem jim měsíčně platila vlastně 3.000,- Kč.*“ Této firmě respondentka platila celkem 2 roky, než zjistila, že nic za ní neřeší, spíše ji více a více zadlužují. „*No vlastně pak přišel elektronicky platební příkaz a na tom základě jsem zjistila, co se děje. Že je to podvodník.*“ Respondentka č. 1 se nakonec spojila se Sdružením SPES, který jí pomohl formou insolvence. Na podvodnou firmu podala žalobu. Jednalo se o hromadnou žalobu, protože nebyla jediná, která se setkala s touto podvodnou firmou.

Splácení dluhu dluhem

Dva respondenti se rozhodli svoji situaci řešit splacením starého dluhu novým dluhem. Respondentka č. 3 neměla dostatek financí na splácení dluhů, neměla na hrazení měsíční splátky. „*Zjistila jsem, že je to celkem velká cifra. No, kterou jsem jako já měla začít splácet. Jenže z platu 6.500 Kč jen z brigády, to jsem prostě neutáhla.*“ Situace začala být kritická a někdy nezbývalo na splátky. „*A tak jsem asi 2 roky vymetala klín klínem, že jsem prostě jednou uhradila, po druhý neuhradila, pak jsem uhradila něco jiného, uhradila něčím jiným. Takže takový kolotoč.*“ Respondent

č. 5 a jeho manželka se dostali do dluhové pasti. *„Začali jsme to splácet, ale na všechny půjčky nebyly peníze, zkoušeli jsme si na půjčky brát další půjčky. No prostě to už byl konec.“* Už nemohli splácet další a další dluhy, už neměli na splátky.

Vzetí dluhu na sebe (dluhy z předešlého manželství)

Jeden respondent vzal dluhy manželky na sebe. Respondent č. 4 zjistil až po svatbě, že jeho manželka má dluhy ještě z předešlého manželství. Její bývalý manžel udělal spoustu dluhů, které posléze spadly i na manželku. *„To si exekutoři počkali, až náhodou se moje žena vdá. Oni prostě čekali, protože věděli, že od ní by se ničeho nedočkali. Ale až se vdá.. No a potom skočili vlastně po mně.“* Dluhy se vztahovaly pouze na jeho manželku, avšak respondent se ji snažil pomoci, proto její dluhy splatil tím, že si na sebe vzal úvěr a vyplatil věřitelé, u kterých měla jeho manželka dluh. *„...jenomže jsem si na to samozřejmě musel vybrat si ze svého konta, abych vyřešil tento dluh, musel jsem si vybrat ze svých peněz, což už se to stalo mým dluhem.“* Dále se také snažili uhradit další dluhy ze svých rezerv, prodejem majetku apod.

Špatná zkušenost se ziskovou firmou pro sepsání návrhu na oddlužení

Respondent č. 4 se rozhodl řešit svoji situaci oddlužením pomocí insolvence. Nejprve vyhledal firmu, která by mu jej mohla sepsat. Tato firma chtěla určitý obnos peněz. Respondent peníze zaplatil, přesto návrh na osobní bankrot u soudu neprošel. *„Oni dokonce tiskli na nějaké staré formuláře, prostě co kde našli. V tom návrhu byla polovička věci. Říkám, udělejte to tak, abych tu insolvenci dostal. No a nedopadlo to.“*

Vyrovnaný rozpočet rodiny

Jeden respondent společně se svoji manželkou hospodařili se svými penězi. Jejich rozpočet byl vyrovnaný, to znamenalo, že žili tzv. „od výplaty k výplatě“. Žádné peníze neušetřili, ani jim nechyběli. *„Doma jsme válčili s každou korunou, žili od výplaty k výplatě, jak se říká. To je to nejhorší. Protože to by si člověk namlátil, že nakupuje i že nenakupuje.“* V takovém případě stačí jen nějaká nečekaná událost a může se stát, že nemají na živobytí.

Důvěřivost

Dva respondenti tvrdí, že se do předlužení dostali především díky své důvěřivosti. Respondentka č. 1 se zadlužila kvůli tomu, že její přítel potřeboval peníze a ona si vzala půjčku, aby mu pomohla. *„Do finančních problémů jsem se dostala, protože jsem měla partnera, který mě vlastně do toho dostal. Potřeboval peníze, tak jsem mu pomohla. Vše jsme uzavírali na moje jméno. No a ono to tak pokračovalo a pokračovalo, jedna půjčka, druhá půjčka.“* Respondent č. 5 půjčil kolegovi z práce peníze. Vzal si půjčku

na svoje jméno. Kolega z práce ji měl splácet, avšak po čase respondent zjistil, že nic neplatil. „Chtěl jsem mu pomoci, tak jsem mu půjčil nějakou částku a on že bude splácet. No a bohužel to pak zbylo na mě.“ Jenomže to nebylo jednoduché. Rodinný rozpočet již nezvládl další splátku.

2) Nečekaná životní událost

Rozchod s partnerem/rozvod

Dva respondenti uvedli, že příčinou předlužení je mimo jiné také rozchod/rozvod s partnerem. U respondentky č. 1 byl prvotním problémem rozchod s partnerem. Rodina tedy neměla už dva příjmy, ale pouze jeden, z kterého už nezbývalo na splátky půjček. „Potom už jsem to nezvládala sama na bytě s dcerou.“ Respondenta č. 5 po čase opustila i manželka. „spíš si jakoby našla jinýho. Ale dluhy tam sehráli taky určitou roli. Koho by to bavilo, že. Když jsme byli spolu, tak už to táhla s jiným. Takže já jsem se rozvádět nechtěl, to si zavinila ona. Já jsem se snažil, co se dalo a takhle to dopadlo“ Respondent se odstěhoval ke své matce, která mu začala pomáhat. „Kdyby mi máti nepomáhala, tak bych byl vlastně, byl by ze mě bezdomovec pomalu. Máti mi dávala dlouho, že, tak už byla taky bez peněz a říkala, že už mi pomáhat taky nemůže, tak už to musím udělat tak, že musím udělat ten bankrot.“

Ztráta zaměstnání

S příchodem ekonomická krize respondent č. 4 ztratil práci, byl najednou nezaměstnaný, bez příjmu. „Padala firma za firmou.“

3) Problematická komunikace s věřiteli

Dva respondenti se snažili svoji situace řešit, ale věřitelé s nimi nechtěli komunikovat. Když respondentka č. 2 zjistila, že nezvládá splácet své závazky, snažila se komunikovat s věřiteli. „Zkoušela jsem odložení splátek, domluvy s bankama, ale nikoho to nezajímalo. Zkoušela jsem to i přes soud, vlastně tím, že jsem začala podávat, abych dostala ty děti do pěstounské péče, aby na ně chodily nějaký peníze, aby byli nějak právně ošetřeni, ale nic nepomáhalo.“ Respondentka celou situaci chápe jako nespravedlnost. „Když člověk všechno splácí a pak se dostane do něčeho, za co prakticky vůbec nemůže, tak jim to bylo úplně jedno. Jestli děti pojdou nebo nepojdou.“ Zkušenost se špatnou komunikací s věřiteli se potýkal také respondent č. 4. Snažil se s věřiteli jednat, ale nikdo z nich mu nevyšel vstříc. „Já jsem nechtěl nějaký zázraky. Ale absolutně to byl výsměch s tím, že dostanete nějaký ten tři měsíční odklad s tím, že to po těch měsících musíte zaplatit všechno. To je dost neřešitelná situace.“

4) Oběť trestného činu

Zneužití osobních dokladů

Jeden respondent se stal obětí trestného činu zneužití osobních dokladů. Respondentka č.3 se stala obětí zneužití osobních údajů. Její sestra si na jméno respondentky uzavřela smlouvy o půjčkách. *„Vzala si třeba na mě paušál, který uzavřela jakoby mým jménem. Paušál pak neplatila několik měsíců a pak z toho byla pěkná pálnka.“* Respondentka chtěla podat trestní oznámení na Policii ČR, avšak kvůli svým rodičům jej nepodala. *„Je to přece tvoje sestra“,* říkali ji rodiče.

Nedoručení korespondence

Respondentka č. 3 se o svých závazcích nedozvěděla hned. *„Já jsem o žádných závazcích nevěděla, žádná pošta mi nepřišla. To jsem zjistila, až když jsem najednou měla exekuci na plat. Tak jsem to začala řešit, protože do té chvíle nebylo nic.“* Celou dobu o žádných závazcích nevěděla. Bylo ji to divné, tak se podívala po bytě a našla nějaké neotevřené dopisy na její jméno. *„Já jsem celou dobu byla pryč (ve škole na privátě) a tím, že jsem nebyla doma, tak vlastně celou korespondenci, i která byla doporučeně, jsem nedostala. Poštačka je mamky kamarádka, tak ji to normálně nechávali. Já jsem žádnou poštu doporučenou nedostala.“*

5) Nařízená exekuce formou srážky ze mzdy

Dá se říct, že i nařízení exekuce především srážek ze mzdy může být značnou příčinou zadluženosti. Respondentka č. 3 uvádí: *„Když mi zabavili celou výplatu a já jsem neměla z čeho zaplatit školu, jídlo, kolej...“*

5.6.2 Psychologický dopad insolvence

a) Individuální prožívání

Tři respondenti (č. 2, 3 a 4) rozdělili svoje prožívání na dobu před insolvenčí a teď v průběhu insolvence. Rozdělila jsem tedy tuto část na období před insolvenčí a období v průběhu plnění insolvence.

1. Období před insolvenčí

1) Deprese

Jen respondentka č. 2 srovnává svoji situaci před insolvenčí v době zadlužení se současnou situací v probíhající insolvenčí. Popisuje stav zadluženosti jako hodně depresivní událost, která ji v životě potkala. *„To bylo jako hodně depresivní.“*

2) Emoce

Vztek vůči jednání věřitelů

Dva respondenti cítí vztek vůči jednání věřitelů. Respondentka č. 2 cítí vztek, že žádný z věřitelů ji nevyšel vstříc a nechtěl ji pomoci. Podle jejího názoru za svoji situaci nemůže. Víceméně chtěla všem věřitelům závazky uhradit, ale bohužel s nimi nebyla žádná řeč. „...bylo jim to úplně jedno. Jestli děti pojedou nebo nepojdou.“ Respondent č. 4 se snažil během zadluženosti jednat s věřiteli především v období, kdy ztratil práci. Dočkal se pouze výsměchu. „pak jsem vlastně běhal po bankách, prosil, klečel a dočkal jsem se akorát výsměchu.“ Připadal si respondent značně méněcenný a hlavně bezmocný.

Pocit ublíženosti

Pouze respondentka č. 3 se v době zadluženosti cítila ublíženě, naštvane a také beznadějně. „...byla jsem zoufalá.“ Chtěla svoji sestru udat, podat na ni trestní oznámení. „Když jsem vlastně chtěla podat na sestru trestní oznámení, tak mě mamka řekla, že jestli podám trestní oznámení, tak úplně ztratím cestu domů. Ona takhle vlastně chránila sestru, ale mě podrazila. Vlastně já jsem se musela rozhodnout mezi ní a mamkou. Takže jsem to nakonec neudělala.“ Cítí se být stále ublížená. „To mi přijde jako úlet. Když člověk někam zavolá, dá jim nějaký iniciály, tak oni mu hned dají paušál. A ve chvíli kdy máme stejnou adresu, tak máme, no.“ A dále uvádí „spíš mě jakoby mrzí, že sestra to jaksi zvorala a nemá snahu to jaksi vyřešit. To je teď asi 350.000, který jsem za ni zaplatila a myslím, že už je nikdy neuvidím.“

3) Stres ze získání potřebných materiálů k sepsání Návrhu

Pouze respondentka č. 3 vnímala zátěž až tehdy, když potřebovala shromáždit materiály potřebné k návrhu na oddlužení. „Bylo to zatěžující, protože jsem nevěděla, kolik půjček na mě sestra uzavřela. Takže my jsme šli do toho bankrotu s tím, že se dyžtak přihlásí za ten měsíc ještě další. Takže jsem vlastně čekala. Přihlásili se ještě asi 2. Asi to nevyšlo o nějakých pár tisíc. Já jsem sama byla už svým příjmem na životním minimu, takže jsem musela použít toho dárce, takže tím se mi zaručila kamarádka, ale fakticky jsem tu částku začala splácet já.“

2. Období v průběhu plnění insolvence

1) Emoce

Úleva

Jedna respondentka v průběhu plnění insolvence cítí úlevu. Když respondentka č. 2 začala svoji situaci řešit insolvencí, začala se její situace značně zlepšovat, popisuje

celou insolvenční jako velkou úlevu. Nakonec respondentka předpokládá, že věřitelům zaplatí 100%, ale ji to nevádí, „pro mě je důležitější, že to člověk zaplatí, že už po mě nikdo nebude nic chtít a hlavně děti zůstanou čisté, protože ty firmy mě vyhrožovali i jakože, když mám ty děti v péči, takže to musím zaplatit, ikdyž to není moje půjčka a když to neudělám, takže to budou chtít po nich. Takže tam byla motivace hlavně kvůli těm dětem.“ Její blízké okolí také hodnotí její aktuální stav. „Dokonce říkají, že už je to na mě poznat, že už je to „vyřešené“. Že jsem klidnější a tak.“ Když srovnává situaci před insolvenční a nyní v insolvenční, říká: *Hlavně, že si teď člověk už nepřipadne jako ten kus hadru, který není vhodný ani na.....“*

Strach z důvěřivosti

Pouze respondentka č. 1 ze své situace viní svoji důvěřivost. „Může za to moje důvěra. Ted' už vím, že nikomu nepůjčím, nepodepíši.“ U respondentky č.1 je patná obava z podepsání nějakých papírů. Vyplyvá to také z faktu, že příčinou jejího předlužení byl podpis jak na smlouvách o půjčkách, tak ji ve smlouvě s podvodnou firmou. „Já se nehodlám podepsat. Já nic nepodepisuju. Maximálně v práci něco, ale jinak ne-e. Musí si to někdo přečíst, jinak já tam podepíšu něco, co nebudu vůbec vědět.“ U respondentky je patrný strach z vlastní důvěřivosti, že zase někomu „naletí“.

Pocit méněcennosti u soudu

V průběhu insolvenčního řízení se pouze respondent č. 5 cítil špatně. „U soudu to bylo dost nepříjemné. Protože tam neměli vlastně ty smlouvy všechny a ten soud tam neměl podle čeho.. Myslel jsem, že tam bude všechno.“ U soudu, který trval hodinu a půl se respondent hodně stresoval. „Na co se mě soud ptal, to už si člověk nepamatuje. Ale ptali se mě na každý rok, kdy jsem co uzavřel, proč jsem neplatil. Bylo to dost náročný.“ U soudu si respondent přidal velmi méněcenný. „skoro všichni, co jsme tam ten den byli, tak každý tam byl jen chvíli. Já jsem tam byl hodinu a půl. Pořád se mě vyptávali.“

2) Nebere zodpovědnost za vznik dluhů

Tři respondenti z pěti se necítí být odpovědní za vznik svých dluhů. Respondentka č. 2 se necítí být odpovědná za vzniklou situaci. „Pro mě bylo asi důležitý, že to jako nebyla moje chyba, že bych to nezvládla já. Myslím si, že mám naprosto čistý svědomí v tom, že jsem udělala všechno, co bylo v mých silách.“ I respondentka č. 3 se za závazky necítí být zodpovědná, když měla říct, jak se celá situace stala. „No tím, že jsem do toho spadla díky sestře, že já nejsem nějaký „průserář“, který „naflákal“ dluhy, ale že jsem do toho spadla díky sestře, tak to nebylo tak těžký. Navíc soud mohl vidět, že ve smlouvách nebyl můj podpis.“ I respondentka č. 1 se necítí být odpovědná

za své dluhy. „Soudkyně si přečetla veškeré papíry a říkala mi, že je to jako úplná směšná částka oproti lidem, co tam chodí. Ono se mi to možná i nakupilo, za ty dva roky, co jsem byla u té podvodné firmy. Především díky těm úrokům, takže ty dva roky udělali taky svoje. To jsem úplně na jiné částce.“

3) Nadřazenost insolvenčního správce

Pouze respondentka č. 3 vnímá sebe jako osobu velmi podřadnou, tento pocit vnímá právě za strany insolvenčního správce. Když nedávno řešili problém s nečinností insolvenčního správce, cítila se méněcenná. „Nejsem úplně spokojená s tou insolvenční správkyní. Komunikuje se mnou tím právnickým jazykem. Spíš mě teď tak naštvála s těmi penězi, navíc ze mě dělá až jako blbečka. Neuznala ani svoji chybu, nic.“

4) Ponaučení

Dva respondenti se poučili ze svých chyb. Respondentka č. 1 se cítí být nyní ponaučená ze své situace. „Opravdu si teď hlídám své doklady, nikomu je nedám, nikde je nenechám. Protože když se k nim ségra dostala, vzala si údaje a pak jenom stačí...“ Respondent č. 4 vnímá i jisté ponaučení: „Příště až se budu ženit, tak si udělám předmanželskou smlouvu a budu asi minimálně rok zjišťovat, jestli její manžel nebo děti nedělají dluhy.“

5) Vyrovnanost, spokojenost

Dva respondenti se v průběhu plnění insolvence cítí vyrovnání, optimisticky. V insolvenci se respondent č. 4 cítil vyrovnaně a optimisticky. Během soudu s ním jednali slušně. U respondenta č. 4 průběh insolvence proběhl bez sebemenších problémů. Insolvenci chápe jako jediné východisko ze své tíživé situace. „Kdybychom neměli insolvenci, tak teď tam někde na nás šlapou, jíst by nebylo co, šli by po nás, asi bychom zmizeli ze světa, práce na černo stabilně, možná za pár korun. Bydlení kdo ví v jakých chatrčích, abychom měli vůbec teplo, střechu nad hlavou.“ Šanci vidí v tom, že chce „založit si nějakou zahrádku, začít od novu, malá ať se může někde vylítat, postavím udírnu, ať můžeme udit, s malou posedět. A budeme fungovat dál, tak jako spousta jiných lidí.“ Teď i respondent č. 5 vnímá svoji osobu jako optimistickou. „Teď je to dobrý. Jsem spokojený. Spíš si člověk říká, že asi byl dost hloupej, když to takhle nabral. Ale když už se to stalo, tak se s tím člověk holt musí vypořádat.“

b) Vnímání insolvence

Začátek plnohodnotného života

Čtyři respondenti vnímají insolvenci jako začátek plnohodnotného života. Respondentka č. 1 vnímá insolvenci jako dobrou šanci na „nový začátek“. V současné

době plní insolvenční již dva roky. „*Platím vše tomu insolvenčnímu správci a v klidu usínám.*“ Sice její finanční stránka není ideální, musí se uskromnit, ale jak sama říká: „*Musím to teď vydržet.*“ Respondentka č. 2 vnímá celou insolvenční pozitivně, postoj k ní je velmi vřelý. „*Musím říct, že jej vnímám dobře.... U toho soudu nebyl žádný problém, dokonce jsem v tom návrhu žádala o snížení těch splátek, kvůli těm dětem, takže to soud úplně přijal, nebyl v tom žádný problém. Bylo to rychlé a bylo to bez problému.*“ Insolvenční respondent č. 4 vnímá jako konec strachu a začátek plnohodnotného života. „*Ale myslím si, že je to pořád lepší než, když šlapou a vyráží vám dveře, to není problém, oni tvrdí, že ne, ale vyrázejí. Jako s tím strachem, že přijdete domů a nemáte zas nic, vlastně ani to oblečení na děcko, protože oni by to neměli brát, ale stejně to vezmou. Takže s tím strachem já nehodlám žít. Takže máme aspoň tu jistotu.*“ Respondent č. 5 vnímá insolvenční jako možnost „nového začátku“. „*Je to teď lepší, nikdo mě neuhání, nevyvolává.*“ A jeho postoj je pozitivní. „... *v tom bankrotu je to lepší, všechno vyřešený, bez problému teď. Vydržet jen těch 5 let.*“

Ochrana svého dítěte

Dva respondenti vidí insolvenční jako možnost ochránit své dítě od dluhů. Respondentka č. 1 je především ráda, že může ochránit svoji dceru před svými dluhy, že kdyby se jí něco stalo, nebude po ní řešit jen dluhy. „*Víte, jak jsem onemocněla a šla jsem na operaci, uvědomila jsem si, že vlastně ona může mít z těch dluhů problémy. Ona, moje dcera. Proto jsem ráda, že jsem v tom osobním bankrotu.*“ I pro respondentku č. 2 znamená insolvenční velkou úlevu a jistotu, že tím chrání děti, které dostala do pěstounské péče. „*Já si spíš myslím, že to pro mě byla úleva hlavně kvůli těm dětem, že tam byla ta jistota toho, že ty děti, i přesto, že třeba bude minimum těch peněz, protože jsem nevěděla, jak to ten soud spočítá, ale že hlavně ty děti budou mít klid. Že nehrozí, že třeba někdo přijde do bytu a zabaví třeba i jejich věci, spíš to byla taková úleva.*“

Dobrá spolupráce s insolvenčním správcem

Během insolvenční pouze respondentka č.1 komunikuje s insolvenčním správcem, který ji pomáhá v případech výskytu nějakého problému. Svého insolvenčního správce chválí. „*Není problém s ním cokoli řešit. A i v rámci toho dědictví. Pane, nic nepodepisuju. Donesu Vám papíry a Vy mi řeknete, jestli to mám podepsat... Není problém se s ním spojit a domluvit se.*“

Problémy s insolvenčním správcem

Pouze respondentka č. 2 zmiňuje problémy s insolvenčním správcem. „*Musím říct, že insolvenci vnímám dobře, že sice teda nemám štěstí na toho insolvenčního správce, ale to už je nějak vedlejší.*“

Unáhlené rozhodnutí

Jen respondentka č. 3 se o svých závazcích dozvěděla v době, kdy byla studentkou. Teď sice říká: „*Já už mám svůj klid, relativní klid.*“, ale na druhou stranu uvažuje i nad možnostmi, co by se stalo, kdyby do insolvence nešla. „*Myslím si, že bych to finančně nějak utáhla, že bych se s věřiteli zkusila nějak dohodnout, ale jako nevím, no. Myslím si, že to asi tak mělo být. Teď jsem v insolvenci rok, ale ještě 4 roky. Teď už není cesty zpátky. Tak snad to bude lepší.*“

5.6.3 Sociální dopad insolvence

a) Životní styl

Uskromnění se

Dva respondenti se museli v průběhu insolvence uskromnit. Respondentka č. 1 uvedla, že se jí nyní žije o něco hůře než před insolvenčí. „*Předtím jsem platila té podvodné firmě jen 3.000,- Kč. Na insolvenci teď musím dávat o 2.000,-Kč víc.*“ Zdůrazňuje, že se museli uskromnit. „*Musím šetřit. Předtím, když jsem ještě nebyla zadlužená, tak to bylo něco jiného. Člověk si žil úplně jinak. A tak teď musím šetřit, zvláště s ohledem na to, že s manželem teď nežijeme, o to je to horší. Takže teď musím šetřit. Musíme dělat tak, abychom zaplatili bydlení a všechno co je potřeba, internet, vlastně škola, a všechno potřebné.*“ Její příjem je každý měsíc ve stejné výši. Říká a přitom se směje: „*Já teď přesně vím, kolik bude na účtu. Holky v práci vždycky řeší výplatnice, kolik která dostala, kolik každá má. Já vždycky vím, já se dívat nemusím.*“ I respondent č. 4 tvrdí, že se museli uskromnit, ale na druhou stranu je to lepší než před insolvenčí. „*Prostě je fakt, že když ty peníze nejsou, žít z nějakého víceméně životního minima je těžké. My jsme se nějak uskromnili a žijeme, jak se dá. A teď, když už se situace zlepšuje, ať už v ekonomice nebo vůbec. Ono to ještě tak nevypadá, ale myslím si, že ta situace začíná být lepší.*“

Zlepšení životního stylu

Dvěma respondentům se zlepšil jejich životní styl. Respondentky č. 2 je schopná během insolvence zaplatit i 100%, proto ji soud vyšel vstříc i se snížením splátek. Na příjem si nestěžuje. „*Po finanční stránce si nemůžu stěžovat.*“ Její příjem je docela

vysoký a díky snížením splátek a dávkami z pěstounské péče nemají finanční problémy. *„Zůstává nám toho dost, takže si nemůžeme stěžovat. Sice jsou ve věku, kdy (12 a 13) se vynaloží víc na jídlo, na oblečení na všechno, ale nemůžu si stěžovat. Dokonce oni to chápou, oni to znaj tu situaci, ví co a jak, takže si myslím, že se máme dobře.“* I vzhledem k tomu, že ji zbývá více peněz, mohou s dětmi vyrazet na nějaké výlety a za kulturou. *„Dokonce teď plánujeme malý výlet a kino, doopravdy si na peníze nemůžu stěžovat.“* Respondent č. 5 vzpomínal a srovnával, jak to bylo před insolvenčí a jak teď v průběhu. *„...Byl jsem bez peněz, no bylo to na strašný. Furt přemýšlíte, jak to zaplatit. To bylo to nejhorší. No a taky jsme chodili i do zastavárny, kam jsme dávali věci, abychom měli aspoň na jídlo. No strašný. Kdyby mi máti nepomáhala, byl by ze mě bezdomovec...“* Když srovná současnou situaci, je nyní spokojený. *„Už si konečně platím nájem sám, už mi máti nepomáhá, takže už si nájem platím sám, elektriku sám. Ještě mi něco zbývá, takže jsem tak nějak osamostatnil. Už je to lepší. Konečně mi zůstávají nějaký peníze. Sice není to celá výplata, ale je to lepší. Že si zaplatím ten nájem sám. To je důležitý.“* Respondent č. 5 na otázku, jestli se nějakým způsobem změnila jeho situace ve společnosti, případně v práci, odpověděl: *„Víte, kolik lidí kolem mě je zadlužených? Víte kolik jich je v insolvenci? To díky nim jsem se dozvěděl o insolvenci.“* Svoje postavení ve společnosti respondent vnímá jako normální.

Omezení životního stylu – darovací smlouva

Jen jedna respondentka vnímá insolvenčí jako omezení jejího životního stylu. Respondentka č. 3 v současné době nastoupila do nového zaměstnání. Její situace však je stále špatná. Aby mohla splatit insolvenčí, její kamarádka se zavázala, že ji bude měsíčně přispívat určitou částkou formou darovací smlouvy. *„ale fakticky jsem tu částku začala splácet já.“* Sice stále studuje alespoň formou kombinovaného studia, ale stále žije jen z minima. *„Teď jsem v insolvenci rok. Snad to bude lepší.“*

b) Rodinné vztahy

Rodina = sociální opora

Čtyři respondenti uvádí svoji rodinu jako sociální oporu. Respondent č. 4 byl již jednou ženatý. Se současnou manželkou mají pěkný vztah. I přes všechny problémy, se kterými se díky manželství poprali, vydrželi spolu a jsou si vzájemnou oporou. *„Jako nějaký mezilidský vztahy, ne že bychom se hádali, nějaký peprný věci nebo takhle, to prostě ne, naopak, snažíme si zachránit kůži.“* Manželka respondenta má dvě děti z předešlého manželství a jedno dítě s respondentem. Všichni společně žijí v podnájmu. Respondent č. 5 uvádí svoji rodinu také jako oporu. *„Rodina říkála, že jsem udělal*

dobrou věc.“ Tímto reagoval respondent, když jsem se zeptala na rodinu. Je rozvedený. Jeho manželka jej opustila, proto se přestěhoval za svoji matkou, která mu finančně pomáhala. Se svoji bývalou manželkou neudrží styk. Respondentka č. 2 se stará o dvě děti a bydlí společně s maminkou, která je také v insolvenční. *„Máma je na tom svým způsobem podobně, protože se jí snažila taky pomoci. Přišla kvůli ní o byt.“* Děti, které má v pěstounské péči, jsou s celou situací obeznámeni. *„S mámou jsme na tom stejně, podporujeme se .. Je to fajn mít mámu.“* Respondentka č. 1 uvedla, že v období zadluženosti ji rodina velmi pomohla a podporovala ji. *„Rodina mi pomáhá i teď.“* Uvádí i situaci, kdy během insolvence vážně onemocněla a rodina se postarala o její dceru. *„V září jsem onemocněla a šla jsem na operaci. Dcera v té době bydlela u našich, u rodičů. Navíc, když je potřeba něco koupit, nebo něco do školy, tak pomůžou babička s dědou, když je potřeba třeba učebnice nebo tak, tak se to vždycky nějak udělá.“* Zlom v rodině nastal tehdy, když zemřela babička respondentky č. 1. Začali být problémy s dědictvím. Matka respondentky svůj podíl v dědictví odmítla, proto přešlo dědictví na respondentku a na jejího bratra. *„Insolvenční správce mého bratra dědictví odmítl, ten můj jej teda neodmítl. Ale i tak, kdybych já to odmítla nebo to mohla odmítnout, tak to zase všechno spadne na moji holku. Takže další soudy, dáme jí to, nedáme jí to. Tahala bych po soudech svoji holku. A moje máma se diví, že s ní nemluvím, když to hodila na mě. Babička měla tři děti, tak ať si to platí za svou mámu. Proč do toho tahají ostatní?“* Dcera respondentky č. 1 o insolvenční nic neví. *„No, ona vůbec neví, co se děje. Vůbec nemá ponětí. Já ji tímto vůbec nezatěžuju. Teď potřebuje udělat přijímačky a učit se ve škole. Stačilo to, když jsem onemocněla, to už pro ni bylo dost náročný. Šla vlastně i se známkami dolů. Takže ještě ji zatěžovat tady tímhle, to ne.“*

Špatný vztah s rodiči

S rodiči respondentka č. 3 nemá ideální vztah, především tento vztah byl narušen incidentem se sestrou. *„...mamka řekla, že jestli podám trestní oznámení, tak úplně ztratím cestu domů.“*

Špatné vztahy se sestrou

Ze své sestry je respondentka zklamaná. *„...spíš mě jakoby mrzí, že ségra to jaksi zvorala a nemá snahu to jaksi vyřešit.“* Respondentka č. 2 uvádí špatné vztahy pouze se svoji sestrou. *„Se sestrou se nestýkám... Nevím, kde je, co dělá.“*

Nefungující manželství

Respondentka č. 1 je v současné době vdaná, avšak její manželství není idelické. *„V září jsem onemocněla a šla jsem na operaci. Ten můj chlap se nemoci zalekl a odešel. Choval se jak malé dítě. Prý, já se nebudu starat o nemocnou ženskou. Jeho chování mě zaskočilo a vlastně i urazilo. Nedostala jsem žádnou oporu. Bylo to hrozné.“*

c) Sociální opora

Kamarádka

Jen jedna respondentka uvedla kamarádku jako svoji oporu. *„Pro mě je důležitá moje kamarádka. Nemá to v životě taky jednoduchý, ale vždy mně poradí a pomůže.“* Respondentka č. 1 v rámci svých přátel a blízkého okolí vnímá svoji situaci jako zvládnutou. *„Moji přátelé to zaprvé nevědí, že jsem v osobním bankrotu, a za druhé oni jsou na tom ještě hůř než já. Někteří vyhlásili bankrot, ale mám známí, kteří nemají už třeba 3 měsíce zaplacený nájem. Takže moji přátelé jsou na tom ještě hůř než já. Já každý den v klidu usínám, platím to, co mám, vše platím tomu insolvenčnímu správci a jsem v klidu.“* V práci o insolvenci nikdo neví. *„V práci nemusíte nikomu nic říkat, akorát paní mzdové. Té přišel papír od paní advokátky, že mi bude tolik přicházet na účet. Mě jenom paní mzdová volala a říkala mi to. Já jsem ji jen řekla: já o tom vím, jsem v tom. Ostatní lidi ani nemají, jak by se to dozvěděli. Já si myslím, že je tam hrozně moc takových lidí, akorát o tom nemluví.“*

Spolupracovníci

Pro dva respondenty byli oporou spolupracovníci. Respondentku č. 2 podporovali kolegové z práce. *„Bez těchto lidiček bych to nezvládla. Už to, že jsem musela řešit ten soud ohledně pěstounství, bylo dost náročné.“* O tom, že je v insolvenci se dozvědělo hodně lidí. *„Ví to dost lidí. Spíš jakoby lidi v práci. To tak nějak plyne s tou situací, že vědí, jak to bylo s dětma a vlastně ví o celé situaci. Navíc myslím si, že to není něco, za co bych se měla stydět.“* Vlastně ji spíš blízké okolí říká, že jde vidět, že se situace zlepšila, že je klidnější. Respondentka č. 3 uvádí příklad opory, kterou ji poskytla účetní v nové práci. *„Teď ještě ta účetní mi nabídla pomoc, jakože ne finanční, ale materiální. A to mi moc pomohlo, jsou tam fajn lidi.“* Respondentka č. 3 měla jisté obavy z toho, jak se v nové práci k insolvenci postaví, ale nakonec byla mile překvapena. *„Ze začátku jsem se toho bála, protože to je moje první pracovní místo po škole. Trochu jsem se toho bála, protože do určité míry pracuji s penězi. Teď se to úplně dozvěděli po těch 3 měsících, tak asi už ví, že bych toho nebyla schopná.“*

5.6.4 Problémy v průběhu insolvence

Dědictví

Respondentce č. 1 minulý rok zemřela babička. V současné době se řeší dědické řízení. Babička měla nejen majetek, ale také dluhy. Podle insolvenčního zákona dědictví nemůže respondentka odmítnout, musí jej přijmout a zpeněžit.⁶ Rodina pozůstalé dědictví odmítla, pouze strýc respondentky se ještě nevyjádřil. „*Takže teď čekáme na druhého strýce, co řekne. A jestli i on se toho zřekne, tak to spadne na mě.*“ Nyní stále respondentka neví, jak celá věc dopadne. „*Mluvila jsem s advokátkou. Bude kontaktovat toho mého správce. Oni vůbec nevěděli, že jsem v insolvenci a vůbec netušili, že za mě rozhoduje úplně někdo jiný, že já se nemůžu rozhodnout sama.*“ A jak se bavila se svým insolvenčním správcem, podle zákona nesmějí v insolvenci odmítnout dědictví, musí jej zpeněžit. „*A ty peníze, část půjde na ty dluhy (po babičce) a prostě i na ty moje dluhy. Ale kdo Vám koupí půlku baráku, že? Neobytnou půlku baráku? Nebo mě musí strýc vyplatit. To znamená, že když mě vyplatí z té půlky, tak zase ty vyplacené peníze půjdou na moje dluhy do insolvence.*“

Spolupráce s insolvenčním správcem

Během insolvence se respondentka č. 2 potýkala s **neochotou** komunikace insolvenčního správce. „*Když jsem já položila nějakou otázku, tak nedokázali odpovědět. Nedokážou mi odpovědět ani teď. A když se na něco zeptám, takže mi dají potom vědět.*“ Díky tomu, že matka respondentky č. 2 je také v insolvenci, může srovnávat. „*Když to třeba srovnám s máminou insolvenční správkyní, tak když ta položí nějakou otázku, tak vždycky dostane nějakou odpověď. U mě je to takový, že se o to nemám zajímat.*“ Ale už to nechce řešit. „*Hlavně, že mi to vychází a nemusím řešit nějaké závažné problémy.*“ Respondentka č. 3 uvádí problém s **nečinností** insolvenčního správce. Když nastoupila do nové práce, informovala o tom insolvenčního správce a předpokládala, že se podle toho správce zařídí a podnikne kroky k přepočtu měsíční splátky. „*Já jsem vlastně teď nastoupila do nové práce a psala jsem správkyni smlouvu a doufala jsem, že se ona postará o ten můj účet. Ona mi jakoby i sama říkala, že je to její činnost.*“ Jenže správce žádné kroky neučinila.

---

⁶ Podle Dle § 412 insolvenčního zákona platí, že „po dobu trvání účinků schválení oddlužení plněním splátkového kalendáře, je dlužník povinen hodnoty získané dědictvím a darem zpeněžit a jejich výtěžek, stejně jako jiné své mimořádné příjmy, použít k mimořádným splátkám nad rámec splátkového kalendáře.“

Špatně spočítaná měsíční splátka

Respondentka č. 2 uvádí problém se špatně spočítanou měsíční splátkou. *„Ochuzovali o peníze mě, ne soud. Ale to nevadí, to bylo, já nevím, asi o 150 – 200 Kč měsíčně. Ale je pravda, že kdyby to počítali špatně soudu, tak mám problémy já.“* Dlužníci mají totiž povinnost hlídat si splátky sami, tuto povinnost nepřebírá insolvenční správce. Problém se špatně spočítanou měsíční splátkou měla i respondentka č. 3. *„Já jsem vlastně teď nastoupila do nové práce a psala jsem správce smlouvu a doufala jsem, že se ona postará o ten můj účet. Ona mi jakoby i sama říkala, že je to její činnost.“* Jenže správce žádné kroky neučinila. *„Když jsem dostala o 1.000 míň, tak jsem si říkala, že jo, že jako už něco sráží, ale když jsem dostala výplatu v prosinci, tak už mi to bylo divný, protože jsem dostala nějak moc. Tak jsem ji informovala, ale byla jsem poučená, že si to mám hlídat sama.“* Musela se tedy respondentka domluvit se správce, jak doplatí 3 měsíce.

Respondenti č. 4 a 5 zatím v průběhu insolvence neřešili s insolvenčním správcem žádné problémy. Jak je stanoveno v zákoně, pouze dokládají svůj příjem dvakrát za rok.

5.7 Diskuse

Jak z výsledků výzkumu vyplývá, insolvence je vnímána velmi pozitivně. Jako jedna z nejlepších možností pomoci osobám v tíživé finanční situaci. Již podle výsledků příčin předlužení můžeme vidět, že každý respondent čelil mnoha příčinám, než se dostal do dluhové pasti a nemohl řešit svoji situaci. Ono ve výzkumu není zcela patrné, vzhledem ke stanoveným cílům, že většina respondentů se snažila nějakým způsobem nejprve jednat s věřiteli. Skoro všichni respondenti uvedli, že chtěli zaplatit všechny dluhy, nechtěli se z placení nějakým způsobem vyvléknout, avšak situace je k tomu donutila. Podle mého názoru se v dnešní době může každý z nás dostat do dluhové pasti. Kdybych prováděla výzkum pouze na příčiny předlužení v naší společnosti, přišli bychom na to, že je mnoho důvodů, příčin a skutečností, díky kterým se člověk může dostat do finanční tísně. Do přílohy jsem uvedla každého respondenta zvlášť tak, aby bylo patrné, jaké má každý respondent konkrétní příčiny předlužení, aby si čtenář uvědomil, že každého z nás může potkat svízelná finanční situace.

Na příčinách předlužení je zajímavá jedna zvláštnost. Nikdo z respondentů neřekl na rovinu, že se zadlužil kvůli své chybě, nerozvážnosti, nezodpovědnosti. Dokonce tři respondenti se necítí být vůbec odpovědní za vznik svých dluhů. Zatímco z výzkumu Tkadlecové (2013) vyplývá, že 45% respondentů odpovědělo, že příčinou jejich

předlužení jsou právě neuvážené nákupy, dále pak přes 20% respondentů si chtělo zvýšit životní úroveň. Teprve až méně než 10% se do finančních potíží dostalo snahou pomoci příbuzným a kamarádům. Dále je z výzkumu patrné, že více než 30% z dotazovaných respondentů mají obavy o nucené omezení v důsledku insolvence, domnívají se, že se budou muset uskromnit. V mém výzkumu se potvrdilo, že obavy jsou oprávněné, protože většina respondentů skutečně uvedla, že se musela uskromnit, že insolvence má vliv na jejich životní úroveň. V rámci srovnání další podobné výzkumné oblasti s výzkumem Tkadlecové (2013) je fakt, že 40% respondentů uvedlo, že má obavy ze snížení sociálního statusu. Zatímco z mého výzkumu vyplývá, že respondenti vnímají své okolí beze změny. Dokonce se setkávám s názorem: „víte kolik lidí je na tom hůř než já?“ Je zajímavé podívat se na názory předlužených osob před vstupem do insolvence a srovnat je s aktuálními názory osob v insolvenci.

Příčiny předluženosti vypovídají o nízké finanční gramotnosti respondentů. Už od roku 2012 si Česká národní banka a Ministerstvo financí uvědomilo, že je nutné něco udělat se zvyšováním finanční gramotnosti obyvatelstva. V roce 2010 si nechali vypracovat kvantitativní výzkum, který se kladl za cíl: zjistit úroveň finanční gramotnosti tuzemských obyvatel. (Zvoníková, 2012) „Hlavním zjištěním provedeného průzkumu bylo, že ačkoliv má 92 % obyvatel hrubou představu o tom, kolik peněz je mu momentálně k dispozici, jen 45 % domácností si tvoří rodinný rozpočet, a z toho 8 % tak činí jen nepravdělně.“ (Zvoníková, 2012) Nejen o vedení rozpočtu byl výsledek alarmující. Jednalo se také o schopnosti tvořit si rezervy pro případ neschopnosti splácet. „Pouze 43 % respondentů je v případě ztráty hlavního příjmu pokrýt své náklady na dobu delší než 3 měsíce.“ (Zvoníková, 2012) Z výzkumu je také patrný fakt, se kterým se setkávám i v praxi. Jedná se o to, že nejdůležitějším kritériem pro výběr půjčky je z 80% výše měsíční splátky. (Zvoníková, 2012) To, kolik člověk ve výsledku zaplatí, jak dlouho bude splácet, kolik je daný produkt bude stát, nikdo moc neřeší. Zajímá je jen výše měsíční splátky. V praxi se klienti mnohdy nestačí divit, že splácejí už několik let, ale stále platí pouze jen úroky, z jistiny nebyla uhrazena ani koruna. Další výsledky výzkumu vypovídají např. o včasném placení účtu. Právě tak totiž činí pouhých 65 % obyvatel. Zajímavý je pak i fakt, že úvěrovou smlouvu si přečte a dotazuje se na případné nejasnosti jen 36 % dotázaných. (Zvoníková, 2012) Je tedy patrné, že je potřeba finančně se vzdělávat a hospodařit se svými penězi.

Vzhledem k tomu, že v současné době spolupracuji s Poradnou pro dlužníky, zajímali mě výsledky mého výzkumu. V Poradně se snažím pomoci lidem především

vypracováním Návrhu na oddlužení. Většinou vypracuji Návrh a tím moje práce končí. Už můžu sledovat vývoj situace pouze v insolvenčním rejstříku, neznám všechny souvislosti a problémy, s kterými se klienti potýkají v průběhu insolvence. Bylo pro mě velmi přínosné povídat si o tom, co prožívali, jak se cítili. Ale vnímám i svoje limity a to především v tom, že při rozhovoru jsem se nejvíce zajímala o proces insolvenčního řízení. Mnohdy jsem se s respondenty během rozhovoru rozpovídala o systémech, ani tak o tom, co prožívali a jaký dopad na ně měla insolvence. Proto moje zjištěná data nejsou zcela kompletní a mnohdy by mohli být více do hloubky.

Dalším limitem výzkumu je počet respondentů a obsah jejich rozhovoru. Oslovila jsem 15 osob, z toho se uskutečnilo pouze 5 rozhovorů. Lidé nechtěli přijít a mluvit o svých pocitech, o insolvenci a o důvodech jejich předlužení. Někteří se vymluvili, někteří se ptali, jestli musí. Myslím si, že mnoho z nich chtějí mít už tohle období za sebou, nechtějí se vracet do minulosti a rozhodně nechtějí někomu „naletět“, i to je možným důvodem jejich odmítnutí. Přemýšlela jsem, jestli třeba těchto 5 respondentů, kteří se rozhodli přijít a mluvit o insolvenci, nepřišli třeba jen proto, že se domnívají, že nemohou za své dluhy, proto pro ně není problém o tom všem mluvit. Když bychom se podívali na výsledky výzkumu, celkem tři respondenti uvedli, že neberou zodpovědnost za vznik svých dluhů.

I přesto, že získaná data jsou adekvátní a lze s nimi pracovat, myslím si, že by nebylo špatné například v rámci doktorské disertační práce vytvořit dlouhodobý výzkum na stejné téma. Výzkum by se skládal z celkem tří částí. První část výzkumu by se týkala osob předlužených, kde by se výzkumník zaměřil pouze na dopad předluženosti na tyto osoby. Druhá část výzkumu by se prováděla někdy v polovině průběhu splácení insolvence, tz. mezi 2 a 3 rokem. A třetí část výzkumu by se provedla po úspěšném absolvování insolvence, kdy dlužník dostává „druhou šanci“ a začíná znovu s čistým štítem. Veškeré poznatky by se porovnály a zjistili bychom, jaký dopad má insolvence na osobu v tíživé finanční situaci. Ale jak říkám, je to běh na dlouhou trať.

Moje výsledky výzkumu jsou povzbudivé. Vypadá to, že sociálně psychologický dopad insolvence je pro osoby v tíživé finanční situaci přínosný. Poskytuje především možnost nového začátku. Tato představa mě velice při rozhovorech potěšila. Skoro všichni respondenti řekli, že se ze své situace ponaučili. Mnohdy jsou to drsné zkušenosti, kterými si museli projít. Myslím si, že nový začátek si zcela jistě zaslouží.

Doufám, že jsem čtenáři alespoň trochu pomohla uvědomit si celý kontext každého případu. Pokud ano, můj cíl práce byl úspěšný.

Na závěr diskuze bych chtěla vznést svoji poslední myšlenku, která se týká problémů, se kterými se respondenti setkali v průběhu splácení insolvence. Mě osobně překvapilo dědictví. V současné době, s účinností Nového občanského zákona, dědic nabývá dluhy nejen do výše nabytého majetku. Nedokážu si představit, jak by se osoby v insolvenční situaci mohly bránit, když nemohou dědictví odmítnout. Pokud musí majetek zpeněžit, ale ani prodejem neuspokojí dluhy po zesnulém, jak budou v takových případech insolvenční správci postupovat, resp. insolvenční soudy? Jak je však patrné, každý případ je individuální a také proto bude v praxi docházet k různým řešením.

5.8 Závěry výzkumu

Cílem praktické části diplomové práce bylo zjistit příčiny předluženosti a sociálně psychologický dopad insolvence a její rizika, se kterými se v průběhu insolvence mohou lidé potýkat.

Příčinou předluženosti je nedostatečná finanční gramotnost, do které patří podpis na smlouvě, nekalou praktiku firmy, pomoc sestře, ručitelství, splácení dluhu dluhem, vzetí dluhu na sebe (dluhy z předešlého manželství), špatnou zkušenost se ziskovou firmou pro sepsání návrhu na oddlužení, vyrovnaný rozpočet rodiny a důvěřivost. Další příčinou je nečekaná životní událost, do které patří rozchod/rozvod s partnerem a ztráta zaměstnání. Příčinou je i situace, kdy se člověk stal obětí trestného činu - zneužití osobních dokladů a nedoručení korespondence. Příčinami jsou také problematická komunikace s věřiteli a nařízená exekuce formou srážky ze mzdy.

Před insolvenční situací respondenti individuálně prožívali depresi, stres ze získání potřebných materiálů k sepsání Návrhu a emoce, mezi kterými byl vztek vůči jednání věřitelů a pocit ublíženosti. V období v průběhu plnění insolvence cítili emoce jako je úleva, strach z důvěřivosti a vyrovnanost, spokojenost. Dále nebrali odpovědnost za vznik dluhu, cítili nadřazenost insolvenčního správce a ponaučení. Respondenti vnímají insolvenční situaci jako začátek plnohodnotného života, ochranu svého dítěte, chválí dobrou spolupráci s insolvenčním správcem, ale mají i problémy s insolvenčním správcem. Jedna respondentka zvažuje, zda neučinila unáhlené rozhodnutí.

Ohledně životního stylu se respondenti potýkali s uskromněním se, se zlepšením životního stylu i s omezením životního stylu kvůli darovací smlouvě. Rodinu vnímali jako oporu, rodinné vztahy se potýkali se špatným vztahem s rodiči a se sestrou. Jedna

respondentka uvedla problémy v manželství. Sociální oporou pro ně byla nejen rodina, ale také kamarádka, spolupracovníci.

V průběhu insolvence se řešilo dědictví, dále špatně spočítaná měsíční splátka a špatná spolupráce s insolvenčním správcem, kde se jednalo především o neochotu komunikovat a nečinnost insolvenčního správce.

6 *Souhrn*

V diplomové práci jsem se zaměřila na dluhovou problematiku a na sociální a psychologické dopady insolvence. Cílem práce bylo zjistit, jaký sociální a psychologický dopad má insolvence na osoby, které se ocitli v tíživé finanční situaci a rozhodli se ji řešit pomocí oddlužení formou osobního bankrotu.

Věřitel, z bankovního nebo nebankovního sektoru, nabízí svým klientům úvěrové produkty, jako jsou spotřebitelské úvěry, leasing a hypotéka. Všude kolem nás je mnoho nabídek, jak se „výhodně zadlužit“, ale ze zdravě zadlužených domácností se mohou později stát domácnosti předlužené. V ČR dluhy českých domácností dosáhly až téměř 1,2 bilionu Kč. Nejvíce jsou předlužením ohroženi osoby žijící v sociálně vyloučených komunitách, rodiče samoživitelé, početné rodiny, rodiny s jedním příjmem, nezaměstnaní, osoby se zdravotním postižením, vězni, mladí po ukončení ústavní výchovy apod. Příčinami předlužení jsou nedostatečná finanční gramotnost, nezodpovědné zadlužování, životní události, předvídatelné a nepředvídatelné situace, nekalé praktiky obchodníků. Pomoc lidem, kteří se dostali do finanční tísně, může poskytnout řada poraden, jak ziskových, tak i neziskových, které poskytují nejen základní poradenství, ale také pomáhají v oblasti insolvence.

Předlužení může člověku způsobit nejen finanční problémy, ale především má dopad na psychickou a sociální pohodu člověka. Zadlužený člověk prožívá spoustu emocí. Když si půjčí peníze, může pociťovat strach z budoucnosti, či úzkost. Pokud nastane nějaká nečekaná životní událost, působí na člověka stres, frustraci a případně i deprivace, může se dostávat i do depresí. Pokud člověk, svoji situaci neřeší, mohou se u něj vyskytnout i některá psychosomatická onemocnění. Dluhy však ovlivňují také rodinu a sociální okolí dlužníka. Člověk žije ve společenství ostatních lidí, kteří ho různým způsobem ovlivňují a rozvíjejí. Peníze a půjčky ovlivňují i postavení ve společnosti, začínají být rozhodující i pro identitu člověka ve společnosti, zasahují do sociálních vztahů i do rodiny dlužníka. Narušení ekonomické funkce rodiny ovlivňuje vztahy zejména v rodině, mezi sourozenci, rodiči, partnery a dětmi. Může docházet k rozvodům, domácím násilím i sebevraždám. Dluhy však působí také na sociální oporu člověka, na jeho vztahy s přáteli, spolupracovníky a dalšími lidmi v sociálním prostředí dlužníka. Kvůli dluhům a půjčkám mnohdy dochází ke konfliktům mezi přáteli. Často se setkáváme se sociálně patologickými jevy, jako je alkoholismus, hráčství, či nelegální práce. Předlužení vede až k sociálnímu vyloučení, kdy člověk

nemá již přístup ke zdrojům potřebných pro zapojení do sociálních a ekonomických aktivit. Předlužené osoby mají možnost využít pomoci ve formě insolvence, tedy osobního bankrotu, oddlužení. Podmínkou je dostatečný příjem z výdělečné činnosti tak, aby byl schopen po dobu nejdéle 5 let uhradit alespoň 30% všem svým nezajištěným věřitelům. Po celou dobu je jeho spis veden v insolvenčním rejstříku. Oddlužení poskytuje dlužníkovi druhou šanci tak, že po splnění podmínek oddlužení je dlužník osvobozen od placení zbytku závazků.

Výzkumné šetření jsem provedla na základě kvalitativního paradigma. Cílem bylo zjistit příčiny předluženosti a sociálně psychologický dopad insolvence a její rizika, se kterými se v průběhu insolvence mohou lidé potýkat. Provedla jsem polotrukturované interview s pěti dlužníky, kteří se nachází v průběhu plnění insolvenčního řízení formou splátkového kalendáře. Rozhovory jsem vyhodnocovala za pomoci audiozáznamu, následně jsem kódovala data a díky metodám vytváření trsů, kontrastů a srovnávání a v neposlední řadě i deskriptivnímu přístupu jsem analyzovala. Zjištěná data potvrdila, že dlužníci vnímají insolvenční řízení jako naději na plnohodnotný život, jako možnost nového začátku. Příčinami předlužení jsou nedostatečná finanční gramotnost, podpis na smlouvě, nekalá praktika firmy, pomoc sestře, ručitelství, splácení dluhu dluhem, vzetí dluhu na sebe, špatná zkušenost se ziskovou firmou pro sepsání návrhu na oddlužení, vyrovnaný rozpočet rodiny, důvěřivost, nečekaná životní událost, rozchod/rozvod s partnerem, ztráta zaměstnání, oběť trestného činu, zneužití osobních dokladů, nedoručení korespondence, problematická komunikace s věřiteli a nařízená exekuce formou srážky ze mzdy.

Před insolvenčním řízením prožívali depresi, stres ze získání potřebných materiálů k sepsání návrhu a emoce, vztek vůči jednání věřitelů a pocit ublíženosti. V období v průběhu plnění insolvence cítili emoce jako je úleva, strach z důvěřivosti a vyrovnanost, spokojenost, nadřazenost insolvenčního správce, ponaučení a nebrali odpovědnost za vznik dluhu. Vnímají insolvenční řízení jako začátek plnohodnotného života, ochranu svého dítěte, dobrou spolupráci s insolvenčním správcem i problémy s insolvenčním správcem. Jedna respondentka zvažuje, zda nečinila unáhlené rozhodnutí. Ohledně životního stylu se respondenti potýkají s uskromněním se, se zlepšením životního stylu i s omezením životního stylu kvůli darovací smlouvě. Rodinu vnímají jako oporu, rodinné vztahy se mnohdy potýkali se špatným vztahem s rodiči a se sestrou. Jedna respondentka uvedla problémy v manželství. Sociální oporou pro ně byla nejen rodina,

ale také kamarádka, spolupracovníci. V průběhu insolvence se řešilo dědictví, dále špatná spolupráce s insolvenčním správcem a špatně spočítaná měsíční splátka.

Získané výsledky budou prospěšné nejen pro sociální pracovníky a pracovníky v dluhových poradnách, ale také pro dlužníky samotné, protože se mohou podívat, jakým způsobem ovlivnila insolvence situaci jiných osob a budou moci se rozhodnout, zda by pro ně taková možnost byla optimální, či nikoli. Sociálním pracovníkům a pracovníkům v dluhových poradnách výsledky výzkumu jistě poslouží ke zpětné vazbě, mohou vyhodnotit, zda jejich práce je, či není prospěšná pro jejich klienty. Podle výsledků výzkumu je insolvence velmi dobrou možností řešení svízelné finanční tísně dlužníků, nabízí jim nový začátek.

Seznam literatury

- 1) Abeceda rodinných financí (2010): Zodpovědné půjčování [online]. Dostupné 3. 4. 2012 z <http://www.abecedarodinnychfinanci.cz/lekce/zodpovedne-pujcovani>
- 2) Bajer, P. (2009a). Občanské poradny chtějí poskytovat komplexní a vysoce odborné dluhové poradenství. Sociální práce/sociálna práca č. 2, ročník 9.
- 3) Bajer, P. (2009b) SPES pomáhá zadluženým domácnostem a nabízí finanční poradenství. Sociální práce/sociálna práca č. 2, ročník 9
- 4) Běhálková, A. a kol. (2010). Hospodařit je umění: Informační příručka pro pedagogy k výuce vybraných témat finanční gramotnosti na středních školách. Pardubice: Projekt Nové výzvy.
- 5) Běhálková, A. a kol. (2013). Krok za korkem aneb jak se neztratit v labyrintu zodpovědnosti: Příručka pro pedagogy k výuce finanční a občanskoprávní gramotnosti. Pardubice: Projekt Krok za krokem.
- 6) Bínová. (2011). [online]. Nejčastější psychosomatické problémy u dospělých. Dostupné 9. 4. 2014 z <http://www.medicpoint.cz/clanky/psychosomatika/nejcastejsi-psychosomaticke-poruchy-u-dospelych/>.
- 7) Blatný, M., Plháková, A. (2003). Temperament, inteligence, sebepojetí. Brno: Sdružení SCAN.
- 8) Bučková, V. (2013). Bonita klienta. [online]. Dostupné 7. 4. 2014 z <http://www.finance.cz/zpravy/finance/208678-bonita-klienta-jak-a-proc-ji-banky-zjistuji-/>.
- 9) Bukač, P. (2006). Rozumně se zadlužit může být výhodné. [online]. Dostupné 5. 3. 2014 z <http://www.mesec.cz/clanky/rozumne-se-zadluzit-muze-byt-vyhodne/>.
- 10) Cíprová, J., Mertin, V., Berný, L. (2011). Finanční gramotnost I. Praha: Nakladatelství Dr. Josef Raabe
- 11) Civic (2013). The over-indebtedness of European households: updated mapping of the situation, nature and causes, effects and initiatives for alleviating its impact. [online]. Dostupné 12. 4. 2014 z <http://www.ecosocdoc.be/static/module/bibliographyDocument/document/003/2704.pdf>.
- 12) Čačka, O. (1997). Psychologie vrstev duševního dění osobnosti a jejich autodiagnostika. Brno: Doplněk.

- 13) ČLFA. (2005). ČLFA se představuje. [online]. Dostupné 17. 3. 2014 z <http://www.clfa.cz/index.php?textID=93>.
- 14) ČTK. (2014). Dluhy českých domácností u bank v lednu klesly o 1,3 mld Kč. [online]. Dostupné 25. 2. 2014 z <http://www.finance.cz/zpravy/finance/412625-dluhy-ceskych-domacnosti-u-bank-v-lednu-klesly-o-1-3-mld-kc/>
- 15) Doležalová, L. (2008) Patologické hráčství. [online]. Dostupné 8. 4. 2014 z <http://socialni-prace.webnode.cz/patologicke-hracstvi/>.
- 16) Eurofinas (2013). Eurofinas response to the European Commission's consultation on European households' over-indebtedness. [Online]. Dostupné 12. 4. 2014 z http://www.eurofinas.org/uploads/documents/positions/130206_Eurofinas%20Response_Over-indebtedness.pdf.
- 17) Evropská komise (2006). Směrnice o nekalých obchodních praktikách: Nové zákony zabraňující nečestnému jednání vůči spotřebitelům [online]. Dostupné 13. 4. 2012 z http://ec.europa.eu/consumers/cons_int/safe_shop/fair_bus_pract/ucp_cs.pdf
- 18) Evropský rok boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení (2010). Předlužení [online]. Dostupné 10. 4. 2012 z <http://ey2010.cz/predluzeni/>
- 19) Evropský rok boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení (2010). Předlužení [online]. Dostupné 11. 12. 2013 z <http://ey2010.cz/predluzeni/>
- 20) Evropský rok boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení. (2010b). Udržet rodinu pohromadě. [online]. Dostupné 8. 4. 2014 z <http://www.ey2010.cz/uploads/file/Podpora%20integrity%20rodin%20.pdf>.
- 21) Finanční kompas. (2011). O projektu, aneb O čem Kompas je. [online]. Dostupné 21. 1. 2014 z <http://www.financnikompas.cz/o-projektu/>
- 22) Finanční-produkty.cz (2010a). Leasing [online]. Dostupné 7. 4. 2012 z <http://www.financi-produkty.cz/leasing/>
- 23) Finanční-produkty.cz (2010b). Hypotéka [online]. Dostupné 6. 4. 2012 z <http://www.financi-produkty.cz/hypoteky/>
- 24) Frade, C., Lopes, C. A. (2009). Overindebtedness and Financial Stress: A Comparative Study in Europe. [online]. Dostupné 6. 4. 2012 z http://www.ces.uc.pt/myces/UserFiles/livros/1097_%28N%29_Nieme_Ch12.pdf.
- 25) Guérin I. a kol. (2011). The social meaning of overindebtedness and creditworthiness in the context of poor rural South India households. [online].

- Dostupné 12. 4. 2014 z http://www.rume-rural-microfinance.org/IMG/pdf_WP_14.pdf
- 26) Hartl, P., Hartlová, H. (2004). Psychologický slovník. Praha: Portál.
- 27) Hartl, P., Hartlová, H. (2010). Velký psychologický slovník. Praha: Portál.
- 28) Hendl, J. (2005). Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál.
- 29) Janů, J. (2012). Motivy a důsledky zadlužení. (diplomová práce). Brno: UTB.
- 30) Jílek, J. (2004). Peníze a měnová politika. Praha: GradaPublishing
- 31) Jiráček, J. (2005). O účincích médií. [online]. Dostupné 12. 2. 2012 z <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/246/O-UCINCICH-MEDII.html/>
- 32) Juříčková, I. (2011). Finanční gramotnost u dospělé populace. (Bakalářská práce). Olomouc: UP.
- 33) Kalabis, Z. (2005). Bankovní služby v praxi. Brno: ComputerPress.
- 34) Kastová, V. (2000). Krize a tvořivý přístup k ní: typy životních krizí, jejich dynamika a možnosti krizové intervence. Praha: Portál.
- 35) Koucká, P. (2007). Časopis Psychologie Dnes. 2/2007. ISSN 12-129607
- 36) Křivohlavý, J. (1994). Jak zvládat stres. Praha: Grada Publishing.
- 37) Křivohlavý, J. (2002). Konflikt mezi lidmi. Praha: Portál.
- 38) Křivohlavý, J. (2009). Psychologie zdraví. Praha: Portál.
- 39) Křivohlavý, J. (2012). Optimismus, pesimismus a prevence deprese. Praha: Grada Publishing.
- 40) Kučera, D. (2013). Moderní psychologie. Praha: Grada Publishing.
- 41) Lacinová, P. (2011). Spravedlnost při řešení konfliktů. (diplomová práce). Olomouc: UP.
- 42) Landa, M. (2009). Ekonomika insolvenčního řízení. Ostrava: KEY Publishing.
- 43) Lazarevič, A. (2013). Dluhy českých domácností rostou. [online]. Dostupné 15. 3. 2014 z <http://www.mesec.cz/aktuality/dluhy-ceskych-domacnosti-rostou-1/>
- 44) Lovriš, V. (2007). Dluhy a předlužení [online]. Dostupné 17. 4. 2012 z http://www.iqrs.cz/storage/1240410805_sb_iqrs_kz_dluhy.pdf
- 45) Majer, J. (2012) Půjčil jsem příteli: Povím vám, jak nepřijít o peníze i o kamaráda. [online]. Dostupné 17. 4. 2012 z <http://psychologie.cz/pribehy-ctenaru/pujcil-jsem-pritelii-povim-vam-jak-neprijit-o-penize-i-o-kamarada/>.
- 46) Matoušek, O. (2001). Základy sociální práce. Praha: Portál.
- 47) Matoušek, O. (2010). Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny. Praha: Portál.

- 48) Miovský, M. (2006). Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha: Grada Publishing.
- 49) Možný, I. (2006). Rodina a společnost. Praha: Slon.
- 50) Nakonečný, M. (1996). Motivace lidského chování. Praha: Academia.
- 51) Nakonečný, M. (2009). Psychologie osobnosti. Praha: Academia.
- 52) Nakonečný, M. (2011). Psychologie: přehled základních oborů. Praha: Triton.
- 53) Navrátil, P. (2003). Romové v české společnosti. Praha: Portál.
- 54) Nováková, V., Sobotka V. (2011). Slabikář finanční gramotnosti. Praha: COFET.
- 55) Občanské poradenské středisko (2012). Nekalé praktiky [online]. Dostupné 10. 4. 2012 z <http://khk-dluhy.mypage.cz/thema/nekale-praktiky>
- 56) Ordinance. (2009). Psychosomatická onemocnění - tělo a duše volají o pomoc. [online]. Dostupné 10. 4. 2012 z <http://www.ordinace.cz/clanek/psychosomaticka-onemocneni-telo-a-duse-volaji-o-pomoc/>.
- 57) Plháková, A. (2003). Učebnice obecné psychologie. Praha: Academia.
- 58) Polách, V. (2011). Afektivní poruchy. [online]. Dostupné 9. 4. 2014 z <http://www.upsychiatra.cz/psychicke-poruchy/afektivni-poruchy/>.
- 59) Poradna při finanční tísni (2011). Poradna při finanční tísni [online]. Dostupné 14. 4. 2012 z <http://www.financnitisen.cz/seminare.php>
- 60) Praško, J. (2003). Jak se zbavit napětí, stresu a úzkosti. Praha: Grada Publishing.
- 61) Praško, J. a kol. (1997). Co je to deprese a jak se léčí? Praha: Psychiatrické centrum.
- 62) Procházková, M. (2013). Dopad alkoholismu u žen na rodinné a pracovní vztahy. VOŠ, SŠ a ZŠ MILLS, Čelákovice.(diplomka)
- 63) Riegel, K. (2007). Ekonomická psychologie. Praha: Grada Publishing.
- 64) Sdružení SPES (2007). Formy pomoci předluženým občanům[online]. Dostupné 8. 2. 2014 z <http://www.pomocsdluhy.cz/pdf/prirucka.PDF>
- 65) Sedláková, L. (2012). Přibývá zadlužených rodin. [online]. Dostupné 1. 3. 2014 z <http://www.blansko.cz/clanky/2012/04/pribyva-zadluzenych-rodin>.
- 66) Šenková, . (2011). Právní a sociální důsledky zadluženosti. (Bakalářská práce). Brno: UTB.
- 67) Švarcová, J. a kol. (2009). Ekonomie – stručný přehled. Zlín: CEED.
- 68) Tkadlecová (2013). Sociální dopad insolvence (diplomová práce). Zlín: UTB
- 69) Vágnerová, M. (2002). Úvod do psychologie. Praha: Karolinum.
- 70) Vágnerová, M. (2004). Základy psychologie. Praha: Karolinum.

- 71) Vágnerová, M. (2005) školní poradenská psychologie pro pedagogy. Praha: Karolinum.
- 72) Vágnerová, M. (2012). Vývojová psychologie: Dětství a dospívání. Praha: Karolinum.
- 73) Vávrová, L. (2012). Sociální a psychologické aspekty insolvence. (diplomka). Zlín: UTB.
- 74) Vybíralová, A. (2013). Nelegální práce na černo. [online]. Dostupné 8. 4. 2014 z <http://flek.cz/clanky/zakonik-prace/nelegalni-prace-nacerno>.
- 75) Zákon o spotřebitelském úvěru. Zákon č. 43/2013 Sb. V účinném znění ke dni 1. 6. 2013.
- 76) Zákon občanský zákoník. Zákon č. 89/2012 Sb. V účinném znění ke dni 1. 1. 2014.
- 77) Zákon o zaměstnanosti. Zákon č. 435/2004 SB. V účinném znění ke dni 27. 5. 2005
- 78) Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení. Zákon č. 182/2006 Sb. V účinném znění ke dni 1. 1. 2008.
- 79) Závodníková, B. (2012). Postoje k penězům u pracujících. (diplomová práce) Olomouc: UP.
- 80) Zvoníková, K. (2012). Finanční gramotnost v ČR. [online]. Dostupné 10. 3. 2014 z <http://dumfinanci.cz/clanky/4233-financni-gramotnost-v-ceske-republice/>.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Polostrukturovaný rozhovor	76
Příloha č. 2: První analýza získaných dat	78
Respondent č. 1	78
Respondent č. 2	82
Respondent č. 3	85
Respondent č. 4	88
Respondent č. 5	91

Příloha č. 1 – polostrukturovaný rozhovor

- **Identifikační:**

Věk:

Pohlaví:

Vzdělání:

Jak dlouho řešili své dluhy:

Jak dlouho jsou v insolvenční:

1. Zadluženost

- Jak začali vaše finanční problémy?
- Kdy a na co jste si půjčili?
- Z jakého důvodu se vám nedařilo splácet své závazky?
- Jak jste se snažili svoji situaci řešit?
- Jakým způsobem vymáhali věřitelé svoji pohledávku?
- Jak jste se cítili? Jaké pocity jste prožívali v době, kdy jste nebyli schopni splácet své závazky?
- Půjčovali jste si od příbuzných přátel, vašeho okolí?
- Jakým způsobem dluhy ovlivnilo vaši rodinu, váš vztah s přáteli, s vaším okolím?
- Kdy jste si uvědomil, že je nutné vaši situaci řešit?

2. Od návrhu po rozsudek

- Jak jste se dozvěděl o možnosti OSB? (Věděl jste o možnosti OSB před návštěvou organizace nebo vám ji sdělila až soc. pracovnice)
- Kdo Vám pomáhal s podáním Návrhu na OSB?
- Proč jste vyhledal právě tuto organizaci?
- Co bylo pro vás nejtěžší ve spolupráci s touto organizací?
- Jaké pro vás bylo říct cizí osobě, že máte problém a chcete jej řešit pomocí OSB?
- Jak jste byl spokojen s organizací? Připravila vás na případné překážky?
- Co pro vás znamenal úpadek, platební neschopnost, jak jste to požívali (pocity, myšlenky)? (Museli jste vypsát k soudu důvod svého úpadku..)
- Jak probíhala celá insolvence, soud od podání Návrhu po rozhodnutí? (tím myslím především, zda musel ještě něco doložit, objasnit, doplnit, vysvětlit, nebo zda řešili nějaký problémy s věřiteli apod.)
- S jakými problémy jste se potýkali od podání Návrhu na insolvenční?

- Jaké pocity jste měli před schůzí věřitelů?
- Ovlivnil, vaši situaci ve společnosti, nějakým způsobem fakt, že Vaše osobní údaje se staly veřejným? Případně jak? (v registru – insolvenční rejstřík)
- Máte nějakou zkušenost, která vám uvízla v paměti na toto období?
- Jak se k řešení vaši situace pomocí insolvence postavila rodina, přátelé, okolí?
- Kdybyste před podáním Návrhu věděla, co Vás čeká, jak byste se příště na to připravila?

3. *Insolvence po současnost*

- Jakým způsobem probíhá splácení insolvence?
- Jak s vámi komunikuje insolvenční správce?
- Mění se během průběhu insolvence vaše vnímání své situace?
- Jak se v současné době cítíte, co prožíváte?
- Jaký vliv má insolvence na vaše zdraví?
- Jaký vliv má insolvence na vaši pozici ve společnosti?
- Jak dnes hodnotíte svoji životní úroveň?
- Jak se změnila vaše osobnost, váš charakter? (míra sebevědomí, snímání sama sebe...)
- Jak nyní sebe vnímáte ve společnosti, v práci, v rodině?
- Ovlivnila insolvence vaše sebevědomí? Jak?
- Podporuje vás někdo během insolvence? Jakým způsobem? Jak to na vás působí? Změnila se nějakým způsobem tato podpora?

4. *Doplňující informace*

- Co byste v insolvenci udělal jinak?
- Je něco nebo někdo, co vám zhoršuje/zlepšuje vaši možnost splácet?
- Máte nějaký příklad, nějakou vaši zkušenost, kterou jste prožil, ať už pozitivní, nebo negativní, co se týká zadluženosti, či insolvence? (možná spíš úplně jednoduše: Chcete ještě něco říct?)

Příloha č. 2 – první analýza získaných dat

Respondent č. 1

1. Příčiny zadluženosti

Podpis na smlouvě

Respondentka uvedla, že v době, kdy žila se svým přítelem a dcerou v bytě, pořizovali si mnoho věcí společně, avšak veškeré půjčky, úvěry uzavírali pouze na její jméno. *„Do finančních problémů jsem se dostala, protože jsem měla partnera, který mě vlastně svým způsobem do toho dostal. Vše jsme uzavírali na mé jméno. No a ono to tak pokračovalo a pokračovalo, jedna půjčka, druhá půjčka.“* Měli mezi sebou ústní dohodu, že sice půjčky budou psané na ni, ale splácet budou oba. *„Já jsem to věděla, že půjčky jsou napsány na mě. Ale teda s tím, že on mi teda bude pomáhat, že on to bude platit nějakým způsobem taky.“* Po rozchodu s partnerem si myslela, že partner bude finančně pomáhat s dluhy. Ale jak sama popsala dvěma slovy *„mrtvej brouk“*. Teď už jen říká: *„Vzhledem k tomu, že to bylo na moje jméno, tak to nikoho nezajímá, že v tom byl někdo další. Prostě je tam moje jméno podepsaný, takže to musím platit.“*

Rozchod s partnerem

Prvotním problémem byl fakt, že se s partnerem rozešli. Rodina tedy neměla už dva příjmy, ale pouze jeden, z kterého už nezbývalo na splátky půjček. *„Potom už jsem to neovládala sama na bytě s dcerou.“*

Nekalá praktika firmy

Svoji situaci nejprve začala řešit na základě letáčku, který ji přišel domů, kde slibovala firma pomoc s dluhy. Spolupráci s touto firmou popisuje takhle. *„Nejprve mi řekli: když Vám něco přijde, tak nám to pošlete. My to za Vás vyřídíme. Tak já s klidnou duší, že oni se za mě starají. Zaplatí to. Všechno to za mě vyřeší. A vidíte, jak jsem dopadla. Ale víte co, já jsem jim věřila. Když jsem dostala upomínku nebo něco, tak jsem jim to poslala. A ta firma měla jednat za mě, vždyť jsem jim měsíčně platila vlastně 3.000,- Kč.“* Této firmě respondentka platila celkem 2 roky, než zjistila, že nic za ní neřeší, spíše ji více a více zadlužují. *„No vlastně pak přišel elektronicky platební příkaz a na tom základě jsem zjistila, co se děje. Že je to podvodník.“*

Respondentka se nakonec spojila se Sdružením SPES, který ji pomohl formou insolvence. Na podvodnou firmu podala žalobu. Jednalo se o hromadnou žalobu, protože nebyla jediná, která se setkala s touto podvodnou firmou.

2. Psychologický dopad insolvence

Individuální prožívání

Celá insolvence podle respondentky proběhla v klidu a nijak zvlášť si nepřipadala méněcenná. „Soudkyně si přečetla veškeré papíry a říkala mi, že je to jako úplně směšná částka oproti lidem, co tam chodí. Ono se mi to možná i nakupilo, za ty dva roky, co jsem byla u té podvodné firmy. Především díky těm Úrokům, takže ty dva roky udělali taky svoje. To jsem úplně na jiné částce.“ Ze své situace viní svoji důvěřivost. „Může za to moje důvěra. Ted' už vím, že nikomu nepůjčím, nepodepíši.“ U respondentky je patná obava z podepsání nějakých papírů. Vyplývá to také z faktu, že příčinou jejího zadlužení byl podpis jak na smlouvách o půjčkách, tak ji ve smlouvě s podvodnou firmou. „Já se nehodlám podepsat. Já nic nepodepisuju. Maximálně v práci něco, ale jinak ne-e. Musí si to někdo přečíst, jinak já tam podepíšu něco, co nebudu vůbec vědět.“ Svůj problém vnímá především ve své důvěřivosti. „Může za to moje důvěra.“ I soud ji řekl, že její dluhy jsou úplně ve „směšné částce“, což ji uklidnilo.

Vnímání insolvence

Insolvenci vnímá jako dobrou šanci na nový začátek a na zajištění, že její dcera nebude po ní řešit dluhy. „Víte, jak jsem onemocněla a šla jsem na operaci, uvědomila jsem si, že vlastně ona může mít z těch dluhů problémy. Ona, moje dcera. Proto jsem ráda, že jsem v tom osobním bankrotu.“ V současné době plní insolvenční již dva roky. „Platím vše tomu insolvenčnímu správci a v klidu usínám.“ Sice její finanční stránka není ideální, musí se uskromnit, ale jak sama říká: „Musím to ted' vydržet.“ Během insolvence komunikuje s insolvenčním správcem, který ji pomáhá v případech výskytu nějakého problému. Svého insolvenčního správce chválí. „Není problém s ním cokoli řešit. A i v rámci toho dědictví. Pane, nic nepodepisuju. Donesu Vám papíry a Vy mi řeknete, jestli to mám podepsat.“

3. Sociální dopad insolvence

Životní styl

Respondentka uvedla, že se jí nyní žije o něco hůře než před insolvenční. „Předtím jsem platila té podvodné firmě jen 3.000,- Kč. Na insolvenční ted' musím dávat o 2.000,-Kč víc.“ Zdůrazňuje, že se museli uskromnit. „Musím šetřit. Předtím, když jsem ještě nebyla zadlužená, tak to bylo něco jiného. Člověk si žil úplně jinak. A tak ted' musím šetřit, zvlášť s ohledem na to, že s manželem ted' nežijeme, o to je to horší. Takže ted' musím šetřit. Musíme dělat tak, abychom zaplatili bydlení a všechno co je potřeba, internet, vlastně škola, a všechno potřebné.“ Její příjem je každý měsíc ve stejné výši. Říká a přitom se směje: „Já ted' přesně

vím, kolik bude na účtu. Holky v práci vždycky řeší výplatnice, kolik která dostala, kolik každá má. Já vždycky vím, já se dívat nemusím.“

Rodinné vztahy

Respondentka uvedla, že v období zadluženosti ji rodina velmi pomohla a podporovala ji. *„Rodina mi pomáhá i teď.“* Uvádí i situaci, kdy během insolvence vážně onemocněla a rodina se postarala o její dceru. *„V září jsem onemocněla a šla jsem na operaci. Dcera v té době bydlela u našich, u rodičů. Navíc, když je potřeba něco koupit, nebo něco do školy, tak pomůžou babička s dědou, když je potřeba třeba učebnice nebo tak, tak se to vždycky nějak udělá.“* Zlom v rodině nastal tehdy, když zemřela babička respondentky. Začali být problémy s dědictvím. Matka respondentky svůj podíl v dědictví odmítla, proto přešlo dědictví na respondentku a na jejího bratra. *„Insolvenční správce mého bratra dědictví odmítl, ten můj jej teda neodmítl. Ale i tak, kdybych já to odmítla nebo to mohla odmítnout, tak to zase všechno spadne na moji holku. Takže další soudy, dáme jí to, nedáme jí to. Tahala bych po soudech svoji holku. A moje máma se diví, že s ní nemluví, když to hodila na mě. Babička měla tři děti, tak ať si to platí za svou mámu. Proč do toho tahají ostatní?“*

Co se týká partnerských vztahů, respondentka uvedla, že se zadlužila kvůli partnerovi, který se s ní rozešel, a proto neměla na splátky půjček. V současné době je vdaná, avšak její manželství není idelické. *„V září jsem onemocněla a šla jsem na operaci. Ten můj chlap se nemoci zalekl a odešel. Choval se jak malé dítě. Prý, já se nebudu starat o nemocnou ženskou. Jeho chování mě zaskočilo a vlastně i urazilo. Nedostala jsem žádnou oporu. Bylo to hrozné.“*

Dcera o tom, že je respondentka v insolvenci nic neví. *„No, ona vůbec neví, co se děje. Vůbec nemá ponětí. Já ji tímto vůbec nezatěžuju. Teď potřebuje udělat přijímačky a učit se ve škole. Stačilo to, když jsem onemocněla, to už pro ni bylo dost náročný. Šla vlastně i se známkami dolů. Takže ještě ji zatěžovat tady tímhle, to ne-e.“*

Svoji pozici ve společnosti respondentka vnímá beze změny. Necítí se nijak ohrožena, ani vyloučena. A v rámci svých přátel a blízkého okolí vnímá svoji situaci jako zvládnutou. *„Moji přátelé to zaprvé nevědí, že jsem v osobním bankrotu, a za druhé oni jsou na tom ještě hůř než já. Někteří vyhlásili bankrot, ale mám známí, kteří nemají už třeba 3 měsíce zaplacený nájem. Takže moji přátelé jsou na tom ještě hůř než já. Já každý den v klidu usínám, platím to, co mám, vše platím tomu insolvenčnímu správci a jsem v klidu.“*

V práci o insolvenci nikdo neví. *„V práci nemusíte nikomu nic říkat, akorát paní mzdové. Té přišel papír od paní advokátky, že mi bude tolik přicházet na účet. Mě jenom paní mzdová volala a říkala mi to. Já jsem ji jen řekla: já o tom vím, jsem v tom. Ostatní lidi ani*

nemají, jak by se to dozvěděli. Já si myslím, že je tam hrozně moc takových lidí, akorát o tom nemluví.“

Sociální opora

Pro respondentku je sociální oporou rodina a kamarádka. *„Pro mě je důležitá moje kamarádka. Nemá to v životě taky jednoduchý, ale vždy mně poradí a pomůže.“* Rodinu také vnímá jako oporu, i přesto, že v současné době je s nimi ve sporu. *„Sice se s nimi teď nebavím kvůli tomu dědictví, ale jo, moc mi pomohli.“* Nejvíce ji zklamal její manžel, když onemocněla, že ji opustil.

4. Problémy v průběhu insolvence

Dědictví

Respondentce minulý rok zemřela babička. V současné době se řeší dědické řízení. Babička měla nejen majetek, ale také dluhy. Podle insolvenčního zákona dědictví nemůže respondentka odmítnout, musí jej přijmout a zpeněžit.⁷ Rodina pozůstalé dědictví odmítla, pouze strýc respondentky se ještě nevyjádřil. *„Takže teď čekáme na druhého strýce, co řekne. A jestli i on se toho zřekne, tak to spadne na mě.“* Nyní stále respondentka neví, jak celá věc dopadne. *„Mluvila jsem s advokátkou. Bude kontaktovat toho mého správce. Oni vůbec nevěděli, že jsem v insolvenci a vůbec netušili, že za mě rozhoduje úplně někdo jiný, že já se nemůžu rozhodnout sama.“* A jak se bavila se svým insolvenčním správcem, podle zákona nesmějí v insolvenci odmítnout dědictví, musí jej zpeněžit. *„A ty peníze, část půjde na ty dluhy (po babičce) a prostě i na ty moje dluhy. Ale kdo Vám koupí půlku baráku, že? Neobytnou půlku baráku? Nebo mě musí strýc vyplatit. To znamená, že když mě vyplatí z té půlky, tak zase ty vyplacené peníze půjdou na moje dluhy do insolvence.“*

---

⁷ Podle Dle § 412 insolvenčního zákona platí, že „po dobu trvání účinků schválení oddlužení plněním splátkového kalendáře, je dlužník povinen hodnoty získané dědictvím a darem zpeněžit a jejich výtěžek, stejně jako jiné své mimořádné příjmy, použít k mimořádným splátkám nad rámec splátkového kalendáře.“

Respondentem č. 2

1. Příčiny zadluženosti

Pěstounství jako forma pomoci sestře

Sestra respondentky si chtěla život pouze užívat, nestarala se o své povinnosti a nechtěla nic řešit. Často střídala partnery a s každým partnerem otěhotněla. V současné době má 5 dětí. Respondentka, když viděla, že situace sestry je již neúnosná, zažádala si, aby děti dostala do své péče. Dvě děti respondentka dostala do pěstounské péče, další děti se dostaly do Dětského domova. „...*takže jsem si ty děti vzala k sobě, čímž pádem nezbývalo na nějaké poplatky. Pak jsem ještě platila dluhy za ségru, aby to nechtěli po dětech, takže tam to bylo takový zamotaný. Musela jsem začít živit děti, kompletně vyměnit vybavení a tohle všechno, takže tam byl tento problém.*“ Měla i nějaké půjčky z dřívější doby, proto když dostala do péče dvě děti a musela je živit, neměla již na zaplacení splátek.

Ručitelství

V době, kdy se sestra respondentky vrátila zpět domů k matce, protože ji její přítel vyhodil z domu, začala respondentka pomáhat své sestře. „*Nejprve jsem ji pomáhala finančně, ale později jsem se upisovala k různým úvěrům své sestry jako ručitelka... Po roce jsem zjistila, že jsou na sestru uvaleny exekuce na úvěry, které neplatila. Jenže já jsem v těch smlouvách figurovala jako ručitelka.*“ Proto věřitelé začali vymáhat dluhy právě po respondentce.

Problematická komunikace s věřiteli

Když respondentka zjistila, že nezvládá své závazky, snažila se komunikovat s věřiteli. „*Zkoušela jsem odložení splátek, domluvy s bankama, ale nikoho to nezajímalo. Zkoušela jsem to i přes soud, vlastně tím, že jsem začala podávat, abych dostala ty děti do pěstounské péče, aby na ně chodily nějaký peníze, aby byli nějak právně ošetřeni, ale nic nepomáhalo.*“ Respondentka celou situaci chápe jako nespravedlnost. „*Když člověk všechno splácí a pak se dostane do něčeho, za co prakticky vůbec nemůže, tak jim to bylo úplně jedno. Jestli děti pojdu nebo nepojdu.*“

2. Psychologický dopad insolvence

Individuální prožívání

Respondentka popisuje stav zadluženosti jako hodně depresivní událost, která ji v životě potkala. „*To bylo jako hodně depresivní.*“ Cítí vztek, že žádný z věřitelů ji nevyšel vstříc a nechtěl ji pomoci. Když svoji situaci začala řešit insolvencí, začala se její situace značně zlepšovat, popisuje celou insolvenční jako velkou úlevu. „*Pro mě bylo asi důležitý, že to jako*

nebyla moje chyba, že bych to nezvládla já. Myslím si, že mám naprosto čistý svědomí v tom, že jsem udělala všechno, co bylo v mých silách.“ Když jsem se zeptala, jak vnímá insolvenční, odpověděla: *„Já si spíš myslím, že to pro mě byla úleva hlavně kvůli těm dětem, že tam byla ta jistota toho, že ty děti, i přesto, že třeba bude minimum těch peněz, protože jsem nevěděla, jak to ten soud spočítá, ale že hlavně ty děti budou mít klid. Že nehrozí, že třeba někdo přijde do bytu a zabaví třeba i jejich věci, spíš t byla taková úleva.“* Ale od podání návrhu na osobní bankrot je jeho povolení situaci respondentka popisuje jako velkou nejistotu a stres. *„Nervozita teda byla velká, protože když to neschválí, tak vám vezmou úplně všechno.“*

Nakonec respondentka předpokládá, že věřitelům zaplatí 100%, ale ji to nevadí, *„pro mě je důležitější, že to člověk zaplatí, že už po mě nikdo nebude nic chtít a hlavně děti zůstanou čisté, protože ty firmy mě vyhrožovali i jakože, když mám ty děti v péči, takže to musím zaplatit, ikdyž to není moje půjčka a když to neudělám, takže to budou chtít po nich. Takže tam byla motivace hlavně kvůli těm dětem.“*

Respondentka je optimista. Říká, že optimistka byla vždy a i teď se nezměnila. Podle jejího názoru za svoji situaci nemůže. Víceméně chtěla všem věřitelům závazky uhradit, ale bohužel s nimi nebyla žádná řeč. *„...bylo jim to úplně jedno. Jestli děti pojdou nebo nepojdou.“* Její blízké okolí také hodnotí její aktuální stav. *„Dokonce říkají, že už je to na mě poznat, že už je to „vyřešené“. Že jsem klidnější a tak.“* Když srovnává situaci před insolvenční a nyní v insolvenční, říká: *Hlavně, že si teď člověk už nepřipadne jako ten kus hadru, který není vhodný ani na.....“*

Vnímání insolvence

Celou insolvenční vnímá pozitivně, postoj k ní je velmi vřelý. *„Musím říct, že jej vnímám dobře, že sice teda nemám štěstí na toho insolvenčního správce, ale to už je nějak vedlejší. U toho soudu nebyl žádný problém, dokonce jsem v tom návrhu žádala o snížení těch splátek, kvůli těm dětem, takže to soud úplně přijal, nebyl v tom žádný problém. Bylo to rychlé a bylo to bez problému.“* Pro respondentku znamená insolvence velkou úlevu a také jistotu, že tím chrání děti, které dostala do pěstounské péče.

3. Sociální dopad insolvence

Životní styl

Životní styl respondentky se nijak zvlášť nezměnil. Je schopná během insolvence zaplatit i 100%, proto ji soud vyšel vstříc i se snížením splátek. Na příjem si nestěžuje. *„Po finanční stránce si nemůžu stěžovat.“* Její příjem je docela vysoký a díky snížením splátek a dávkami z pěstounské péče nemají finanční problémy. *„Zůstává nám toho dost, takže si nemůžeme stěžovat. Sice jsou ve věku, kdy (12 a 13) se vynaloží víc na jídlo, na oblečení na*

všechno, ale nemůžu si stěžovat. Dokonce oni to chápou, oni to znaj tu situaci, ví co a jak, takže si myslím, že se máme dobře.“

Rodinné vztahy

Se sestrou se respondentka nestýká a otce již nemá. Nyní se stará o dvě děti a bydlí společně s maminkou, která je také v insolventci. „Máma je na tom svým způsobem podobně, protože se jí snažila taky pomoci. Přišla kvůli ní o byt.“ Děti, které má v pěstounské péči, jsou s celou situací obeznámeni.

Její postavení ve společnosti se nijak zvlášť nezměnilo. O tom, že je v insolventci se dozvědělo hodně lidí. „Víš to dost lidí. Spíš jakoby lidi v práci. To tak nějak plyne s tou situací, že vědí, jak to bylo s dětma a vlastně ví o celé situaci. Navíc myslím si, že to není něco, za co bych se měla stydět.“ Vlastně ji spíš blízké okolí říká, že jde vidět, že se situace zlepšila, že je klidnější. I vzhledem k tomu, že jí zbývá více peněz, mohou s dětmi vyrážet na nějaké výlety a za kulturou. „Dokonce teď plánujeme malý výlet a kino, doopravdy si na peníze nemůžu stěžovat.“

Sociální opora

Pro respondentku je oporou její matka. Má velkou radost ze svých dvou dětí. A také jí v době zadluženosti hodně pomohli spolupracovníci z práce. „Bez těchto lidiček bych to nezvládla. Už to, že jsem musela řešit ten soud ohledně pěstounství, bylo dost náročné.“

4. Problémy v průběhu insolvence

Spolupráce s insolvenčním správcem

Během insolvence se respondentka potýkala s neochotou komunikace insolvenčního správce. „Když jsem já položila nějakou otázku, tak nedokázali odpovědět. Nedokážou mi odpovědět ani teď. A když se na něco zeptám, takže mi dají potom vědět.“ Díky tomu, že matka respondentky je také v insolventci, může srovnávat. „Když to třeba srovnám s máminou insolvenční správkyní, tak když ta položí nějakou otázku, tak vždycky dostane nějakou odpověď. U mě je to takový, že se o to nemám zajímat.“ Ale už to nechce řešit. „Hlavně, že mi to vychází a nemusím řešit nějaké závažné problémy.“

Špatně spočítaná měsíční splátka

Přece jenom během prvního roku respondentka řešila jeden problém a to se špatně vypočítanou měsíční splátkou. „Ochuzovali o peníze mě, ne soud. Ale to nevadí, to bylo, já nevím, asi o 150 – 200 Kč měsíčně. Ale je pravda, že kdyby to počítali špatně soudu, tak mám problémy já.“ Dlužníci mají totiž povinnost hlídat si splátky sami, tuto povinnost nepřebírá insolvenční správce.

Respondentem č. 3

1. Příčiny zadluženosti

Ručitelství

Respondentka uvádí, že se zadlužila kvůli své sestře. „V nějakých závazcích jsem jí dělala ručitele. Já jsem měla půjčku studentskou asi 5.000 Kč. A tu jsem měla během dvou měsíců splacenou, jinak nic.“ Když přestala sestra splácet, přešel závazek na respondentku.

Zneužití osobních dokladů

Nejen, že sestře respondentka ručila. Stala se obětí zneužití osobních údajů. Sestra si na jméno respondentky uzavřela smlouvy o půjčkách. „Vzala si třeba na mě paušál, který uzavřela jakoby mým jménem. Paušál pak neplatila několik měsíců a pak z toho byla pěkná pálna.“

Nedoručení korespondence

Kdyby se respondentka dozvěděla o výše uvedených skutečnostech, jistě by to nenechala zajít tak daleko a snažila by se řešit svoji situaci. „Já jsem o žádných závazcích nevěděla, žádná pošta mi nepřišla. To jsem zjistila, až když jsem najednou měla exekuci na plat. Tak jsem to začala řešit, protože do té chvíle nebylo nic.“ Celou dobu o žádných závazcích nevěděla. Bylo jí to divné, tak se podívala po bytě a našla nějaké neotevřené dopisy na její jméno. „Já jsem celou dobu byla pryč a tím, že jsem nebyla doma, tak vlastně celou korespondenci, i která byla doporučeně, jsem nedostala. Poštáčka je mamky kamarádka, tak ji to normálně nechávali. Já jsem žádnou poštu doporučenou nedostala.“

Splácení dluhu dluhem

Respondentka začala zjišťovat, kde všude si její setra na její jméno uzavřela půjčky a snažila se řešit danou situaci. „Zjistila jsem, že je to celkem velká cifra. No, kterou jsem jako já měla začít splácet. Jenže z platu 6.500 Kč jen z brigády, to jsem prostě neutáhla.“ Situace začala být kritická a někdy nezbývalo na splátky. „A tak jsem asi 2 roky vymetala klín klínem, že jsem prostě jednou uhradila, po druhý neuhradila, pak jsem uhradila něco jiného, uhradila něčím jiným. Takže takový kolotoč.“

Nařízená exekuce formou srážky ze mzdy

Dá se říct, že i nařízení exekuce především srážek ze mzdy může být značnou příčinou zadluženosti. Respondentka uvádí: „Když mi zabavili celou výplatu a já jsem neměla z čeho zaplatit školu, jídlo, kolej...“

2. Psychologický dopad insolvence

Individuální prožívání

Respondentka se v takové tíživé situaci cítila ublíženě, našťvaně a také beznadějně. „...byla jsem zoufalá.“ Chtěla svoji sestru udat, podat na ni trestní oznámení. „Když jsem vlastně chtěla podat na ségru trestní oznámení, tak mě mamka řekla, že jestli podám trestní oznámení, tak úplně ztratím cestu domů. Ona takhle vlastně chránila ségru, ale mě podrazila. Vlastně já jsem se musela rozhodnout mezi ní a mamkou. Takže jsem to nakonec neudělala.“ Protože se za závazky necítila být zodpovědná, když měla říct, jak se celá situace stala, proč je v tzv. úpadku, nebylo to pro ni těžké. „No tím, že jsem do toho spadla díky ségře, že já nejsem nějaký „průserář“, který „naflákal“ dluhy, ale že jsem do toho spadla díky ségře, tak to nebylo tak těžké. Navíc soud mohl vidět, že ve smlouvách nebyl můj podpis.“ Zátěž vnímala až tehdy, když potřebovala shromáždit materiály potřebné k návrhu na oddlužení. „Bylo to zatěžující, protože jsem nevěděla, kolik půjček na mě ségra uzavřela. Takže my jsme šli do toho bankrotu s tím, že se dyžtak přihlásí za ten měsíc ještě další. Takže jsem vlastně čekala. Přihlásili se ještě asi 2. Asi to nevyšlo o nějakých pár tisíc. Já jsem sama byla už svým příjmem na životním minimu, takže jsem musela použít toho dárce, takže tím se mi zaručila kamarádka, ale fakticky jsem tu částku začala splácet já.“

Respondentka vnímá sebe jako osobu velmi podřadnou, tento pocit vnímá právě za strany insolvenčního správce. Když nedávno řešili problém s nečinností insolvenčního správce, cítila se méněcenná. „Nejsem úplně spokojená s tou insolvenční správkyní. Komunikuje se mnou tím právnickým jazykem. Spíš mě teď tak našťvala s těmi penězi, navíc ze mě dělá až jako blbečka. Neuznala ani svoji chybu, nic.“ Jinak ze strany rodiny, přátel a blízkého okolí necítí žádnou změnu. Nepřijde si méněcenná, spíše naopak. Cítí se být nyní ponaučená ze své situace. „Opravdu si teď hlídám své doklady, nikomu je nedám, nikde je nenechám. Protože když se k nim ségra dostala, vzala si údaje a pak jenom stačí...“, ale cítí se být stále ublížená. „To mi přijde jako úlet. Když člověk někam zavolá, dá jim nějaký iniciály, tak oni mu hned dají paušál. A ve chvíli kdy máme stejnou adresu, tak máme, no.“ A dále uvádí „spíš mě jakoby mrzí, že ségra to jaksi zvorala a nemá snahu to jaksi vyřešit. To je teď asi 350.000, který jsem za ni zaplatila a myslím, že už je nikdy neuvidím.“

Vnímání insolvence

Vhledem k tomu, že v době, když se dozvěděla o celé situaci, byla respondentka stále studentkou. Teď sice říká: „Já už mám svůj klid, relativní klid.“, ale na druhou stranu uvažuje i nad možnostmi, co by se stalo, kdyby do insolvence nešla. „Myslím si, že bych to finančně nějak utáhla, že bych se s věřiteli zkusila nějak dohodnout, ale jako nevím, no. Myslím si, že to asi tak mělo být. Teď jsem v insolvenci rok, ale ještě 4 roky. Teď už není cesty zpátky. Tak snad to bude lepší.“

3. Sociální dopad insolvence

Životní styl

Respondentka v současné době nastoupila do nového zaměstnání. Její situace však je stále špatná. Aby mohla splatit insolvenční dluh, její kamarádka se zavázala, že ji bude měsíčně přispívat určitou částkou formou darovací smlouvy. „*ale fakticky jsem tu částku začala splácet já.*“ Sice stále studuje alespoň formou kombinovaného studia, ale stále žije jen z minima. „*Ted' jsem v insolvenční rok. Snad to bude lepší.*“

Rodinné vztahy

S rodiči respondentka nemá ideální vztah, především tento vztah byl narušen incidentem se sestrou. „*...mamka řekla, že jestli podám trestní oznámení, tak úplně ztratím cestu domů.*“ Ze své sestry je respondentka zklamaná. „*...spíš mě jakoby mrzí, že ségra to jaksi zvorala a nemá snahu to jaksi vyřešit.*“

Postavení ve společnosti vnímá respondentka beze změn. Měla jisté obavy z toho, jak se v nové práci k insolvenčnímu dluhu postaví, ale nakonec byla mile překvapena. „*Ze začátku jsem se toho bála, protože to je moje první pracovní místo po škole. Trochu jsem se toho bála, protože do určité míry pracuji s penězi. Ted' se to úplně dozvěděli po těch 3 měsících, tak asi už ví, že bych toho nebyla schopná.*“

Sociální opora

Rodina respondentky nebyla žádnou oporou. Vnímá od rodiny spíše podraz než oporu. Spoléhá se sama na sebe. „*Co řeším, to si vyřeším já sama.*“ Ale také uvádí příklad opory, kterou ji poskytla účetní v nové práci. „*Ted' ještě ta účetní mi nabídla pomoc, jakože ne finanční, ale materiální. A to mi moc pomohlo, jsou tam fajn lidi.*“

4. Problémy v průběhu insolvence

Nečinnost insolvenčního správce

Respondentka není zcela spokojená s činností insolvenčního správce. Když nastoupila do nové práce, informovala o tom insolvenčního správce a předpokládala, že se podle toho správce zařídí a podnikne kroky k přepočtu měsíční splátky. „*Já jsem vlastně ted' nastoupila do nové práce a psala jsem správce smlouvu a doufala jsem, že se ona postará o ten můj účet. Ona mi jakoby i sama říkala, že je to její činnost.*“ Jenže správce žádné kroky neučinila. „*Když jsem dostala o 1.000 míň, tak jsem si říkala, že jo, že jako už něco srážej, ale když jsem dostala výplatu v prosinci, tak už mi to bylo divný, protože jsem dostala nějak moc. Tak jsem ji informovala, ale byla jsem poučená, že si to mám hlídat sama.*“ Musela se tedy respondentka domluvit se správce, jak doplatí 3 měsíce.

Respondentem č. 4

1. Příčiny zadluženosti

Dluhy z předešlého manželství

Respondent zjistil až po svatbě, že jeho manželka má dluhy ještě z předešlého manželství. Její bývalý manžel udělal spoustu dluhů, které posléze spadly i na manželku. „To si exekutoři počkali, až náhodou se moje žena vdá. Oni prostě čekali, protože věděli, že od ní by se ničeho nedočkali. Ale až se vdá.. No a potom skočili vlastně po mně.“ Aby respondent mohl vyplatit dluhy napsané na manželku, vzal si na to půjčku. „...jenomže jsem si na to samozřejmě musel vybrat si ze svého konta, abych vyřešil tento dluh, musel jsem si vybrat ze svých peněz, což už se to stalo mým dluhem.“ Dále se také snažili uhradit další dluhy ze svých rezerv, prodejem majetku apod.

Ztráta zaměstnání

Přišla ekonomická krize a respondent ztratil práci, byl najednou nezaměstnaný, bez příjmu. „Padala firma za firmou.“

Špatná komunikace s věřiteli

I špatná komunikace s věřiteli se dá počítat jako příčinou zadluženosti. Respondent se snažil s věřiteli jednat, ale nikdo z nich mu nevyšel vstříc. „Já jsem nechtěl nějaký zázraky. Ale absolutně to byl výsměch s tím, že dostanete nějaký ten 3měsíční odklad s tím, že to po těch měsících musíte zaplatit. To je dost neřešitelná situace.“

Špatná zkušenost se ziskovou firmou pro sepsání návrhu na oddlužení

Respondent se rozhodl řešit svoji situaci oddlužením pomocí insolvence. Nejprve vyhledal firmu, která by mu mohla sepsat. Tato firma chtěla určitý obnos peněz. Respondent peníze zaplatil, přesto návrh na osobní bankrot u soudu neprošel. „Oni dokonce tiskli na nějaké staré formuláře, prostě co kde našli. V tom návrhu byla polovička věci. Říkám, udělejte to tak, abych tu insolvenční dostal. No a nedopadlo to.“

2. Psychologický dopad insolvence

Individuální prožívání

Průběh insolvence proběhl bez sebemenších problémů. Insolvenční chápá jako jediné východisko ze své tíživé situace. „Kdybychom neměli insolvenční, tak teď tam někde na nás šlapou, jíst by nebylo co, šli by po nás, asi bychom zmizeli ze světa, práce na černo stabilně, možná za pár korun. Bydlení kdo ví v jakých chatrčích, abychom měli vůbec teplo, střechu nad hlavou.“ Nový začátek vidí v tom, že chce „založit si nějakou zahrádku, začít od novu,

malá ať se může někde vylítat, postavím udírnu, ať můžeme udit, s malou posedět. A budeme fungovat dál, tak jako spousta jiných lidí.“

Během zadluženosti, kdy respondent ztratil práci a snažil se jednat s věřiteli, dočkal se pouze výsměchu. „pak jsem vlastně běhal po bankách, prosil, klečel a dočkal jsem se akorát výsměchu.“ Případal si respondent značně méněcenný a hlavně bezmocný. V insolventi se se cítí právě naopak. Je vyrovnaný a optimistický. Během soudu s ním jednali slušně. Respondent vnímá i jisté ponaučení: *„Příště až se budu ženit, tak si udělám předmanželskou smlouvu a budu asi minimálně rok zjišťovat, jestli její manžel nebo děti nedělají dluhy.“*

Vnímání insolvence

Insolventi respondent vnímá jako konec strachu a začátek plnohodnotného života. *„Ale myslím si, že je to pořád lepší než když šlapou a vyráží vám dveře, to není problém, oni tvrdí, že ne, ale vyrářej. Jako s tím strachem, že přijdete domů a nemáte zas nic, vlastně ani to oblečení na děcko, protože oni by to neměli brát, ale stejně to vezmou. Takže s tím strachem já nehodlám žít. Takže máme aspoň tu jistotu.“*

3. Sociální dopad insolvence

Životní styl

Respondent tvrdí, že se museli uskromnit, ale na druhou stranu je to lepší než před insolventi. *„Prostě je fakt, že když ty peníze nejsou, žít z nějakého víceméně životního minima je těžké. My jsme se nějak uskromnili a žijeme, jak se dá. A teď, když už se situace zlepšuje, ať už v ekonomice nebo vůbec. Ono to ještě tak nevypadá, ale myslím si, že ta situace začíná být lepší.“*

Rodinné vztahy

Respondent byl již jednou ženatý. Se současnou manželkou mají pěkný vztah. I přes všechny problémy, se kterými se díky manželství poprali, vydrželi spolu a jsou si vzájemnou oporou. *„Jako nějaký mezilidský vztahy, ne že bychom se hádali, nějaký peprný věci nebo takhle, to prostě ne, naopak, snažíme si zachránit kůži.“* Manželka respondenta má dvě děti z předešlého manželství a jedno dítě s respondentem. Všichni společně žijí v podnájmu.

V době před insolventi si respondent půjčoval i od přátel, do rodiny. Respondent se snažil vrátit peníze všem, kterým dlužil ještě před tím, než podal návrh na oddlužení. *„...samozřejmě, než jsem skočil do insolvence, tak jsem podal poslední věci a vyplatil jsem rodinu. To jsou lidi, kteří ty peníze skutečně potřebují.“* Svoji situaci ve společnosti vnímá kladně. Navíc vnímá jistou změnu na trhu práce. *„Ekonomická situace se teď zlepšuje, to znamená, že občas mi přilítne nějaká smlouva o dílo, člověk si přivydělá.“*

Sociální opora

Pro respondenta je oporou především jeho rodina.

4. Problémy v průběhu insolvence

Respondent zatím v průběhu insolvence neřešil s insolvenčním správcem žádné problémy. Jak je stanoveno v zákoně, pouze dokládá svůj příjem dvakrát za rok.

Respondentem č. 5

1. Příčiny zadluženosti

Od výplaty k výplatě

Respondent společně se svoji manželkou hospodařili se svými penězi. Jejich rozpočet byl vyrovnaný, to znamenalo, že žili tzv. „od výplaty k výplatě“. Žádné peníze neušetřili, ani jim nechyběli. *„Doma jsme válčili s každou korunou, žili od výplaty k výplatě, jak se říká. To je to nejhorší. Protože to by si člověk namlátíl, že nakupuje i že nenakupuje.“* V takovém případě stačí jen nějaká nečekaná událost a může se stát, že nemají na živobytí.

Důvěřivost

Respondent půjčil kolegovi z práce peníze. Vzal si půjčku na svoje jméno. Kolega z práce ji měl splácet, avšak po čase respondent zjistil, že nic neplatil. *„Chtěl jsem mu pomoci, tak jsem mu půjčil nějakou částku a on že bude splácet. No a bohužel to pak zbylo na mě.“* Jenomže to nebylo jednoduché. Rodinný rozpočet již nezvládl další splátku.

Splácení dluhu dluhem

Respondent a jeho manželka se dostali do dluhové pasti. *„Začali jsme to splácet, ale na všechny půjčky nebyly peníze, zkoušeli jsme si na půjčky brát další půjčky. No prostě to už byl konec.“* Už nemohli splácet další a další dluhy, už neměli na splátky.

Rozvod

Respondenta po čase opustila i manželka. *„spíš si jakoby našla jinýho. Ale dluhy tam sehráli taky určitou roli. Koho by to bavilo, že. Když jsme byli spolu, tak už to táhla s jiným. Takže já jsem se rozvádět nechtěl, to si zavinila ona. Já jsem se snažil, co se dalo a takhle to dopadlo“* Respondent se odstěhoval ke své matce, která mu začala pomáhat. *„Kdyby mi máti nepomáhala, tak bych byl vlastně, byl by ze mě bezdomovec pomalu. Máti mi dávala dlouho, že, tak už byla taky bez peněz a říkala, že už mi pomáhat taky nemůže, tak už to musím udělat tak, že musím udělat ten bankrot.“*

2. Psychologický dopad insolvence

Individuální prožívání

V průběhu insolvenčního řízení se respondent cítil špatně. *„U soudu to bylo dost nepříjemné. Protože tam neměli vlastně ty smlouvy všechny a ten soud tam neměl podle čeho.. Myslel jsem, že tam bude všecko.“* U soudu, který trval hodinu a půl se respondent hodně stresoval. *„Na co se mě soud ptal, to už si člověk nepamatuje. Ale ptali se mě na každý rok, kdy jsem co uzavřel, proč jsem neplatil. Bylo to dost náročný.“*

U soudu si respondent přidal velmi méněcenný. „*skoro všichni, co jsme tam ten den byli, tak každý tam byl jen chvíli. Já jsem tam byl hodinu a půl. Pořád se mě vyptávali.*“ Teď ale respondent vnímá svoji osobu jako vyrovnanou. „*Spíš si člověk říká, že asi byl dost hloupej, když to takhle nabral. Ale když už se to stalo, tak se s tím člověk holt musí vypořádat.*“

Vnímání insolvence

Respondent vnímá insolveni jako možnost nového začátku. „*Je to teď lepší, nikdo mě neuhání, nevyvolává.*“ A jeho postoj je pozitivní. „... *v tom bankrotu je to lepší, všechno vyřešený, bez problému teď. Vyržet jen těch 5 let.*“

3. Sociální dopad insolvence

Životní styl

Respondent vzpomínal a srovnával, jak to bylo před insolvenčí a jak teď v průběhu. „...*Byl jsem bez peněz, no bylo to na strašný. Furt přemýšlíte, jak to zaplatit. To bylo to nejhorší. No a taky jsme chodili i do zastavárny, kam jsme dávali věci, abychom měli aspoň na jídlo. No strašný. Kdyby mi máti nepomáhala, byl by ze mě bezdomovec...*“ Když srovná současnou situaci, je nyní spokojený. „*Už si konečně platím nájem sám, už mi máti nepomáhá, takže už si nájem platím sám, elektriku sám. Ještě mi něco zbývá, takže jsem tak nějak osamostatnil. Už je to lepší. Konečně mi zůstávají nějaký peníze. Sice není to celá výplata, ale je to lepší. Že si zaplatím ten nájem sám. To je důležitý.*“ „

Rodinné vztahy

„*Rodina říkala, že jsem udělal dobrou věc.*“ Tímto reagoval respondent, když jsem se zeptala na rodinu. Je rozvedený. Jeho manželka jej opustila, proto se přestěhoval za svoji matkou, která mu finančně pomáhala. Se svoji bývalou manželkou neudrhuje styk.

Na otázku, jestli se nějakým způsobem změnila jeho situace ve společnosti, případně v práci, respondent reagoval: „*Víte, kolik lidí kolem mě je zadlužených? Víte kolik jich je v insolvenči? To díky nim jsem se dozvěděl o insolvenči.*“ Svoje postavení ve společnosti respondent vnímá jako normální.

Sociální opora

Respondenta nejvíce podporovala jeho matka. „*Kdyby mi máti nepomáhala, byl by ze mě bezdomovec.*“

4. Problémy v průběhu insolvence

Respondent zatím v průběhu insolvence neřešil s insolvenčním správcem žádné problémy. Jak je stanoveno v zákoně, pouze dokládá svůj příjem dvakrát za rok.